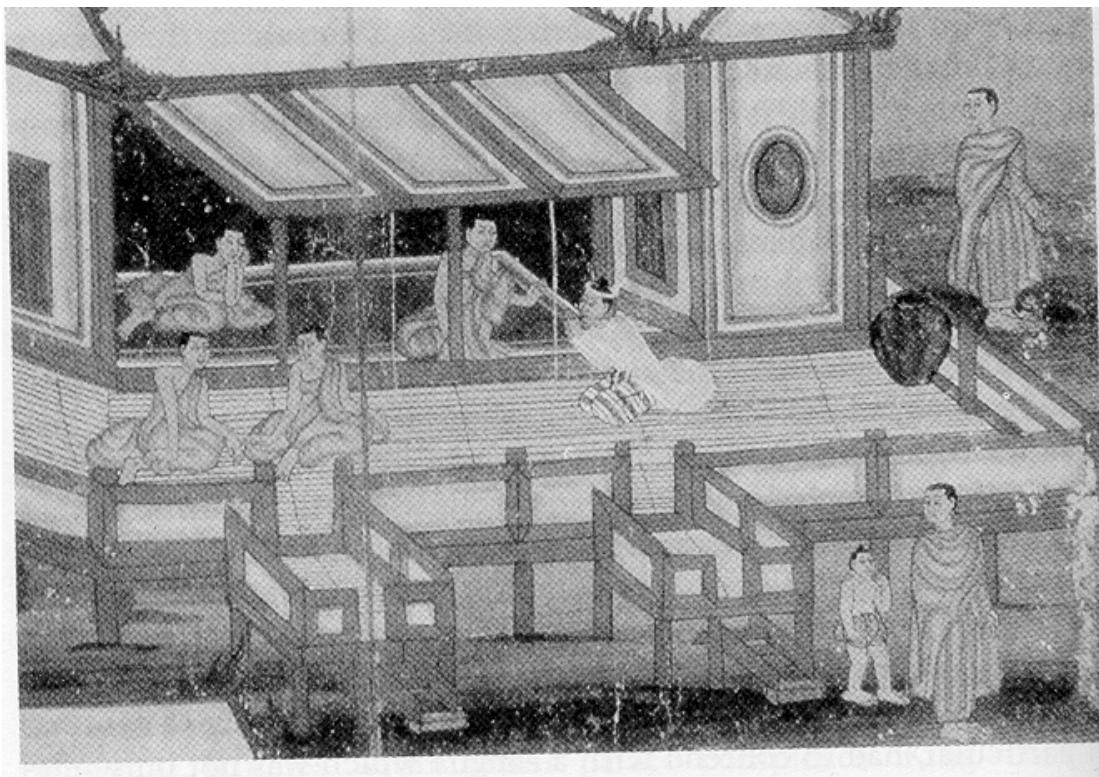

ความ “ทางหลงหาย” โดยมีโภทถึงถูกสัก มีรายงานว่าพระภิกษุ 900 รูปและเณรมากกว่า 14,000 รูป ต้องบวชใหม่ จาริกสรุปว่า “ด้วยวิธีนี้ พระเจ้าธรรมเจดีย์ ได้ชำระล้างความสกปรกต่างๆ

รูปที่ 25 วัดพม่าจากสมุดภาพพม่าศตวรรษที่ 19

ให้ออกไปจากพระศาสนามทั่วทั้งพม่าตอนใต้ และได้สร้างคณะสงฆ์ให้เป็นนิกายเดียว (Mendelson 1975: 51 – 52; Than Tun 1983: 26 – 27; Than Tun 1985: x – xii; “History of Kings”: 55 – 57)

กษัตริย์ส่วนใหญ่ในยุคนั้นเป็นผู้สร้างวัด “กษัตริย์ทุกองค์ [ของสยาม] เมื่อขึ้นครองราชย์ . . . เริ่มสร้างวัดหนึ่งวัด และบางองค์ก็สร้างสองหรือสามวัดและบริจาคเงินทุนก้อนใหญ่ๆ” (Barros 1563 III, I: 165) การสร้างวัดของกษัตริย์สำหรับคณะสงฆ์ที่โปรดปราน หรือเจดีย์เพื่อนุชาพระราฐ อันศักดิ์สิทธิ์ ยังได้ขยายไปถึงลัทธิราชนูชาด้วย ยิ่งกว่านั้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 กษัตริย์ผู้มีความทะเยอทะยานมักจะสร้างวัดที่สำคัญที่สุดในบริเวณพระราชวัง พระบรมไตรโลกนาถ (1448 – 88) ทรงสร้างวัดพุทธไธสารรकษาภัยในพระราชวังของพระองค์ที่อยุธยา และกษัตริย์ต่อๆมาได้ขยายวัดนี้ให้กล้ายเป็นศูนย์กลางจิตวิญญาณของราชอาณาจักร (Kasetsiri 1976: 136 – 37; cf. O’Connor 1985: 6 – 9) พระเจ้าบุเรนองได้อุทิศวัดให้แก่เมืองหลวงที่พระองค์สร้างที่แหงสาวดี ใน ค.ศ. 1566 วัดนี้ตกแต่งอย่างสวยงามเป็นเลิศตั้งอยู่ใกล้กับพระราชวัง (Fredirici 1581: 240; Fitch 1591: 305)

พระพุทธรูปบางองค์ได้ชื่อเลียงว่าทรง anomalia บ้างอย่าง เช่นที่เบนร พงศาวดารอ้างว่าการพ่ายแพ้กองทัพไทยในศตวรรษ 1580 เป็นพระฯได้ทำลายพระพุทธรูปองค์หนึ่งที่เคยคุ้มครองราชอาณาจักร (Chroniques Cambodge 1988: 191 – 94) ในช่วงที่เกิดสังหารในศตวรรษที่ 16 และ 17 ได้มีการโยงพระพุทธรูปท่านองค์นี้กับอำนาจของกษัตริย์มากขึ้นเรื่อยๆ พระพุทธรูปเหล่านี้ กษัตริย์จะนำมายากราชเด่นที่แพ้สังหาร พระแก้วมรกตที่เลื่องชื่อเชื่อกันว่าได้นำมายากรีลังกานา ศตวรรษที่ 11 โดยพระเจ้าอโนรชาแห่งพุกาม พอถึงศตวรรษที่ 16 ก็ได้เป็นผู้คุ้มครองกษัตริย์ล้านนา แห่งเชียงใหม่ ราชอาณาจักร ค.ศ. 1548 พระเจ้าชูเชิรราชผู้สร้างความยิ่งใหญ่ให้แก่ล้านช้างหรือราชอาณาจักร ล้านนาอย่างเช่นเดียวกัน ได้นำพระแก้วมรกตมาบังเมืองหลวงใหม่ที่เวียงจันทน์ พระพุทธรูปองค์นี้ได้ควบคุมโชคชะตาของล้านนาทั้งตกลิปอยู่กับชาวสยามใน ค.ศ. 1778 (Tambiah 1976: 92; Thao 1976: 11) ทุกครั้งที่มีการโยกย้ายสถานที่ พลังของพระแก้วมรกตที่จะ ประกันความสำเร็จของเจ้าของดูเหมือนว่าจะเพิ่มขึ้น

ไม่ต้องสงสัยเลยว่าคลาสสิกนี้เป็นสถาบันสำคัญที่กษัตริย์ต้องดูแล มิใช่พระเกี้ยรติกูน เท่านั้นแต่พระบناดด้วย ที่เบนรในศตวรรษที่ 16 นักบวชคอมมิเนียนผู้มาสอนศาสนาคนหนึ่ง คิดว่า จำนวนพระภิกษุดูเหมือนจะเป็น หนึ่งในสามของประชากร (da Cruz 1569: 61)¹⁰ ที่ลาวในศตวรรษ ต่อมา “เกือบจะไม่มีครอบครัวใดเลยที่ไม่มีลูกชายหรือพี่น้องผู้ชาย” อยู่ในผ้าเหลือง (Wusthoff 1669: 44) วัน วลิต (1636: 76) ประมาณว่ามีพระภิกษุสองหมื่นรูปในอยุธยา (Schouten 1636: 140 คิด ว่ามีสามหมื่น) และทั้งราชอาณาจักรอาจมีอยู่แปดหมื่นรูป พระสงฆ์เป็นที่崇拜ทุกแห่ง แต่ความ มีวินัยได้เป็นโดยธรรมชาติ หรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการประกอบตามระบบลำดับขั้น กษัตริย์ ที่เข้มแข็งมักจะขยายอิทธิพลโดยนำคลาสสิกนี้มาอยู่ในความคุ้มครอง แต่บางเวลาเมืองอุทิศที่ดินและ คนให้แก่ด้วยเป็นวิธีหนึ่งที่จะหลีกเลี่ยงภัยและข้อผูกพันต่อกษัตริย์ ดังนั้นจำนวนของพระภิกษุจึง เป็นการคุกคามโดยตรงต่อประมุขของประเทศ

การปฏิรูปคลาสสิกที่ดำเนินการโดยประมุขที่เคร่งศาสนา เช่น พระเจ้าธรรมเจดีย์สามารถ สร้างคลาสสิกที่มีวินัยและเป็นที่崇拜พับถั่นถือซึ่งยกแก่ผู้ปกครองประเทศที่ดื้อรั้นจะโน้มน้าวไป ตามใจชอบ กษัตริย์ต้องดูผู้มีอำนาจยิ่งใหญ่ที่รวมพลเข้าด้วยกันโดยเฉพาะในศตวรรษที่ 16 ต้อง ต่อสู้กับคลาสสิกที่ไม่เพียงแต่เมื่อเทียบกันแล้วมีวินัยและเป็นที่崇拜พับถั่นอย่างสูง ยังรวมตัว กันตามศูนย์การค้าริมแม่น้ำบุญนุนอีกเมืองหลวง ดังนั้นจึงไม่อยู่ในความควบคุมโดยตรงของกษัตริย์ ปินโต (1578: 366 – 77) ได้บรรยายอย่างมีสีสันเรื่องการถึงแก่กรรมภาพของพระสัมราชาแห่งแหงสา ดี ซึ่งตามคำของเขากล่าวว่า “ในเมืองมีแต่เมืองและแม่น้ำแห่งแหงสา”

¹⁰ Lieberman (1984: 20n) เสนออย่างระมัดระวังว่าสำหรับพม่า ว่าประชากรร้อยละ 1 – 3 อาจอยู่ในคลาสสิกนี้ ซึ่งคงเป็นสัดส่วนที่น่าสนใจ

ย่างกุ้งมาดำรงตำแหน่งแทน เรื่องนี้แสดงว่าพระเจ้าตะเบงชาวตีได้สร้างสัมพันธภาพเชื่อมโยงพระองค์เท่าที่สามารถทำได้กับเกียรติภูมิของตำแหน่งที่ผู้คนให้ความเคารพนับถือ โดยจัดพิธีศพให้สมเกียรติอย่างเต็มที่ แต่ก็มีจำนวนคนมุ่งได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งสังฆราชต่อมาในวงจำกัดแม้แต่ในสมัยพระเจ้าบุเรงนองผู้ทรงอำนาจที่สืบราชสมบัติต่อมา ฟิตช์ (1591: 306) กล่าวว่า “ที่ประชาชนทั่วไปเคราะห์พนับถือมากที่สุดก็คือ “พระป่า” นอกเมืองผู้ดำรงชีวิต “ส่วนใหญ่ตามข้างถนนหลวง ท่ามกลางหมู่ไม้ และในป่า”

แม้ว่ากษัตริย์ราชวงศ์ต้องอู จะสามารถทำให้วัตรปฏิบัติของศาสนาใหม่มีอนันต์เป็นส่วนใหญ่ ทั่วอาณาเขตที่อยู่ในปกครอง คือ มอง พม่า และ ไทย แต่คุณะสังฆในเขตมองยังคงเป็นอิสระพอในทศวรรษ 1590 ที่จะมีบทบาทในการล้มล้างราชวงศ์ โดยคัดค้านการจัดเก็บภาษีอากรของพระเจ้านันทบุเรง และในที่สุดได้ไปร้องขอให้เชียงใหม่กับกษัตริย์องค์นี้ (du Jarric 1608 – 14 I: 626 – 27; Lieberman 1984: 41 – 42) หลังจากที่รัฐพม่าได้มีการจัดระบบใหม่ โดยข้ายึดเมืองหลวงลีกเข้าไปที่อังวะแล้วท่านนั้น พระเจ้าสุน (1629 – 48) จึงสามารถจัดตั้งระบบข้าราชการพลเรือนมาจัดการที่ดินของวัดและจำกัดการบวชเป็นพระ โดยให้เฉพาะผู้ที่มีการศึกษาและแรงงานใจดีพอ (Than Tun 1983: 68 – 69; Lieberman 1984: 109 – 12; Koenig 1990: 126 – 30; รูปที่ 25)

ในเบมร เมื่อถึงศตวรรษที่ 16 พระภิกษุก็ได้รับความเคารพนับถืออย่างมากเช่นกัน— “ประชาชนทั่วไปมีความเชื่อมั่นในพระ ด้วยความเคารพนูชาอย่างสูง” (da Cruz 1569: 61) ความทารุณโหดร้ายที่พระเหล่านี้ได้ประสบจากการแทรกแซงของพวกริสเตียน และมุสลิมในศตวรรษที่ 17 อาจเพิ่มความรู้สึกว่าจะต้องอุทิศตัวให้กับพระศาสนา เพราะนักสอนศาสนาฝรั่งเศสในทศวรรษ 1660 รู้สึกประทับใจกับความเคร่งครัดด้านวินัยทั้งในเรื่องรักษาพรหมจรรย์ และ “ทำการอดอาหารไม่รู้จบได้อย่างสมบูรณ์” (Missions Etrangères 1674: 142 – 45) ซึ่งตรงข้ามกับพระในลาวที่สามารถใช้ประโยชน์จากการอุปถัมภ์ของพระเจ้าแผ่นดินและความเคารพนับถือของประชาชนให้มีชีวิตที่สุขุมสุขุม พวkn สอนว่าพระพุทธเจ้าได้เสด็จมาประทับในลาว

และภาคภูมิใจในเรื่องนี้อย่างมาก กล่าวว่าด้วยเหตุนี้พระเจ้าได้ประสานพรให้พวกราชหนึ่งพวกร แม่ ลี่ น่า นิวัติที่คงามเป็นพิเศษ และพระอริยะ (ตามที่ผู้คนเรียกพระเหล่านี้) และผู้คงแก่เรียนมากมาย . . . ข้อพิสูจน์ในเรื่องนี้ก็คือ “โภป” [พระ] เบมร และสยามมาที่นี่เพื่อศึกษาเป็นเวลา 10 หรือ 12 ปีจนสำเร็จ ซึ่งเชื่อว่าเป็นไปได้แต่ไม่ด้วยเหตุผลดังกล่าว แต่เป็นเพราะ “โภป” ลาวนี้ถือว่าเป็นพระเจ้า ทุกสิ่งทุกอย่างที่พระเหล่านี้ต้องการ ก็จะมีผู้จัดหนามาให้อย่างเหลือเพือและดีที่สุด มีผู้หาอาหารมาวายทุกวัน และเวลาเช้าวันเดินต้องการ อิ่งกว่านั้นก็ยังมีผู้หันจังรับใช้ตามต้องการ (แต่ต้องแสดงออกอย่างระหะวังให้คุณเมื่อนรู้ว่าดำรงชีวิตที่ปราศจากลัทธิน) ซึ่งพระเบมรทำไม่ได้ และถ้าหากกิดเรื่องขึ้นก็จะลูกส่งไปให้ผู้พิพากษาระบุกับให้เป็นท้าส และต้องหาหรือซื้ออาหารเอง ดังนั้น ทั้งสองฝ่ายต่างก็คุ้มกันและกัน ฝ่ายหนึ่งกล่าวว่า “น่าอดสูญที่ว่างามผู้หันจัง และอีกฝ่ายหนึ่ง [ลาว] ใต้ร่วง พวกรา

[เขมร] ต้องขอทานจากผู้ที่ผ่านไปมาเพื่อยังชีพ ซึ่งสร้างความอันตรายและเสื่อมเสียแก่ความสักดิสิทธิ์ในสายตาของผู้คน (Wusthoff 1669: 44 – 45; cf. Marini 1663: 482 – 83)

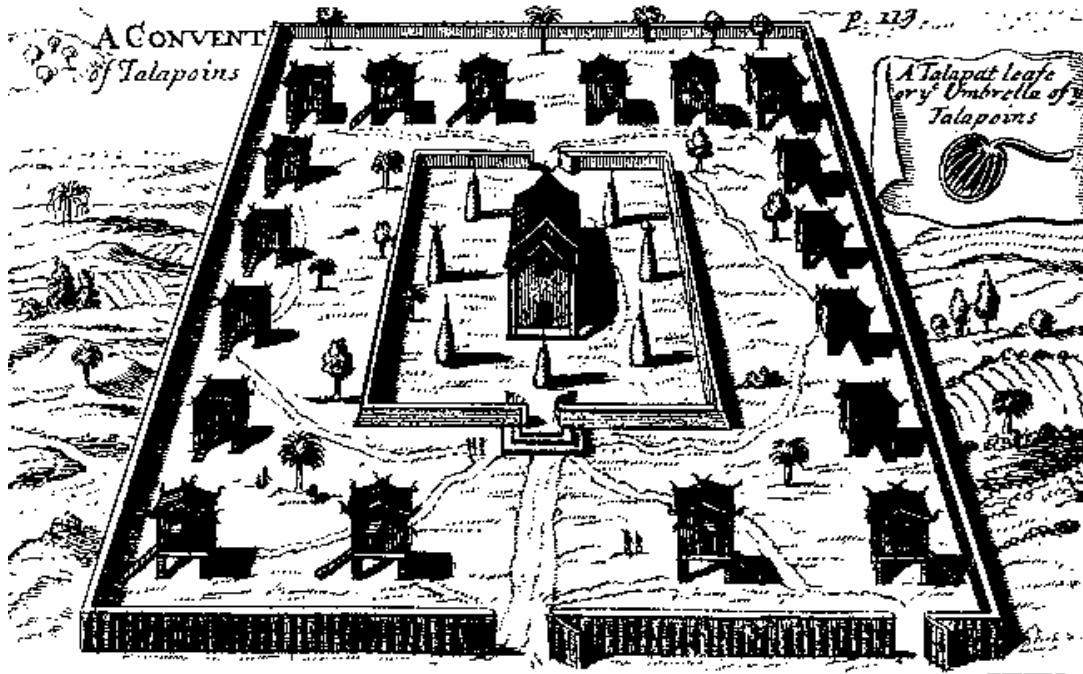
แม้ว่าความแตกต่างนี้ในระดับหนึ่งจะท่อนถึงลักษณะแบบตากลางชาติต่างๆ ซึ่งมีนานาแล้ว แต่ก็สามารถตีความได้ว่าคุณะสังฆของลาวอยู่ในระยะแรกของการเปลี่ยนผ่านไปสู่คุณะสังฆที่มีวินัยและรวมกันเป็นหนึ่งภายใต้การปกครองตามลำดับชั้นของชาติดินเอง ผู้มีอำนาจในลาวทั้งหลายอุปถัมภ์วัดและพิธีคลองต่างๆ กัน แม้ว่าพระเจ้าสุริยวงศ์ (1637 – 94) สุริยักษัตริย์ของลาวเริ่มที่จะรวมอำนาจทางธรรม เช่นเดียวกับอำนาจทางโลก พระองค์กำหนดพิธีคลองทางศาสนา “แก้ชื่อบกพร่องอธินายปัจญาด้านหลักธรรม ตัดสินข้อพิพาท ปรับปรุงพิธีกรรม” (Marini 1663: 483 – 84; cf. 477 – 78) แต่ตั้งพระปีตุลาเป็นมหาสังฆราช (Wusthoff 1642: 192)

ในเขมรที่มีมหาสังฆราชของแล้วเหมือนกัน เมื่อศตวรรษที่ 16 และเป็นผู้ที่ ดา ครูซ (Da Cruz 1569: 62) คิดว่าได้รับการเคารพนับถือมากกว่ากษัตริย์ บุคคลที่ ปินโต (1578: 368) เรียกว่าโรลิม (Rolim)¹¹ แห่ง มูเนย์ (Mounay) ปรากฏว่ามีบทบาทเป็นสังฆราชด้วยอย่างน้อยในเขตอนุญ แม้ว่าจะมิใช่คุณของกษัตริย์ และอาจไม่เป็นที่รู้จักกันทั่วอาณาจักรแห่งสาวดีอันกว้างใหญ่ไฟฟ้า และไปถึงขั้นนั้นในสมัยอังวะในศตวรรษที่ 17 (Mandelson 1975: 358) ในสยาม กระบวนการที่จะกำหนดให้พระราชาคุณะทึกษัตริย์แต่ตั้งไปประจำตามวัด และราชอาณาจักรต่างๆ ในอดีตยิ่งข้ากว่าเดียวกัน

รายงานที่ละเอียดละเอียดของชาวญี่ปุ่นเกี่ยวกับสยามที่เก่าที่สุดแสดงว่าวัดมหาธาตุที่สูงที่สุดที่ยังถือกันว่าเป็นวัดที่มีชื่อเสียงที่สุดในแผ่นดิน (Barros 1563 III, I: 164) หนึ่งศตวรรษต่อมาอยุธยา มีอิทธิพลมากจากการปฏิวัติรวมอำนาจการปกครองโดยพระนเรศวร (1590 – 1605) จนชาวต่างชาติ (รูปที่ 26) กล่าวถึงแต่ละวัดที่อยุธยาท่านนั้น ที่วัดหนึ่งพระปีตุลาผู้ชราแล้วของพระมหากษัตริย์เป็นสมการ (สังฆราช) ใน ค.ศ. 1606 แต่ก็มีเหมือนว่าไม่ได้สำนักครอบคลุมทั้งประเทศ (du Jarric 1608 – 14 III: 890) วัน วลิต (1636: 73 – 76) รายงานว่ามีวัดสำคัญ 4 วัดในและรอบบ้านครหลัง แต่ละแห่งปกครองโดยลังสังฆราช (สังฆราชในภาษาไทย) ผู้ได้รับมอบอำนาจให้ทำการบวชได้ หนึ่งในสังฆราช 4 รูปนี้ สมการวัดมหาธาตุมี “เกียรติยศสูงสุด” ในสมัยของท่าน แต่ไม่ใช่ในฐานะพระผู้ใหญ่ที่มีอำนาจ หนึ่งชั่วอายุคนต่อมากล่าวอีกวัดหนึ่งอกเมือง มีผู้คนนับถือกันว่าเป็นพระผู้อวุโสที่สุด (Pombejra 1984: 91 – 92) แต่สำหรับ ลา ลูแบร์ (1691: 114) แล้วในศตวรรษ 1680 ผู้มีอวุโสที่สุดคือสมการของวัดในพระราชวัง

¹¹ Collis (1949: 196n) เชื่อว่าคำนี้แหล่งพิคุมาจากคำพม่า *yahan* หรือ *rahan* ลำดับชั้นสูงที่สุดของพระ แต่เนื่องจาก Fitch (1591: 306) ให้คำ *rowli* โดยอิสระในความหมายว่าหัวหน้าพระ คุณเหมือนจะเป็นไปได้ว่ามีแหล่งที่ต่างกันในภาษาอุญ

แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงล่าสุดนี้บ่งบอกถึงความมุ่งมั่นของพระนารายณ์ที่จะรักษาอำนาจควบคุมคุณค่าสงฆ์ แต่ที่เห็นชัดยิ่งขึ้นคือคำยืนยันของ ลาลูแบร์ ว่า "ทั้งพระอาทุ์โซ และ สังฆราชต่างไม่มีอำนาจหรือเขตอำนาจเหนือกันและกัน คุณค่าสงฆ์คงจะนำเกรงขามเกินไปถ้าหากมีประมุขเพียงรูปเดียว และถ้าทั้งคุณค่าปฎิบัติหน้าที่พร้อมเพรียงกันเสมอ" (เพิ่งอ้าง) พระนารายณ์อาจจะเรียกได้ว่า ใกล้เคียงกับสมบูรณ์ราชาลัทธิราชสมัยอุคฟินฟูคลปวิทยาการเพียงองค์เดียวของอาเซียตะวันออก

รูปที่ 26 ภาพร่างของวัดสิยามในศตวรรษที่ 17 มีวิหารล้อมรอบด้วยกุฎิได้กุนสูง

เนียงได้ โดยส่วนพระองค์แล้วเป็นนักวิมานิยม แต่ก็มุ่งมั่นที่จะใช้คุณค่าสงฆ์เป็นเครื่องมือเพื่อผลประโยชน์ของรัฐ พระองค์ยังคงให้ความอุปถัมภ์ด้วยการบูรณะและขบวนแห่กฐินที่ยิ่งใหญ่ซึ่งเป็นการแสดงออกต่อสาธารณชนถึงการอุทิศพระองค์ให้แก่งานแห่งนี้ แต่ก็ได้ลดจำนวนพระภิกษุลง เพราะการยกเว้นภาษีของพระสงฆ์ทำให้รายได้ของพระองค์ลดลง พระนารายณ์ได้ดำเนินการสองวิธี ด้วยกัน คือบังคับใช้กฎหมายเรื่องพรหมจรรย์อย่างเข้มงวดเพื่อขัดขวางการบวชอย่างไม่จริงจังนัก และให้มีการสอบคัมภีร์บาลีเป็นประจำ ประมาณ ค.ศ. 1687 พระองค์ได้ให้พระที่สอนตบท้ายพันธุปสีกออกไป การกวดขันเรื่องระเบียบวินัยเช่นนี้เป็นลักษณะของกษัตริย์เดร瓦ทที่เข้มแข็ง แต่หากคำนึงว่าผู้ที่จัดการสอนเป็นมารา Walsh อายุไม่มากนักก็เป็นเรื่องของการเสียศักดิ์ศรีที่ไม่ธรรมดा "พระป่า" ที่เป็นอิสระมากกว่า (และมักจะเป็นที่เคารพนับถือมากกว่า) ไม่ยอมให้ทดสอบออกจากผู้สอนจะเป็นผู้ที่มีศรัทธาสูงกว่า (La Loubère 1691: 115; Ishii 1975: 82 – 83)

ความพยายามที่จะจัดการกับคุณค่าสงฆ์และยิ่งกว่านั้นอภิสิทธิ์ที่พระนารายณ์ให้กับทหาร ผู้ร่วมชาติและผู้สอนคริสต์ศาสนานิกายคาಥอลิก ในที่สุดไปไกลเกินกว่าประชาชนชาวพุทธที่ธรรมด้า

จะอยู่อย่างสงบเงียบจะยอมรับได้ พระภิกษุที่เมืองหลวง และสังฆราช monarch เท่าที่ลพบุรี ได้มีบทบาทสำคัญในการโค่นล้มพระนารายณ์ใน ค.ศ.1688 โดยพระเพทราชาผู้ได้สร้างสถาปัตยกรรม เช่น โยงกับพระเหล่านี้ (de Bèze 1691: 87 – 88; Le Blanc 1692 I: 45 – 52, 144) ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจเลยที่ในราชสมัยพระเพทราชาเป็นครั้งแรกที่มีหลักฐานชัดเจนว่า คณะสงฆ์ไทยมีพระสังฆราชรูปเดียว “และอำนาจของท่านอยู่ในระดับที่แม่แต่พระเจ้าแผ่นดินเองก็ต้องน้อมองค์แสดงความเคารพ” (Kaempfer 1727: 69)

สรุปเกี่ยวกับการค้าได้เห็นความเปลี่ยนแปลงสำคัญๆ ในชีวิตด้านศาสนาของแผ่นดินใหญ่ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่นเดียวกับในหมู่เกาะ พื้นฐานของความหลักหดใหญอย่างมากในท้องถิ่น การทำให้เป็นเรื่องของการพาณิชย์ และความคล่องตัวที่เพิ่มขึ้น ได้ทำให้มีสภาพที่สนับสนุน “การจัด” ศาสนา “ให้เข้าหลักเหตุผล” ในความหมายของเวเบอร์ ได้เสริมความพึงพอใจในประมวลหลักศีลธรรมสากลซึ่งได้เพิ่มความแข็งแกร่งจากคัมภีร์และระบบของการให้รางวัลและการลงโทษชั่ว นิรันดร์ รัฐที่รวมศูนย์อำนาจจะสนับสนุนแนวโน้มนี้โดยเกณฑ์ให้นับถือศาสนาหนึ่งในศาสนาสากล แต่เมื่อยุคการค้าใกล้จะสิ้นสุด และความผูกพันทางธุรกิจการค้าอ่อนลง ความต้องการของรัฐที่จะให้มีเอกภาพภายในประเทศมีอันดับความสำคัญหนึ่งกว่าการถือตามตัวอักษรของนักปฏิรูป

บทที่ 4

ปัญหาของรัฐสมบูรณ์สุสิทธิราชย์

กษัตริย์ผู้ทรงอำนาจเด็ขาดเป็นเจ้าชีวิตและโฉดชัตของราชภูมิ ทรงบันบัดลังก์อย่างไม่มั่นคงนัก หากความจริงก็คือความรักเช่นที่เรามีต่อกษัตริย์ของเราไม่ได้จากผู้ใดเลย หรืออย่างมากก็แค่คนในครอบครัวไม่กี่คน

—La Loubère 1691: 106

ไวหารอันเลอเดิศของผู้ครองรัฐต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มักจะเป็นแรงดึงดึงความประมงของฐานอำนาจ อำนาจของนายเหนือกว่าคนมากมายนัก กษัตริย์มีอำนาจกุมความเป็นความตากของราชภูมิในปักษ์ของโดยตรง แต่ทุกรัฐอยู่ในกระบวนการรวมตัวจากการพิชิตหรือการรวมตัวกันในหมู่เจ้าห้องถินและผู้อุปถัมภ์ ความผูกพันส่วนตัวระหว่างเจ้าและบริวาร จะมีการเจรจาเรื่องที่ดินและผู้อุปถัมภ์ ที่ดินด้านกฎหมายและข้าราชการของรัฐทั้งหลายนั้นยังเป็นแรงดึงดึงมาก เส้นแบ่งเขตที่ยอมรับกันระหว่างผู้ปกครองที่ต้องการความเป็นใหญ่ของรัฐหนึ่งกับอีกรัฐหนึ่งนั้นมีน้อยมาก รัฐเจริญขึ้นแล้วก็เสื่อมลงอย่างรวดเร็วตามระดับของกำลัง นารมี และทรัพย์สินที่ผู้นำแต่ละคนจะสามารถรวมได้ ในบริบทนี้ความได้เปรียบที่มาจากการค้ามีความสำคัญมาก ความเพื่องฟูของการค้าในศตวรรษที่ 15 และ 16 ได้เปลี่ยนแปลงบรรยายการเมืองของภูมิภาคโดยมอบความมั่งคั่งที่นำไปใช้สอยได้อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน รวมทั้งนวัตกรรมทางความคิดและวิทยาการที่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์

วิกฤติการณ์ของรัฐที่ยิ่งใหญ่ในอดีต

โภคทรัพย์ที่ได้มาจากการควบคุมตลาดและการหลังไหลของภารกิจที่สำคัญของรัฐต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเวลานานมาแล้วก่อนยุคการค้า ทรัพย์สินเหล่านี้ได้ให้นวัตกรรมทางการทหารและวิทยาการอย่างเพียงพอและความได้เปรียบในด้านสินค้านำเข้าที่หา

ยก ซึ่งทำให้ศูนย์หนึ่งเป็นต่อศูนย์อื่นๆ ในเชิงสัญลักษณ์และเศรษฐกิจ แต่รัฐที่มั่นคงแล้ว เช่น นร ชม พุกาม และชาว ก็ยังต้องอาศัยการระดมประชากรที่รวมตัวเป็นกลุ่มใหญ่ที่เกิดตามพื้นที่ที่มีการทกดน้ำ เช่น โภงก์บรรบบของแม่น้ำบางสาย

การยัธรรมที่นิยมการสร้างวัดเหล่านี้ทุกแห่งเกิดวิกฤตในศตวรรษที่ 13 เหตุผลบางประการ เป็นเรื่องภายใน เช่นการโอนทรัพย์สินในรูปของที่ดินไปให้วัดเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อันเป็นผลมาจากการรับพุทธศาสนาในภูมิประเทศในพม่า (Aung-Thwin 1985: 169 – 98) แต่อย่างไรก็ตามยังมีปัจจัยอัน กว้างขวางกว่าที่มีผลกระทบต่อเชื้อชาติวันนօกนี้ยังได้ทั้งภูมิภาค การค้าขายทางทะเลในมหาสมุทร อินเดียได้แรงกระตุ้นจากการล่มสลายของกรุงเบกแคนและความรุ่งเรืองของฟื้อค้า คาริมี แห่งไคโร และในทะเลจีนใต้ก็เกิดความสนใจทางการค้าอย่างไม่เคยมีแบบอย่างมาก่อนในสมัยราชวงศ์ช่อง และ ราชวงศ์ช่องโภก (Abu-Lughod 1989) ช่องทางใหม่ๆ สำหรับเอกสารชาวจีนผู้จัดส่งสินค้าที่พร้อม จะเดินทางไปแหล่งผลิตด้วยตนเอง คือยุนนานห์ที่ของ “จักรวรรดิ” ทางใต้ที่มีอยู่ไม่กี่แห่ง เช่น ศรีวิชัย และนครธม ในการรวบรวมผลผลิต ส่งไปจีนในรูปแบบของการค้าที่อาศัยบรรณาการ (Wolters 1970: 4)

หลังจากพากมong โภคพิชิชจีนแล้วก็เคลื่อนกำลังมาทางใต้ ทั้งทางบกและทางทะเล ในศตวรรษ 1280 คนเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดความยุ่งเหยิงอย่างน่ากลัวในอาณาจักรพุกามของพม่าและไม่สู้จะประสบความสำเร็จนักในการรุกรานเวียดนามและ จามปा ผู้ได้รับผลประโยชน์จากการความวุ่นวายนี้เป็นอันดับแรกคือพวกไทย (กลุ่มตามชาติพันธุ์และภาษาอ่องกวางฯที่ครอบคลุม ชาวไทย ลาว และ ไทยใหญ่ สมัยใหม่) ที่เมื่อถึง ค.ศ. 1300 ก็ได้จัดตั้งอาณาจักรขนาดเล็กต่อเนื่องกันมาในดินแดนที่แต่เดิมถูกครอบงำโดยพุกามของพม่า นครชุมของเขมร และศรีวิชัยของลัมปุญ ในขณะเดียวกัน ทัพเรือของมองโภคก็ได้รุกรานชาวตะวันออกใน ค.ศ. 1292 ทำให้ความขัดแย้งของราชวงศ์ยังคงร้ายแรงไปอีก ความขัดแย้งนี้ทำให้อาณาจักรสิงห์ส่าหรี (Singhosari) ถึงจุดจบ และมีอาณาจักรใหม่คือ มัชปาหิต ก่อขึ้นไกด์ปักแม่น้ำรันตัส

ด้วยเป็นปกครองแบบเก่าของอาณาจักรธนบุรี-พุทธที่นิยมสร้างวัดถูกบดบังไปแล้วเมื่อถึง
ค.ศ. 1300 ระบบใหม่นี้ก็ยังคงไม่ซัดเจนเป็นเวลาต่อมาอีกหนึ่งศตวรรษ นครนัมและพุกามยังคง
ปกครองโดยยกยศริย์ที่ไม่ค่อยเข้มแข็งนักและอำนาจออกคราบหลวงก็เป็นเพียงสัญลักษณ์เท่านั้น มัช
ปาหิตเป็นอาณาจักรในช่วงหัวเดียวหัวต่อ มีความสนใจในกิจกรรมการค้ามากกว่าและสนใจการสร้าง
วัดน้อยกว่ากษัตริย์องค์ก่อนๆ แต่ก็ยังคงสืบสานประเพณีธนบุรี-พุทธของระบบก่อนหน้านี้ มีการแย่ง
ชิงพื้นที่บริเวณช่องแคบมะละกา ซึ่งเป็นป้อมปราการอันแข็งแกร่งของอาณาจักรศรีวิชัยมาไว้นาน
ระหว่างช่วง จัน ไทย และกองกำลังพื้นเมืองของสามารถ

ในศตวรรษที่ 14 ศูนย์ค้าขายใหม่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่แข็งแกร่งพอที่จะไม่รับรู้การอ้างสิทธิ์ในเชิงประวัติศาสตร์ของอาณาจักรรุ่นเก่ากว่าก็เริ่มเกิดขึ้น ป้าไซ (หรือชาบุครา) ซึ่งอยู่ในสุนัതราเหนือ

เป็นรัฐท่าเรือแบบใหม่ หัวหาดของการค้ามุสลิมทางด้านตะวันออกของมหาสมุทรอินเดีย ตลอดศตวรรษที่ 14 รัฐนี้ผลิตหรือยุกยาปันเอง ส่งคุณค่าเครื่องบรรณาการไปเมืองจีน และดำเนินการค้าอย่างแข็งขัน แต่รู้สึกว่าไม่เป็นกังวลกับการอ้างสิทธิข้ายा�呀อำนาจในแบบของศรีวิชัย ในดินแดนสามเหลี่ยมแม่น้ำอิร瓦ดี พากมอยุได้อิสรภาพกลับคืนมาในปลายศตวรรษที่ 13 และสถาปนาอาณาจักรที่ทางใต้ซึ่งทำการค้าอย่างแข็งขัน ถึงแม้ว่าอาณาจักรไทยที่เข้มแข็งที่สุดจะอยู่ห่างจากทะเลมากที่เชียงใหม่ และ สุโขทัย แต่ก็มีการตั้งอาณาจักรใหม่ที่อยุธยาเมืองท่าสำคัญราชฯ ค.ศ. 1351 และโขคจะตากองเมืองนี้ขึ้นอยู่กับการค้า

ระหว่าง ค.ศ. 1400 และ 1600 รัฐเมืองท่าในรูปแบบใหม่นี้ซึ่งพัฒนาโดยตรงกับการค้านานาชาติที่กำลังขยายตัว ได้มีอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งทางด้านการเมืองและวัฒนธรรม

รัฐเมืองท่าในศตวรรษที่ 15

การเติบโตอย่างรวดเร็วของรัฐที่มีเมืองท่าเป็นศูนย์กลางราชฯ ค.ศ. 1400 ขึ้นอยู่กับความแข็งขันในปฏิกริยาของจีนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยจักรพรรดิราชวงศ์หมิงองค์ที่ 3 ล่าสุด เวียดนามนั้นเป็นกรัมพิเศษด้วยเหตุผลที่ได้สรุปไว้ในบทที่ 2 ความสามารถของจักรพรรดิองค์ที่ 3 ของราชวงศ์โล ที่สร้างรัฐตามระบบของจีนภายนอก ได้อำนัจการปกครองของข้าราชการซึ่งเป็นไปได้ก็นื่องจากจีนได้เข้ามาปกครองโดยตรงเป็นเวลาสองศตวรรษ (1407– 28) ก่อนหน้านี้ แต่ทั้งสอง (ขานอย) เป็นเมืองหลวงที่เพื่องฟูเจี้ยนเพียงแห่งเดียวในยุคนี้ที่พลังส่วนใหญ่ไม่ได้มาจากรายได้ทางการค้า คุณภาพที่ส่งไปเป็นเดินทางไปโดยทางบก ความสัมพันธ์ตามรูปแบบจีนก็เป็นไปโดยตรง เวียดนามยืนยันเรียกร้องความเท่าเทียมกันด้านสถานะและอารยธรรมอย่างท้าทายกับจีนที่เวียดนามได้สั่งคัดอำนาจออกไป

ณ ที่อื่นๆ ก็เกิดมีรัฐริมฝั่งทะเลเรียงรายกันไปโดยลือโฉกที่จีนสนับสนุนอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนที่จะส่งและรับคุณค่าแทนทางการค้าและ การค้าที่เดินทางมาทางทะเล เช่น จามปา บรูไน ชวา และ ชามุครา (ป่าไช) ได้เคยแลกเปลี่ยนคุณค่ากับราชวงศ์จีนสมัยก่อนๆ แต่ได้เพิ่มความถี่และความเข้มข้นอย่างมากกับการเข้ามาของราชวงศ์หมิงใน ค.ศ. 1368 จักรพรรดิ วงศ์ (Hong Wu) ไม่ได้รอที่จะส่งคุณค่าแทนไปยังทุกประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่รู้กันในขณะนี้เพื่อเน้นว่า เต็อ (คุณธรรมความดี) ของจีนได้กลับคืนมาแล้วภายใต้การปกครองของราชวงศ์จีน และอาณาจักรทางใต้ทั้งหมดควรที่จะเจริญรุ่งเรืองภายใต้การคุ้มครองของจีน (Wang 1968: 43 – 48) คุณค่าได้เดินทางไปมายังรัฐต่างๆ ที่กล่าวข้างต้นในรัชกาลนี้ โหรสหองแหง อุ่ คือจักรพรรดิหย่งเล่อ (1402 – 24) ได้ดำเนินนโยบายที่แข็งขันยิ่งกว่าโดยส่งทัพเรือที่ยิ่งใหญ่มีขันทีมุสลิมชื่อเจิงเหอ

เป็นผู้บังคับบัญชา เพื่อประกันว่าทุกประเทศทางใต้ยอมรับการคุ้มครองอย่างยุติธรรมของโหรสแห่งสวรรค์ การไปมาของคณะทูตทั้งสองฝ่ายขึ้นถึงระดับสูงสุดในสมัยนี้ (ดูตาราง 1 ข้างต้น) และผลตอบแทนสำหรับผู้ครองราชที่สามารถแสดงประโยชน์จากความสัมพันธ์กับจีนนั้นมากพอสมควร

ผู้ได้ประโยชน์รายใหญ่ๆ คืออยุธยาและมะละกา และอาจรวมบรรจุในและมานิลาด้วย อยุธยาซึ่งเป็นรัฐสยามใหม่เป็นหนึ่งในบรรดาทูตที่ได้รับราชโองการของจักรพรรดิใน ค.ศ. 1368 ซึ่งข้อความplain เป็นพิเศษแก่อยุธยาและได้กล่าวเป็นเมืองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ส่งเครื่องบรรณาการบอยที่สุดในช่วงสองศตวรรษต่อมา ชาวสยามเองมิได้เป็นนักเดินเรือ ถึงแม้ว่าพระเจ้าแผ่นดินจะส่งฝ่ายและสินค้าอย่างอื่นเป็น “เครื่องบรรณาการ” (Ma Huan 1433: 107) การเดินทางของคณะทูตหนึ่นนี้ เจ้าของเรือชาวจีนเป็นผู้จัด คนพากนี้ส่วนใหญ่คงมีถิ่นฐานที่เมืองหลวงไทยที่เดิมไปด้วยไม่ต้องจิตร์ บันทึกของเกาหลีและ ริวกิวรายงานการมาถึงในทศวรรษ 1390 ของคณะทูตสยามยังประเทศทั้งสองและญี่ปุ่น (Kobata and Matsuda 1969: 53 – 54) พ่อค้าชาวจีนที่พำนักในอยุธยาคงมีบทบาทสำคัญในการทำให้เมืองหลวงของสยามมีชื่อเสียงขึ้นมาอย่างรวดเร็วเช่นนี้ และอาจได้ช่วยอยุธยาในการขยายอำนาจไปตามความสมุทรคล้ายในช่วงปลายศตวรรษที่ 14 และต้นศตวรรษที่ 15 หม่าลวน (1433: 107) รายงานว่าผู้ครองอยุธยา “ส่งแม่ทัพไปปราบปรามประเทศเพื่อนบ้านอยู่ตลอดเวลา”

ความคืบหน้าของการเข้าไปยังดินแดนที่ห่างจากทะเลซักกว่าในทางใต้ แต่เมื่อถึง ค.ศ. 1412 อยุธยาได้สูญเสีย และพิษณุโลกเป็นเมืองขึ้น ใน ค.ศ. 1432 นครนมเมืองหลวงที่อยู่ในสภาพใกล้สลายของเขมรที่ถูกยึดและปล้นสะเดม ในรัชสมัยของพระบรมไตรโลกนาถ (1448 – 88) ได้มีการจัดการปกครองอยุธยาใหม่เป็นแบบลำดับขั้นบุนนาค ถ้ากฏหมายสองฉบับที่ควบคุมลำดับขั้นพลเรือนและทหาร เป็นของพระองค์จักริงแล้ว กษัตริย์องค์นี้ก็ได้ให้สามารถทุกคนในสังคมไทยมีตำแหน่งที่แสดงออกในหน่วย ศักดินา (ตามตัวอักษรหมายถึง กำลังของนา) — ตั้งแต่ 5 สำหรับทาส และ 25 สำหรับชาวบ้านธรรมชาติ จนถึงหนึ่งหมื่นสำหรับเสนาบดีที่มีตำแหน่งสูงสุด กษัตริย์และขุนนางชั้นนำ เสริมลิทธิของตนในการเกลี่ยแรงงานของชาหยกบรรจุทุกคน (ยกเว้นพระภิกษุและทาสของเอกชน) เป็นเวลาหากเดือนในหนึ่งปี การเปลี่ยนแปลงของอยุธยาจากเมืองที่หัวหน้าเป็นนกรับไปเป็นระบบราชการที่ซับซ้อนที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อาจขึ้นอยู่กับวิธีการที่นำมาจากครรษณอยู่บ้าง ตามที่เขื่อและขึ้นยันกันนานาแฝด แต่ขึ้นอยู่มากกว่าที่เดียวกับการค้าภายใน การครอบจักรของชาวจีนที่นำความมั่งคั่งมาเยี่ยมท่าเรือของประเทศ

มະกาคูเมื่อันว่าจะสร้างขึ้นประมาณ ค.ศ. 1400 ตรงส่วนที่เคยที่สุดของช่องแคบ มະлага ที่ซึ่งการขนส่งทางเรือจากป่าไช และมหาสมุทรอินเดียต้องผ่านเมื่อเดินทางไปจีนหรือชาวผู้ปกครองคนแรกชื่อปรมศาว ถึงแม้ว่าจะอ้างว่าสืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์ศรีวิชัย สามารถประสบความสำเร็จที่เมื่อได้ดึงดูดพ่อค้าจากจีน ชาวยะนยา และป่าไช มาแวดล้อมท่าเรือของตนโดยไม่ถูกกีดกันไปโดยประเทศใดประเทศหนึ่งที่ตั้งมั่นได้แล้ว ความกระตือรือร้นของจักรพรรดิยังเลือกที่ตั้ง

ตัวเป็นผู้พิทักษ์รัฐทั้งหลายด้วยความแน่ตากรุณาถือได้ว่าเป็นโฉคกลางอันประเสริฐ โคลาจาร์ โคลาจาร์ สนองตอบอย่างถูกต้องและทันทีต่อการเริ่มต่างๆของจักรพรรดิ มะละกาจึงได้รับความเสมอภาค ตามประเพณี เช่นเดียวกับเพื่อนบ้านที่แข็งแกร่งกว่าในสายตาของจีน นอกจากนี้จากผลประโภชน์ สำคัญในการค้าที่อาชัยบรรณาการระหว่างเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และจีน จีนส่งผู้แทน 6 คณะ ไป มะละกาในช่วงสิบปี ค.ศ. 1403 – 13 ล่วงไปในที่สุดเป็นทักษิณหรือไหสุ่นนำโดยเจี้ยงเหอ ด้วยสำนักในบุญคุณ ที่จีนรับรอง ผู้ครองมะละกาไม่เพียงแต่ร่วมกับเพื่อนบ้านในการส่งเครื่องบรรณาการไปจีน แต่ยัง เดินทางอย่างยากลำบากไปนานกิงหรือปักกิ่งเอง และใช้เวลาเดินทางหากลับนานถึง 3 ปี ทั้งนี้เพื่อ รักษาสถานภาพในสายตาของจีน ในช่วงผู้ครองมะละกาสามคนแรกมีการเดินทางไปจีน 5 ครั้ง ใน ค.ศ. 1411, 1414, 1419, 1424, และ 1434 (Wang 1968, 1970) เมื่อลังตอนที่จักรพรรดิในราช วงศ์หมิงทรงความสนใจในการแสวงโฉคในต่างแดนใน ค.ศ. 1435 มะละกา ก็ได้ตั้งมั่นเป็นเมืองท่า ศูนย์ค้าและมีอำนาจอยู่ในท้องถิ่นแล้ว

บรูไน แม้จะเป็นเมืองท่าที่เก่าแก่กว่ามะละกา ขาดความได้เปรียบทางยุทธศาสตร์ ผู้ครอง บรูไนได้ทำให้ตนเด่นเป็นพิเศษในสายตาของจักรพรรดิหย่งเล่อ มิใช่ด้วยความสำคัญทางด้านการเมือง แต่ด้วย “ความภักดี” เป็นกษัตริย์จากให้องค์แรกที่เดินทางไปถวายเครื่องบรรณาการด้วยตัวเองใน ค.ศ. 1408 มีการต้อนรับพระองค์อย่างดีเยี่ยมที่เมืองหลวง และงานพระศพก็จัดอย่างยิ่งใหญ่กว่าอีก โดย จีนออกคำใช้จ่ายทั้งหมดเมื่อสิ้นพระชนม์ขณะเดินทางกลับ (รูปที่ 27) โอรสผู้เยาว์ของพระองค์ เดินทางกลับโดยมีผู้ติดตามชาวจีนคนหนึ่งพ่อครัว รวมทั้งผู้แทนของจีนที่เล่ากันว่าปักกอร์ของบรูไน ระหว่างพระโอรสสั่งเป็นผู้เยาว์ (Wang 1970: 68, 78) ที่ว่าการแทรกแซงของจีนเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำ ให้บรูไนรุ่งเรืองนั้นเป็นที่ยอมรับในตานานของบรูไนในเวลาต่อมา มีเรื่องเล่าว่ากษัตริย์ผู้ก่อตั้งไป ประเทศจีนและอภิเษกกับเจ้าหญิงจีน (Dasmarikanas 1590: 4)

“กษัตริย์” องค์อื่นๆที่ไปเยือนเมืองหลวงของจีนไปจากบริเวณชัลลุ และดูเหมือนว่ายังคงเป็น หัวหน้าเผ่าที่แข่งขันกันมากกว่าจะร่วมกันก่อตั้งอาณาจักรที่นั่น ในศตวรรษที่ 15 (Scott 1984: 75 – 77) เหนือขึ้นไปมีเมืองท่าซึ่งคือมากที่อ่าวมานิลาที่ชาวจีนรู้จักในชื่อลูซอน ส่งค่าหูตันนำเครื่อง บรรณาการไปใน ค.ศ. 1405 และ 1410 การติดต่อระหว่างมะนิลากับจีนดูเหมือนว่าจะหยุดไปหลัง ค.ศ. 1430 แต่การติดต่อกับบรูไนในระยะต่อมาขึ้นเมื่อเมืองทั้งสองปรับทิศทางการค้ากับจีนผ่านทาง มะละกา ในศตวรรษที่ 16 มะนิลาอยู่ระหว่างขั้นตอนของการเข้าเป็นรัฐเมืองท่ามุสลิมและศูนย์ค้าขาย ที่ใหญ่ที่สุดในพิลิปปินส์

ผลกระทบแทรกแซงของจีนในที่อื่นมีความชัดเจนน้อยกว่า อาจสนับสนุนศูนย์กิจกรรมด้าน เศรษฐกิจใหม่ในเขมรบริเวณที่แม่น้ำโขงและทะเลสาบเขมร นาบรูนกันใกล้พนมเปญในปัจจุบัน แต่กว่าเมืองนี้จะปรากฏขึ้นมาเป็นราชธานีใหม่ก็ล่วงเข้ามาถึงศตวรรษที่ 16 ได้พอประมาณแล้ว ป่า เลื้มบัง ศูนย์สำคัญของจักรพรรดิคริวิชัยที่ล่มสลายไปแล้ว เริ่มชีวิตใหม่ในปลายศตวรรษที่ 14 ใน

รูปที่ 27 ทางเข้าไปยังที่ฝังพระพของกษัตริย์บูรุ ใน สร้างในจีนเมื่อสิ้นพระชนม์ ค.ศ. 1408

ฐานะสูนย์สำหรับ ใจสักจีนและมุสลิม เจิ่งเหอ ได้แต่งตั้งมุสลิมจีนกว่างตุ้งกนหนึ่งที่เกิดในท้องถิ่น ให้ควบคุมคนพวกรนี ใน ค.ศ. 1407 (Ma Huan 1433: 98 – 100; Kobata and Matsuda 1969: 138 – 45) ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ทัพเรือของจักรพรรดิและเอกชนชาวจีนที่เป็นพ่อค้ามีบทบาทสำคัญ ในความเจริญรุ่งเรืองของรัฐในชวา ได้แก่ เกรซิก สุระบาชา และเคนะก์ รัฐท่าเรือที่ขายผั่งซึ่งค่อยๆ เข้า รับบทบาทผู้นำทางด้านการเมืองและวัฒนธรรมแทนชาวจากศูนย์ขินดู-พุทธที่อยู่ห่างไกลจากทะเล

ที่ได้มีการค้า ก็จะมีท่าเรือใหญ่ หรือเล็กซึ่งเป็นที่รวมรวมผลผลิตจากดินแดนที่อยู่ห่างฝั่ง ทะเลเพื่อแลกเปลี่ยนกับผ้า เครื่องปั้นดินเผา และสินค้าอื่นๆ ที่นำเข้ามา การลั่นสลายของจักรพรรดิ โบราณและช่วงการค้าเพื่องฟู ได้ทำให้รัฐมีเมืองท่าเล็กๆ ริมแม่น้ำ มีความเป็นอิสระมากขึ้น และมีอำนาจ สูงสุดในเชิงสัญลักษณ์ หนึ่งในกลุ่มคนที่ไม่สังกัดรัฐซึ่งอยู่ต้อนบนของแม่น้ำ ที่ควบคุมรายได้ ท่าเรือ เช่นปัตตานี กลันตัน ตรังกานู ยะໂໂร์ เก国度 ฯ เปรฯ และ ลั้งงอร์ยอมรับความยิ่งใหญ่ของสยามในครึ่ง แรกของศตวรรษ และรับความยิ่งใหญ่ของมະละกา เมืองท่าที่เพื่องฟูตอนปลายศตวรรษ เต็มทำการค้า ของตนอย่างอิสระเป็นส่วนใหญ่ ที่สูมาราเมืองท่าอิสระสินกว่าเมือง ได้กล่าวเป็นรัฐที่แท้จริง และมี แต่พวกที่อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้นที่ส่งเครื่องบรรณาการไปมีละกาหรือชวา

ไกลออกไปทางตะวันออก การค้าเครื่องเทศได้ก่อให้เกิดศูนย์ที่พ่อค้าชาวชวาและมลายูมา ชุมนุมกัน และบางครั้งก็ตั้งถิ่นฐาน นำศาสนาอิสลามและแนวคิดเรื่องความเป็นรัฐเข้ามาในครึ่งหลัง ของศตวรรษที่ 15 หน่วยการบันดาแหล่งของลูกจันทน์เทศของโลก นับเป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจ คือการปัก

ครอง ที่ไม่มีกษัตริย์ แต่มีกลุ่มพ่อค้าที่ควบคุมการส่งออกลูกจันทน์เทศ ที่หมู่เกาะไมล์กีก ซึ่งผลิต
การพลูมีรากชาเขียวมา 4 องค์—ที่เตร์นาเต ตีโดเร บาจัน และที่ใจโลโล —แต่ละองค์ก็ยอมรับ
ความชอบธรรมทางกฎหมายของกันและกัน และต่างก็อาศัยกลุ่มหัวหน้าผู้ที่อยู่ในความอุปถัมภ์ ที่
บอร์เนียว ชูลาเวซี และฟิลิปปินส์ การรวมตัวเป็นรัฐยังอยู่ในระยะแรกเริ่ม แม้ว่าผู้ครองเมืองท่าที่
เรียกตัวเองว่าราชอาเริ่มจะปรากฏที่ศูนย์ค้าขายทุกแห่ง

การสร้างรัฐในศตวรรษที่ 16 อันยวนาน

มีได้ต้องการที่จะดูถูกบทบาทของปัจเจกบุคคลและสภาพแวดล้อม ผมแన่ใจว่าช่วงของการเติบโตทางเศรษฐกิจระหว่างศตวรรษที่ 15 และ 16 ได้สร้างสถานการณ์ที่เอื้อต่อรัฐในญี่ปุ่นและให้ญี่ปุ่นมาเป็นอาณานิคมของอังกฤษ

— Braudel 1966: 660

เมื่อพากไปรตุเกสมาถึงເຄື່ອງຕະວັນອອກເຈິ່ງໃຕ້ໃນ ດ.ສ. 1509 ໄດ້ພບວ່າການຄ້າກະຈຸກ
ຕ້ວອຍ່າງຜິດປາກຕີແລະອາຈາໄມ່ສູ່ຈະມັນຄົນນັກທີ່ຄູນຍົດໝາຍສິນຄ້າແໜ່ງເດືອຍວ—ມະລະກາ ໃນຊ່ວງຄົງສະຕວະຮະ
ກ່ອນໜ້ານີ້ ວິຊີເມືອງທ່າຍອົດນິຍມນີ້ປະສົບຄວາມສໍາເວົງຍ່າງມາກໃນກາຮສ້າງສະພາວແວດລ້ອມທີ່ເໝາະ
ສໍາຫຼັບກາຮຄ້າຈຸນຜູ້ຈັດສັງສິນຄ້າຊາວຈືນແລະອິນເດີຍເລືອກທີ່ຈະວັບວິຮາມສິນຄ້າໄວ້ທີ່ນັ້ນມາກກວ່າຈະເດີນທາງ
ໄປປາມາລູກ ສຸມາດຣາ ອ້ວຍ ພມ່າ ເມື່ອພື້ນມື່ອທີ່ມີ້ຈັດແຕ່ໄມ່ມັນຄົນນີ້ໄດ້ ພາກໂປຣຕູກສົກນີບໃຫ້
ກາຮຄ້າແຍກຍ້າຍໄປຢັງຄູນຍື່ນໆໜາຫລາຍແໜ່ງ ປັຕານີ້ ຍະໂສຣ ປະຮັກ ອາຈະໜີ້ ແລະບັນເຕັນ ເປັນຜູ້ໄດ້
ປະໂຍ່ຍັນທັນທີ່ ທຸກເມືອງປະກວງໃໂມອອກມາຈາກຄວາມໄມ່ມີ້ຂໍອຈນກລາຍເປັນວິຊີທີ່ມີຄວາມສໍາຄັນໃນ
ສະຕວະຮະທີ່ 16 (ແຜນທີ່ 10) ກາຮຊ່າຍຕ້ວອຍ່າງມາກຂອງກາຮຄ້າຮ່ວງ ດ.ສ. 1500 ແລະ 1630 ຈະມີກັບ
ໂຄກທຽພີແລະວິທາກາຮໃໝ່ເຖິງທີ່ເຂົ້າມາດ້ວຍກັນໄດ້ທໍາໄໝວິຊີຕ່າງໆຈຳນວນມາກເຈົ້າຢູ່ເຮືອງໃນຊ່ວງຮ່ວງ
ກາຮຕົກຕໍ່ຂອງມະລະກາ ດ.ສ. 1511 ແລະກາຮເຈົ້າຢູ່ເຕີບໂຕຂອງປັຕາເວີ່ຍຂອງຫອດລັນດາ ໄປສູ່ກາຮຄ່ອບຈຳ
ໃນແບບທີ່ແຕກຕ່າງອອກໄປໃນກາຮສະຕວະຮະທີ່ 17

ทรงสาดี ในพม่าตอนล่าง เจริญถึงระดับสูงสุดและตกลงมาอย่างแรงที่สุด ในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 15 เป็นอาณาจักรมอญที่อยู่ในความสงบได้ยาวนาน เมืองท่ามอญบนฝั่งมหาสมุทรอินเดีย พะสิม สีเรียม มาะตะมะ เย้ และทวาย ได้นำความเจริญรุ่งเรือง และเปิดอาณาจักรให้อิทธิพลของการปฏิรูปพุทธศาสนาจากลังกาเข้ามา แต่ในศตวรรษ 1530 อาณาจักรนี้ถูกยึดครองโดยตะเบงซเวตี้แห่งราชวงศ์ตองอูของพม่าที่กำลังเจริญก้าวหน้า กษัตริย์องค์นี้ได้ดำเนินการอย่างรวดเร็วใช้โอกาสที่ได้จากการรับจ้างชาวมุสลิมและโปรตุเกส รวมทั้งปืนใหญ่ และปืนควบคุณภาพสูงของโปรตุเกสให้เป็นประ邈ชน์ เมื่อพิชิตดินแดนมอญแล้วตะเบงซเวตี้ก็ได้ตั้งทรงสาดีขึ้น

เป็นเมืองหลวง พร้อมกับรับลักษณะหลายอย่างของวัฒนธรรมมองุที่กำลังเพื่องพู และใช้โภคทรัพย์ของเมืองท่าต่างๆเพื่อพิชิตดินแดนอื่นๆต่อไปอีก บุเรงนอง ผู้ที่สืบราชสมบัติต่อมา (1551 – 81) ได้ใช้ความได้เปรียบต่างๆเหล่านี้ให้ได้ประโยชน์อย่างยอดเยี่ยมที่สุด โดยพิชิตพม่าตอนเหนือ เชียงใหม่ และอยุธยาเพื่อสร้างจักรวรดิที่แข็งแกร่งที่สุดที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เคยเห็นมา แต่เมื่อมาถึงสมัย踪罗斯ของบุเรงนอง นันทบุเรง (1581 – 99) ก็ได้สูญเสียส่วนใหญ่ของจักรวรดินี้ไป และราชธานีที่สุกใสเรืองรองก็ถูกทำลายเสียหายหมด ในที่สุดก็ได้มีการลงฐานราชธานีใหม่ของกษัตริย์องคูที่อังวะใน ค.ศ. 1639 ห่างจากทะเลขึ้นไปตามแม่น้ำอิรวดีเป็นระยะเดินทาง 2 เดือน

ยะไข่ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นที่เป็นแนวยาวตามชายฝั่งระหว่างพม่าและอ่าวเบงกอล สามารถกันไม่ให้กษัตริย์ต้องอุปััต्तิทรงอำนาจมาโดยตัวเองยังทำให้หันไปรุกรานทางด้านตะวันออก เมื่ออาณาจาริชนาดีลั่มสลายใน ค.ศ. 1599 ยะไข่ได้ประโยชน์มากที่สุด โดยยึดทรัพย์สินส่วนใหญ่และเมืองท่าบนฝั่งมหาสมุทรอินเดียบางเมือง ยะไข่เองก็รวดเร็วเป็นพิเศษเหมือนกันที่จะใช้ประโยชน์จากการขยายการค้าของเมืองหลวงเมืองท่า มะรอกอู (Mrauk-u) รวมทั้งทหารรัปจ้างและเทคนิคด้านการทหารของproto-เกส นักประวัติศาสตร์ยะไข่ (Collis 1925) ได้ชี้ว่า มะรอกอู มีช่วงที่ประสบความสำเร็จอย่างยอดเยี่ยมหนึ่งร้อยปี ตั้งแต่ ค.ศ. 1540 ถึง 1640 ใน การดึงดูดการค้าสากล ป้องกันอิสรภาพ และสร้างเมืองหลวงที่ส่งงาม

ลาว หรือราชอาณาจักรล้านช้าง อยู่ห่างจากทะเลที่จะเป็นไปได้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ก็มีช่วงเวลาของความรุ่งเรืองในยุคการค้า เมื่ออาณาจักรนครธมเสื่อมลงในศตวรรษที่ 14 รัชที่ ทิก្យປ្រាក្យให้เห็นที่หลงพระบังทางตอนบนของแม่น้ำโขง ในศตวรรษที่ 16 เมืองหลวงก็ได้ย้ายไปเวียงจันทน์ซึ่งเป็นศูนย์อยู่บนแม่น้ำโขงช่วงกลางเพื่อใช้ประโยชน์จากพื้นที่รอบอันดามันสมบูรณ์และ การเดินเรือได้เป็นระยะยาวในแม่น้ำโขงช่วงนี้ ลงไปทางใต้ของแม่น้ำโขงที่นครพนม กษัตริย์ลาว ตอนกลางศตวรรษได้บริหารอาชทรพย์แก่พระธาตุเดียวอันมีชื่อ ซึ่งได้กลายเป็นศูนย์การศึกษา การจาริกแสวงบุญ และการค้ากับเวียดนาม เขมร และ ไทย อาณาจักรนี้เจริญถึงจุดสูงสุดระหว่างรัชสมัยอันยาวนานของพระเจ้าสุริยวงศ์ (ราوا 1637 – 94) เมื่อแม่น้ำโขงกลายเป็นเส้นทางสัญจรที่คับคั่งในฐานะข้อต่อสำคัญระหว่างจีน เวียดนาม เขมร และสยาม

ใน เวียดนาม เช่นที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ครองใจกลางของดินแดนเหนือที่ช่วยให้รัฐจักรในนามของตังเกี้ย ไม่สมควรใจอย่างยิ่งที่จะผูกโซคุชราตากับการค้าต่างชาติ พากเข้ายอมให้คู่แข่งของราชวงศ์เด ชื่อ เหงียน ฮวง (Nguyen Hoang) มาตั้งถิ่นฐานที่ ถ่วนฮوا (Thuan Hoa) และกวนนาม (Quang Nam) ซึ่งขณะนั้นเป็นพร้อมเดินทางได้ที่ไม่มีเขตแดนอนซ์วิ่งคั่งหลังของศตวรรษที่ 16 เหงียนฮวง สนองตอบอย่างมีวิสัยทัศน์ต่อตัวแห่งที่มีความสำคัญด้านยุทธศาสตร์ของฝั่งทะเลนี้เป็นเส้นทางการค้าทางใต้ของจีน ได้ทางราชธานีเมืองท่าสาгал ชอยอัน (ไฟฟो) และรับนวัตกรรมด้าน

แผนที่ 10 ศูนย์การเมือง ประมาณ ค.ศ. 1600

ทหารจากชาวโปรตุเกส และชาติอื่นๆ มากอย่างรวดเร็ว เมื่อสิ้นพระชนม์ใน ค.ศ. 1613 อาณาเขตของพระองค์ก็เป็นรัฐใหม่ที่แข็งแรงอย่างแท้จริงแล้ว ซึ่งชาวญี่ปุ่นเรียกว่า โคชินจิน¹ ผู้สืบราชสมบัติจากเหงียน ยร่วง ต่อมาเรียกตัวเองว่าเจ้านาย (chúa) แทนที่จะเป็นจักรพรรดิ เพราะยังคงยอมรับความชอบธรรมของราชวงศ์ เลที่ป้าชาจากคำน้ำ โดยกล่าวว่า พวกราชภูมิตรินห์ ใน ตั้งเกี้ยได้แบ่ง

¹ ชาวเวียดนามไม่เคยตั้งชื่อเป็นพิเศษแก่รัฐได้นอกจาก อาณาจักร เหงียน หรือ “ดินแดนข้างใน” (Dang Trong) ตรงข้ามกับ “ดินแดนข้างนอก” (Dang Ngoai) ในตั้งเกี้ย พวกราชภูมิตรินห์ได้คำมลายูสำหรับเวียดนาม คุจี (Kuchi) ซึ่งแตกต่างจาก คุจี อีกแห่งหนึ่ง (โคชิน ในเกรละ) เพราะอยู่ใกล้กับจีน จึงเป็นโคชินจิน (Pires 1515: 114) คำคุจี ของมลายูเองก็มารากคำจีนโบราณ Jiao zhy (Gao chi ในภาษาภาษาตั้งแต่และภาษาจีนมาตรฐานก่อนสมัยราชวงศ์หมิง) หรือคำเวียดนาม Giao chi ที่มีความหมายเหมือนกัน ความสำเร็จของอาณาจักรให้ในการจัดการกับชาติต่างๆ ได้จากการซึ่งเข้ามามาใช้ ซึ่งแต่เดิมหมายถึงเวียดนามโดยรวม ตั้งเกี้ย ซึ่งคล้ายคลื่อนมาจากชื่อหนึ่งของขานอยปراภูขึ้นในศตวรรษที่ 17 เพื่อเรียกชื่อรัฐเหลือให้แตกต่างกันไป ชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่เรียกอาณาจักรเหงียนว่า โคชินจิน ในศตวรรษที่ 17 และ 18 แต่ชาวชองดานนิยมใช้ชื่อ Quinam พวกรั่งเศสเลื่อนชื่อนี้ให้ได้ลงไปอีกโดยใช้คลุมไปถึงอาณาจักรของตนในดินแดนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงหลัง ค.ศ. 1860 พื้นที่ซึ่งยังเป็นเขมรในยุคการรักษา ถึงแม้ว่าจะมีความสับสน ผสมใช้คำโคชินจิน ณ ที่นี่ในความหมายของศตวรรษที่ 17

ซึ่งไป แต่อย่างไรก็ตามอาณาจักรใหม่เป็นแบบอย่างใหม่ของรัฐเวียดนามที่มีฐานมาจากกราดค้าที่เพื่องฟูและวิทยาการใหม่ๆด้านการทหาร Le Quy Don (1776: 26) บันทึกว่าพื้นที่แกนกลาง (กลางนาม) “เป็นที่ซึ่งเรือมาชุมนุมกันมาแต่สมัยโบราณ ตั้งแต่ราชวงศ์เหงียนมาครอบครอง พื้นที่นี้ก็ได้ประโยชน์มากจากภาษาเชิงการค้าและสินค้า” ในสมัยราชวงศ์ครั้งระหว่าง ค.ศ. 1627 และ 1672 โครินจีนได้ใช้ขับกองทัพตั้งเกี้ยวที่มีกำลังหนึ่งกว่า (รวมทั้งพากออลันดาที่เป็นพันธมิตร) ออกไปและจับชัยจำนวนมากให้มาตั้งบ้านเรือนในดินแดนใหม่ทางใต้ที่แห่งเชียงใหม่จากพากจาม แม้จะเป็นเดียวดายในเรื่องภาษาและระบบการปกครอง โครินจีนก็เมื่อൺส่วนอื่นๆของอาณาจักรนี้ได้ในเรื่องพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและพหุนิยมทางวัฒนธรรม

ปัตตานี เป็นเพียงหนึ่งในบรรดาที่มีอยู่ท่าเล็กๆหลายรัฐสูบันชาดี ผู้ตั้งตระหง่านของควบสมุทรมาลายูจนกระทั่งโปรดุเกสพิชิตมะละกาใน ค.ศ. 1511 ภายใต้เวลาเพียงไม่กี่ปีการค้าของมะละกาส่วนใหญ่ได้ย้ายไปปัตตานี ที่ซึ่ง “เรือของชาวจีน วิวิกิ และชาวมากันหลายลำ รวมทั้งเรือจากหมู่เกาะที่อยู่ใกล้เคียง” (Barros 1563 III, I: 183; cf. Kobata and Matsuda 1969: 182) รัฐสูบันชาดี มุสลิมแห่งนี้เป็นประเทศราชที่ส่งบรรณาการแก่สยาม แต่ก็ไม่ได้เปรียบคู่แข่ง—นครศรีธรรมราช (ลิกอร์) ของสยาม และปะหังของมาลายู—เป็นการตัวจริงกระทั่งทศวรรษ 1560 ในตอนนั้น “จารุสลัด” จีนมากกว่าสองพันคนได้ใช้ปัตตานีเป็นฐานการค้าตามที่กล่าวในบันทึกเหตุการณ์ประจำปีของราชวงศ์หมิง (Kobata and Matsuda 1969: 180; cf. van Neck 1604: 217) ตามความเชื่อของชาวจีนในห้องถิน หัวหน้าของกลุ่มนี้เชื่อว่าหลินดาวเกียง (Lin Daoqian) ได้ยึดเมืองและสถาปนาราชวงศ์ใหม่ ขณะที่พงศาวดารมาลายูแสดงโดยนัยถึงบทบาทของจีน ด้วยเรื่องของชาวจีนที่หล่อปืนใหญ่ที่นี่ (Skinner 1957: 4 – 5; Teeuw and Wyatt 1970 II: 224 – 28) อย่างไรก็ตามปัตตานีได้กลับเป็นศูนย์ถ่ายสินค้าที่สำคัญสำหรับการค้าของจีนในควบสมุทรในศตวรรษต่อมา และนักเขียนชาวออลันดาบางคนมองว่าปัตตานีจริงๆแล้วเป็นอาณาจักรของชาวจีนที่ถูกเนรเทศ (van Noort 1601: 124; van Neck 1604: 222 – 23) ปัญหาการเมืองปัตตานีเข้มข้นมากจนถึง ค.ศ. 1584 เมื่อขุนนางพ่อค้ายกผู้หงส์ขึ้นครองเมืองต่อเนื่องกัน ชาวออลันดาและชาวอังกฤษได้เข้ามาสร้างที่พักที่นี่เพื่อชื่อพริกไทยและลินค้าของจีน และเมืองนี้ก็ยังคงเติบโตด้วยผู้คนและเจริญรุ่งเรืองจนกระทั่งกลางศตวรรษที่ 17 เมื่อความไม่มั่นคงภายในค่อยๆบีบให้การค้าไปที่ยะโฮร์ของมาลายู และมะละกาของออลันดา ปัตตานีไม่ได้เป็นตัวอย่างสมบูรณ์หลังจากแพ้สยาม ใน ค.ศ. 1674 และ 1688

อาเจห์ สร้างขึ้นระหว่าง ค.ศ. 1520 – 24 โดยปฏิบัติการทางทหารที่ทำให้การแทรกแซงของโปรดุเกสบนฝั่งทะเลทางเหนือของสูมาตราสิ้นสุดลง และรวมรัฐเมืองท่าอิสระ บารัส ดายา เปดีร์ และ ป้าไซ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในสมัยสุลต่าน อาเลาด์ ดิน ริยาดต ชาห์ อัล-กาหาร์ (1539 – 71) การค้าของเมืองท่าเหล่านี้จะถูกอยู่ที่บันดาอาเจห์ ซึ่งได้กลับเป็นศูนย์ถ่ายสินค้าใหญ่ของมุสลิมในบริเวณช่องแคบมะละกา พริกไทยและเครื่องเทศของอาเซียนตัววันออกเฉียงใต้จะถูกส่งจาก

ที่นี่ไปยังตะวันออกกลางและเมดิเตอร์เรเนียน ตั้งแต่ทศวรรษ 1590 อาเจห์ได้พัฒนาไปในแนวสมบูรณ์แบบสิทธิ์จนถึงระดับสูงสุดในความแข็งกร้าวของระบบการปกครองของอิสกันดาร์ มุดา (ดูข้างล่าง) ระบบนี้อาจช่วยอาเจห์ต่อสู้คู่แข่งในด้านการทหาร แต่ไม่ได้สนองความสนใจทางด้านการค้า ในทศวรรษ 1640 อาเจห์ก็ได้เปลี่ยนไปตามแบบอย่างของปัตตานีที่มีผู้ครองเมืองเป็นหญิงอาเจห์เป็นเมืองท่าสำคัญในกลุ่มหมู่เกาะเพียงเมืองเดียวที่ไม่ตกอยู่ให้กับพลขุนตะวันตก และเมืองน้ำจะลดลงไปในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 17 อาเจห์ก็ยังคงเป็นกำลังสำคัญ

บันเต็น ตั้งอยู่ตรงมุมตะวันตกเฉียงเหนือของชาวะ เป็นที่ยอมรับกันในฐานะรัฐเมืองท่ามุสลิมในทศวรรษ 1520 ตำแหน่งของชาวะ กล่าวว่าหนึ่งใน วาลี 9 คนของชาวะ คือ ชูนันกุนุง จاتี ปราษฎ์ จากป้าไช ผู้ลับทึ้งเมื่อท่าแห่งนี้มีเพราระรังเกียจในกิจกรรมของพวกโปรตุเกส ท่านเดินทางไปเม็กกะ แล้วก็ไปชาวะ ณ ที่นี่ท่านได้แต่งงานกับน้องสาวของผู้ครองของเดมะกีที่ทรงอำนาจ ชื่อ เตรึงกานา ด้วยความช่วยเหลือของเตรึงกานา ท่านก็พิชิตเมืองท่าของป้าจาจารัน ซึ่งเป็นอาณาจักรยืนดูในหมู่เกาะชูนดา และตั้งเมืองหลวงที่ท่าเรือบันเต็นอันเป็นจุดยุทธศาสตร์ เมืองหลวงของป้าจาจารัน ที่อยู่ห่างไปจากทะเลไม่ได้ถูกปราบอย่างราบคาบจนกระทั่งปี ค.ศ. 1579 แต่ในระหว่างนั้นอำนาจของบันเต็นก็ได้แพร่ไปถึงเขตที่ร่วมรายจากการปลูกพริกไทยในสุมาตราตอนใต้ การควบคุมพื้นที่เหล่านี้ ได้ให้ฐานอำนาจแก่ บันเต็น แบบเดียวกับอาเจห์ ขณะที่อาเจห์ส่งพริกไทยไปทางตะวันตก บันเต็นจัดหาพริกไทยให้แก่ตลาดของจีน พากออลันดาตั้งแต่ ค.ศ. 1596 และอังกฤษตั้งแต่ ค.ศ. 1602 ได้ตั้งสำนักงานใหญ่ของตนในเมืองตะวันออกเฉียงใต้ที่บันเต็น ส่วนหนึ่งเป็น เพราะบันเต็นยังอยู่ในช่วงพหุนิยมและเปิดกว้างของการพัฒนา ซึ่งอาเจห์ได้ผ่านไป แล้วพลิกผันอย่างตระกันข้าม ระยะการปกครองอันยาวนานของสุลต่านอับดุลการดีร์ ตั้งแต่ ค.ศ. 1596 จนถึงรากุ ค.ศ. 1624 แสดงถึงการปกครองที่ได้ผล แม้จะวุ่นวายอยู่บ่อยๆ ของคนละชุมนังที่ปราศจากอุดมในเรื่องเชื้อชาติ สุลต่านองค์ต่อๆ มาไม่สามารถมากขึ้นเรื่อยๆ และถึงระดับสูงสุดในสมัยสุลต่านที่เป็นอิสรองค์สุดท้ายคือ อับดุลฟัตห์ อากัง (1651 – 82)

มะกัสชาร์ เป็นชื่อที่ใช้กันทั่วไปสำหรับเมืองและรัฐที่สร้างขึ้นด้วยสัมพันธภาพของผู้มะกัสชาร์ที่สำคัญสองแห่งในชูลาเวชีตะวันตกเฉียงใต้ แห่งกัว (Goa) ซึ่งขึ้นนำในภาระและมีสมาชิกจำนวนมาก และตัลโลล์ (Talio) ซึ่งปรับเข้ากับการค้าทางทะเล ศตวรรษที่ 16 ได้เห็นรัฐนี้ก้าวอย่างมั่นคงเข้าสู่ความเป็นเลิศ โดยที่พื้นฐานทางเศรษฐกิจอยู่ที่ความสำเร็จในการกลยุทธ์ที่สำคัญของสุลต่าน ได้ตั้งฐานที่มีมะกัสชาร เมืองกลางศตวรรษที่ 16 และต่อจากนั้นมาเมืองท่าแห่งนี้ก็ได้ดูดความสนใจมากขึ้นเรื่อยๆ ในฐานะทางเลือกแก่ชาวในการจัดหาข้าวและสินค้าอื่นๆ สำหรับการค้าเครื่องเทศของมาลูกุ ความพยายามของพวกออลันดาที่จะผูกขาดเครื่องเทศเหล่านี้ในศตวรรษที่ 17 ได้ทำให้มะกัสชารเป็นท่าเรือปลอดภัยที่สำคัญสำหรับพ่อค้าอื่นๆ ทั่วหมู่ได้แก่ มาลู

ชาว อินเดียใต้ โปรตุเกส อังกฤษ เดนมาร์ก และสเปน หลังจากที่มีละกาของโปรตุเกสพ่ายแพ้แก่ พวກไฮลันด์ ใน ค.ศ. 1641 มะกัศชาร์ก็ได้กลยุทธ์เป็นฐานสำคัญของโปรตุเกสในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อายุ 20 ปี มะกัศชาร์มีความกระหายเป็นพิเศษในฐานะนักยึดวิทยาการสมัยใหม่ มีการอ่านและบางทีก็แปลตำราของโปรตุเกสเรื่องการทหาร ประวัติศาสตร์ และคณิตศาสตร์ บุกเบิกการใช้แผนที่และบันทึกประจำวันของราชสำนัก และนำปืนใหญ่ ปืนคาบศิลา และเตือกระยะ มาใช้ในกองทัพที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดกองทัพหนึ่งในกลุ่มใหญ่ๆ มะกัศชาร์หันมารับนับถือศาสนาอิสลาม ใน ค.ศ 1605 และดำเนินการพิชิตซูลาเวซีตอนใต้ทั้งหมดในนามของศาสนานี้ สิทธิและพันธกรณีตามสัญญาระหว่างรัฐที่ปกครองตัวเองเป็นลักษณะพิเศษของภูมิภาคนี้ แต่ช่วงเวลา ระหว่าง ค.ศ. 1610 – 69 เป็นเพียงช่วงเดียวจริงๆ ก่อน ค.ศ. 1904 ที่เป็นข้อยกเว้นต่อธรรมเนียมของซูลาเวซี ให้กับชาวชาวดุลในหมู่รัฐที่แข่งขันกัน ในที่นี่ “อาณาจักร” ของมะกัศชาร์ขยายไปไกลถึงบุตัน ชัมบawa และ ติมอร์ บนพื้นฐานความจงรักภักดีส่วนตัว สนับสนุนด้วยการชูใช้กำลัง (Boxer 1967; Reid 1981, 1983A; Bulbeck 1992)

ทั่วทั้งกลุ่มหมู่เกาะ รัฐเลิกอาณหลาภหลายได้ก้าวขึ้นสู่อำนาจจะระดับสูง ในช่วงสันติอนุปลายศตวรรษที่ 16 หรือ ต้นศตวรรษที่ 17 จมปี และปาเลิมบัง ในศตวรรษที่ 16 และบันจาร์มาชิน ในศตวรรษที่ 17 ได้ก้าวขึ้นมาเป็นเมืองท่าแม่น้ำ ควบคุมการส่งออกพิริกไทยในบริเวณหลังเมืองท่าชุมบกรวมเนียมทางด้านภูมิศาสตร์และการเมืองของ มาลูกู ทำให้การเมือง “รัฐบาลพูล” เพียงรัฐเดียว ณ ที่นั้นไม่น่าเป็นไปได้ แต่อย่างไรก็ตาม ในช่วงระยะเวลาอันสั้นระหว่าง ค.ศ. 1570 และ 1606 รัฐสุดต่านแห่งเตอร์นาเต มีอำนาจเหนืออัตตันแคนส่วนใหญ่ต่อนหนึ่งและต่อนกลาโงของมาลูกู และตั้งเมืองท่าของส่วนนี้ให้เป็นตลาดกลางสำหรับการพูลที่พ่อค้าจากทุกหนแห่งมาแย่งกันซื้อ (van Fraassen 1987 : 45 – 48)

แม้แต่ผู้ครองรัฐที่ขาดโอกาสเจรจาต่อรองให้การควบคุมผลผลิตเพื่อการส่งออกลายเป็น
อำนาจ ก็สามารถได้ประโยชน์จากการขยายด้านการค้าและการนำวิทยาการและความคิดใหม่ๆเข้า
มา รัฐพื้นเมืองที่แข็งแกร่งที่สุดในประวัติศาสตร์พิลิปปินส์ เริ่มรวมตัวกันริมแม่น้ำปูลางิ (Pulangi)
ในมินดาเนาตอนปลายศตวรรษที่ 16 เมื่อแรกเมืองหลวงอยู่ตอนบนของแม่น้ำที่บูวยัน (Buayan)
แต่พวกที่มีความเห็นไม่ตรงกันได้ไปก่อตั้งศูนย์ค้าขายใหม่ใกล้ปากแม่น้ำประมาณ ค.ศ. 1606 ชื่อไม่
นานก็ได้กล้ายเป็นเมืองที่มีอิทธิพล รัฐสุลต่านแห่งมินดาเนารุ่งเรืองที่สุดในสมัยสุลต่านกูดารัต
(Kudarat) (1619 – 71) ผู้ตัดสินใจย้ายเมืองหลวงไปริมฝั่งทะเล ได้ชัยชนะเหนือสิทธิในการ
ปกครองตนเองของหัวหน้าเผ่าต่างๆด้วยการผสมผสานศาสตร์กำลัง และ อำนาจทางเศรษฐกิจใน
บริเวณเดียวกันกับที่พวกสเปน ชี้อยู่เหนือขึ้นไปใช้ (Laarhoven 1989, 1990) แม้แต่กลุ่มชาติพันธุ์ที่
รู้จักกันในศตวรรษที่ 18 และ 19 ว่าแตกแยกกันหรือไม่เป็นรัฐ มักจะจำได้ว่ามีการค้าเป็นช่วงที่
พวกเขารวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้กษัตริย์ที่เข้มแข็ง ในกรณีของบาหลี ก่อน ค.ศ. 1650

และ มีนังกาเบา ก่อน ค.ศ. 1680 แหล่งข้อมูลต่างชาติได้ทำให้เห็นชัดว่า อย่างน้อยที่สุดมีราชวงศ์หนึ่งที่อ้างว่าปกครองทั้งภาคจากเมืองหลวงที่น่าประทับใจและมีพลเมืองหนาแน่น (Dias 1565: 98 – 101; Lintgens 1597: 98 – 102; Dias 1684; Vickers 1989: 46 – 53)

การสร้างรัฐกันอย่างมากมายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่นเดียวกับส่วนอื่นๆ ของโลก มิได้พ้องกันโดยบังเอิญ เรายังหันไปดูปัจจัยหลักๆ ที่สนับสนุนให้รัฐที่มีอำนาจเจริญรุ่งเรืองแต่ก็สร้างปัญหาให้ด้วยเช่นกัน

รายได้จากการค้า

“โปรดอยู่ที่นี่ในวังเกิด เจ้านาย และ [ปล่อยคู่แข่งของท่าน] จุมาลอย
อาลัม ที่ กัมปุง จawa [ท่าเรือ]
อย่าไปที่อื่น เพราะค่าผ่านทางที่เหนือหัวเก็บนั้นสูงมาก
เจ้านายเก็บภาษีผลผลิตของป่า ร้อยละสิบสำหรับยางสนและหวาย
และเมื่อผู้บุกรุกนักพิชิตที่จะช่วย ก็จะพยายามห้อมและชิง
แต่ จุมาลอยอาลัม เก็บภาษีจากการค้าทางทะเล
เขาก็ยังเป็นพันๆ บาการ์นลายคริ้งลายหนน
เจ้านายพอยใจเมื่อมีของพอกิน ไม่แสวงหาความร่ำรวย

— Hikayat Pocut Muhammad: 60 – 61

รายได้ของรัฐมิได้มาจากการค้าทั้งหมด ความต้องการของราชสำนักในเรื่องข้าว และเสบียงอาหารอื่นๆ เวื่องวัสดุก่อสร้าง และที่สำคัญที่สุดก็คือเรงานที่ประชาชนและบิวารจัดให้โดยไม่ต้องเสียเงิน แต่การเก็บภาษีเป็นสิ่งของไม่ได้ให้ฐานสำหรับผู้ครองเมืองคนหนึ่งก้าวขึ้นสู่อำนาจเหนือผู้มีตำแหน่งสูง ก็ต้องเปลี่ยนลิงของไปเป็นอาชญากรรมได้ที่เอาไปใช้สอยได้ นี่เป็นกรณีของชาวะ ผู้สูงอุกข้าวที่สนับสนุนและสำคัญที่สุดที่ผู้ครองเมืองมาตั้งในศตวรรษที่ 17 ปีบังคัน ประชาชนที่ทำนา หรืออย่างน้อยพากที่อยู่ใกล้ถนนหรือเมืองท่าให้ได้ข้าวส่วนเกินในปริมาณมาก สำวนนี้นำมาแลกเปลี่ยนอาชญากรรมของที่จำเป็นอื่นๆ โดยสูงอุกปีตตาเรียของยอดน้ำ มะลากาของโปรตุเกส มาลูกุ และที่อื่นๆ (van Goens 1652: 114)

ในประเทศบันดันดินใหญ่ และโดยเฉพาะในตั้งเกี้ย การเก็บภาษีเป็นเงินจากประชาชนที่ทำงานเกษตรมีความสำคัญเหมือนกัน เก็บในรูปภาษีรายหัว (ในเวียดนาม) ภาษีที่ดินหรือทั้งสองอย่าง ตั้งเกี้ยเก็บภาษีรายหัวเป็นเงินจากผู้ใหญ่ทุกคนที่เป็นชาย รวมทั้งภาษีที่ดินและ “เงินบริจาค” สำหรับงานเทศบาลประจำปีทั้งหมด ใน ค.ศ. 1720 เมื่อมีการทำให้พิสัยภาษีอันซับซ้อนของสมัยก่อน

ง่ายขึ้นโดยเก็บเป็นภาษาชีร้ายหัวเมื่อกันหมด ผู้มีอายุ 20 – 50 ต้องเสียภาษีเต็มจำนวน 1.2 กวาน (quan เท่ากับเงินหนักประมาณ 28 กรัม) ต่อปี ส่วนผู้ที่อายุ 17 – 19 หรือ 50 – 60 รวมทั้งนักศึกษา เสียครึ่งหนึ่ง มีการเก็บภาษีอีก 1.2 กวานจากผู้เสียภาษีทุกคนสองวัดต่อปีแทน “เงินบริจาค” ต่างๆ ที่เก็บก่อนหน้านี้ ภาษีที่ดินเป็นภาระน้อยกว่า ตามปกติแล้วประมาณร้อยละ 5 ของผลผลิต (Le 1971: 260; Li 1992: 122) จอดส์ (1654: 28 – 29) คำนวณว่าภาษีรายหัวในสมัยเขาเป็นเงิน 2 เอคู (เท่ากับเงินหนักประมาณ 50 กรัม) แต่ ชัวชี (1687: 252) คิดว่าชาวตั้งเกี้ยเสียเพียง 14 เอคู สำหรับ หนึ่งหมู่บ้านที่มีคนอยู่ 100 คน ไม่ว่าทางใด ไม่มีข้อสงสัยเลยว่าราชสำนักเล และ ตริน์ แห่ง ตั้งเกี้ย มีรายได้เป็นเงินสดจำนวนมากจากชาวนาที่เป็นประชากรส่วนใหญ่แต่ยากจน

ในโคลินจีนการคำเรือสำเภาที่ขยายกว้างออกไปยังขึ้นทำรายได้ให้มากมายซึ่ง ลี ทีน่า (1992: 95) ประมาณว่าคงจะเป็นหนึ่งในสามของรายได้ของหลวงในศตวรรษที่ 18 นอกจากนี้การ ลงทุนอย่างหนักของรัฐในการป้องกันประเทศทำให้ต้องเสียเก็บภาษีโดยตรงเป็นพิเศษจากราชภูมิ ภาษีรายหัวประจำปีจากผู้ใหญ่ผู้ชาย (อายุ 20 – 50) รายงานโดยฟرانซิสโก ชาวญี่ปุ่นผู้นับถือคริสต์ ศาสนา (1642: 121) ว่าเก็บ 11 เรียลสเปน (เท่ากับเงินประมาณ 300 กรัม) สำหรับชายที่แต่งงาน แล้วและครึ่งหนึ่งสำหรับชายโสด ชัวชี (1687: 252) ยืนยันว่าชาวโคลินจีนถูกเก็บภาษีอย่างหนัก แต่ตัวเลข 5 เอคู ของเขายังคงเท่าของฟرانซิสโก สำหรับชายที่แต่งงานแล้ว เนื่องด้วยฟرانซิสโก แจ้งว่ามีผู้เสียภาษีประจำหนึ่งหมื่นคน สองในสามเป็นผู้ที่แต่งงานแล้ว (ดังนั้นรายได้คิดเป็น เงินหนัก 2.5 ตัน) ราชภูมิของราชวงศ์เหยี่ยนคงจะชำระภาษีตามหน้าที่โดยวิธีอื่นๆ รวมทั้งการเก็บภาษีโดยตรงหนึ่งในสามของผลผลิตหรือแรงงานเมื่อต้องการ (Choisy 1687: 254; Li 1992) แต่ ราชภูมิโคลินจีนกลุ่มหลักที่เสียภาษีรายหัวอาจเสียภาษีเป็นเงินตราที่หนักที่สุดในเอเชียตะวันออก เจียงได้

พระเจ้าปราสาททองแห่งสยามเก็บภาษี 1 เพี้อง (0.17 กิลเดอร์ของขอลันดา หรือเป็นเงิน หนักไม่ถึง 2 กรัม) ต่อนาขของครอบครัวหนึ่งพื้น วันวัลต์ (1636: 26) คิดว่าภาษีนี้และภาษีการเกษตร ที่เกี่ยวกับน้ำ คือ “รายได้ที่สูงที่สุด” ของกษัตริย์ เมื่อว่าประชาชนจะคิดว่าการค้าสำคัญกว่า (“Vertoog” 1622: 289) ห้าสิบปีต่อมา ลา ลูแบร์ (1691: 93 – 95) รายงานอัตราภาษีที่ดินที่สูงกว่า มาก หนึ่งในสี่ของทิกัล (tical) แต่ชี้ว่าอัตราหนึ่งเก็บจากที่ดินที่ทำการเพาะปลูกจริงๆ ท่านั้น และ “ใน ปีนี้ที่ที่พระองค์มีอำนาจสามารถสมบูรณ์เท่านั้น . . . กษัตริย์ของสยามไม่เคยเก็บเงินรายได้ได้เต็มเม็ดเต็ม หน่วยจากที่ดินซึ่งอยู่ไกลจากราชสำนัก”

พม่าดูเหมือนว่าจะใช้ระบบเงินตราชน้อยกว่ามาก ไลเบอร์เมน (1991: 24) คำนวณว่าภาษี ผลผลิตการเกษตรร้อยละ 79 ยังคงจ่ายเป็นสิงของก่อน ค.ศ. 1550 และร้อยละ 58 ในช่วง ค.ศ. 1600 – 1752 พอจะเข้าใจได้ว่าชาวนาที่อยู่ใกล้กับเมืองหลวงมักจะต้องเสียภาษีในรูปสิ่งของที่เป็น อาหาร ส่วนผู้ที่อยู่ห่างไกลออกไปจะต้องเสียเงินหรือผลผลิตที่ส่งออกได้ (Lieberman 1984:

129 – 30) มีการเก็บภาษีใหม่เป็นเงินแท่งในศตวรรษที่ 17 (เพิ่งอ้าง: 161) ไม่ต้องสงสัยเลยว่ามีเป็นมาตราการที่สนองตอบการปฏิวัติเงิน แนวคิดที่ว่าส่วนแบ่งของกษัตริย์ควรจะเป็นร้อยละ 10 ของผลิตผลของประเทศ ไม่ใช่จะเป็นการเกษตร ปศุสัตว์ หรือการค้า ยอมรับอยู่ในกฎหมายของพม่ามายานานแล้ว (Symes 1827 II: 53; Than Tun 1985: 19 – 20; Koenig 1990: 119 – 20) แต่เจ้าหน้าที่มักจะตีความให้หมายถึงรายได้สุทธิที่กษัตริย์ได้รับไม่ว่ารวมค่าธรรมเนียมต่างๆที่พกนี้ถือเป็นของตน

แม้ว่าการเรียกเก็บภาษีเหล่านี้รวมทั้งภาระการเป็นทหารและการเกณฑ์แรงงานพลเรือนจะตกแก่ประชาชนที่ทำงานในกลุ่มเมืองหลวง เมื่อยุคการค้ารุ่งเรืองที่สุดรายได้ที่นำมาใช้จ่ายได้ส่วนใหญ่สำหรับทุกรัฐยังเว้นแต่เกี่ยมมาจากภาคการค้า บางส่วนมาจากการค้าภายใน ค่าธรรมเนียมของหลวงจะเก็บจากตลาด ท่าข้ามฟาก และการสัญจรทางแม่น้ำและถนน เจ้าเมืองส่วนใหญ่จะผูกขาดสินค้าภายในบางอย่างที่ทำเงินให้อย่างงาม เช่น เกลือ (เดียดนา) และ โลหะต่างๆ โดยเฉพาะทองและเงิน สยามในสมัยพระนารายณ์มีการเก็บภาษีไม่ผลที่ออกผลทุกดัน (La Loubère 1691: 93) และการขยายมากและพลุเท่านั้นก็มีรายได้เข้าสู่ห้องพระคลังมากถึง 225,000 เอคู (เท่ากับเงินหนักกว่า 5 ตัน—Choisy 1687: 182)

การเก็บภาษีภายในเช่นนี้เพิ่มขึ้นพร้อมกับการเติบโตทางการค้าและการทำให้เศรษฐกิจเป็นเรื่องการค้าและการใช้เงินตรา แต่ตัวแปรสำคัญในรายได้ของรัฐคือการค้าภายในออก สำหรับรัฐที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกได้สำเร็จในยุคการค้า ก็เป็นกุญแจสู่ความมั่งคั่งและอำนาจ ไม่เวโรติโน (1968: 136) ได้อ้างสุภาษิตด้านจรรยาบรรณของชา (ปีวูลัง/riwulung) “ทหารเป็นป้อมปราการของกษัตริย์ ชาไว้ริชานาเป็นอาหารของรัฐ พ่อค้าเป็นเครื่องแต่งกายของแผ่นดิน” โดยมีความหมายว่า ความมั่งคั่งของรัฐต้องมาจาก การค้า ราชสำนักและข้าราชการทั้งในส่วนกลางและภูมิภาคได้รับสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีพจากการส่งข้าว และแรงงานเกณฑ์ แต่สำหรับรายการที่ยกพกนี้เห็นอุปนิสัยเด่นอกกัน คือ อาชญาภาพ ผลิตภัณฑ์ที่นำเข้า มา สินค้าฟุ่มเฟือย และสิ่งแผลกใหม่ พกนี้ต้องอาศัยรายได้เป็นเงินสดจากการค้า

ในรัฐที่พึ่งพาก้ามมากที่สุด การเกษตรส่งรายได้เข้ารัฐไม่นัก มะละกาอันเป็นรัฐเมืองท่าที่เกือบจะไม่มีพื้นที่การเกษตรหลังเมืองท่าเลย อยู่ที่ปลายตรงข้ามกับดงเกี้ยในเรื่องนี้ ทอมซ (1993: 74) ได้คำนวณว่ารัฐสุลต่านแห่งนี้อาจมีรายได้จากการภาษีไม่เกินร้อยละ 10 จากทุกอย่างที่ถือได้ว่ามีพื้นดินเป็นรูปแบบ ส่วนใหญ่แล้วมาจากการค้าของบรรณาการจากมณฑลต่างๆ ที่เหลือซึ่งเป็นยอดอย่างน้อย 50,000 ครุช่าโด (เท่ากับเงินประมาณ 2 ตัน) มาจากโรงภาษีโดยไม่นับการค้าอันกว้างขวางของสุลต่านเอง

ส่วนของการค้าที่ทำรายได้เข้ารัฐกลุ่มนี้เกาะอื่นๆ เช่นօอาเจห์ ป่าเล้มบัง ปัตตานี และบันเต็น คงจะต้องมากอย่างทวีทัน เป็นภารายกที่จะดับน้ำที่รายได้จำนวนมากที่มีรูปแบบจากที่ดิน

ในรัฐเหล่านี้เพื่อมาเทียบกับกับตัวเลขของภาษีท่าเรือ ภาษีสินค้าส่งออก ค่าธรรมเนียมซั่งน้ำหนัก และตลาด และ ค่าผ่านแม่น้ำ (Ito 1984: 335 – 91) แม้แต่กษัตริย์สยามและพม่าก็ดูเหมือนจะได้รายได้เงินสดส่วนใหญ่จากการค้า ในศตวรรษที่ 18 เมื่อลักษณะการเกษตรของพม่ามีความเด่นมากกว่าในศตวรรษที่ 16 มันเดกซซา (1784: 103 – 04, 128) เชื่อว่าท่าเรือของย่างกุ้งมีส่วนทำรายได้อย่างมากให้แก่กษัตริย์พม่า และคิดว่าการขาดภาษีการเกษตรอย่างเป็นกอบเป็นกำเป็นข้อบกพร่องใหญ่ของรัฐพม่า รายได้จากท่าเรือเมืองย่างกุ้งใน ค.ศ. 1797 เป็นเงิน 150,000 จัต (เงินประมาณ 2.5 ตัน) ต่อปี ซึ่งเทียบกับ 50,000 จัต จากแหล่งอื่นๆ ในมณฑลย่างกุ้ง และรายได้เฉลี่ย 56,000 จัตจากแหล่งต่างๆ ในบริเวณ จอกเซ (Kyaukse) ซึ่งเป็นอู่ข้าวในตอนเหนือของพม่าใน ค.ศ. 1784 – 85 (Koenig 1990: 120)

ภาษีสินค้านำเข้าและส่งออกแตกต่างกันไปแล้วแต่ท่าเรือและตำแหน่งในการต่อรองของพ่อค้าที่เกี่ยวข้อง แต่มักจะไม่สูงกว่าร้อยละ 10 พม่าเป็นข้อยกเว้น โดยเก็บภาษีสินค้านำเข้าร้อยละ 12 – 20 แต่ไม่เก็บภาษีสินค้าส่งออกนอกจากทับทิม (Pires 1515: 99; Frederici 1581: 253; Hall 1939: 153) เมืองท่ามลายูที่แข่งขันกันด้านการค้าที่ศูนย์ถ่ายสินค้า มักจะมีกฎเกณฑ์ที่严 ดีเยวกัน มะละกาสามัยเป็นของมลายูเก็บภาษีขาเข้าร้อยละ 6 จากเรือที่มาจากการเดินทางน้ำ แต่ไม่เก็บภาษีสินค้าส่งออกนอกจากค่าธรรมเนียมซั่งน้ำหนัก ร้อยละ 1 – 2 เรือเอกซิตรัตน์ออกเฉียงใต้ และเอกซิตรัตน์ต้องเสียทั้งภาษีนำเข้าและส่งออก แต่จะต้องขายร้อยละ 25 ของสินค้านำเข้าให้แก่กษัตริย์ในราคาก่าต่ำกว่าตลาดร้อยละ 20 ส่วนกษัตริย์ก็จะจ่ายค่าสินค้าเป็นผลผลิตส่งออกในราคาก่าต่ำกว่าราคากาต่ำร้อยละ 20 ระบบนี้เรียกว่าเบลี-เบลียัน (*beli-belian*/การซื้อกันและกัน) ซึ่งเท่ากับเก็บภาษีทั้งสินค้านำเข้าและส่งออกร้อยละ 5 (Thomaz 1993: 74) ที่อาเจห์ พากเดินเรืออินเดียเสียภาษีสินค้านำเข้าและส่งออกร้อยละ 5 ขณะที่สูลต่านิสกันดาร์ มุดา คาดหมายให้ชาวยุโรปเสียภาษีร้อยละ 7 (Ito 1984: 341 – 48) ที่มังกัสชาวนันต์ลงกันข้ามไม่มีการเก็บภาษีจนกระทั่งสูลต่านยาชานุดิน (1653 – 69) เก็บค่าธรรมเนียมทุกต่อสัมภาระและซั่งน้ำหนัก (Macassar General 1665: 260; Navarrete 1676: 114) บริษัทอีสต์อินเดียของอังกฤษตกลงด้วยความยินดีที่จะถูก “ของหายากบางอย่าง” แก่ อาลาอุดดิน สูลต่านองค์แรกเป็นมูลค่า 100 ปอนด์ทุกปีนับแต่นั้นมา “ถ้าพระองค์จะเก็บภาษีศุลกากรตามปกติเหมือนกับที่อื่นๆ มูลค่าจะสูงขึ้นถึง 1000 เรียล” (Willoughby 1636: 151)

แต่เมืองพัทนีเป็นเมืองท่าที่มีการควบคุมอย่างมีหลักเกณฑ์ อัตราภาษีกำหนดไว้แน่นอน และของกำนัลเมื่อเทียบแล้วก็พอประมาณและคาดล่วงหน้าได้ ในเมืองท่าที่เล็กกว่าและวุ่นวายมากกว่า ภารماของเรือขนาดใหญ่ของชาวยุโรปทำให้เกิดกระบวนการต่อรอง เรืออังกฤษและเรือออลันดาพากแรกที่มาถึงบันเต็นต้องเสียค่าทุกต่อสัมภาระ 1500 เรียล และหนึ่งเรียล ต่อพริกไทยส่งออกหนึ่งถุง (ดังนั้นประมาณร้อยละ 18) แต่ 50 ปีต่อมาชาวอังกฤษสามารถเลี่ยงการเสียแม้แต่ค่า

ทอดสมอ 800 เรือลที่กำหนดไว้ด้วยการให้ข้อกงกันดล (Lancaster 1603: 114 – 15; Curtis and Chambers 1656: 127; Kathirithamby-Wells 1990: 113) ที่ปัตตานีชาวชุมชนดาใน ค.ศ. 1604 แก่ปัญหาโดยจ่ายภาษีสำหรับพริกไทยส่งออกแก่รัฐร้อยละ 5 รวมทั้งของกันลมากพอสมควรเพื่อแบ่งกันระหว่างราชินีซึ่งก็คือ “ราชินีผู้เยาว์วัย” และ ขุนนาง 9 คน (Warwijck 1604: 44) สถาปัตย์oma ชาวบังกอกซึ่งร้องทุกข์อย่างขมขื่นเรื่องภาษีร้อยละ 4 รวมทั้งเงิน 856 เรือล สำหรับขุนนาง (LRE/C II: 44, 79, 123) ชาวญี่ปุ่นร้องทุกข์อยู่บ่อยๆว่า “ของกันลขนาดใหญ่ถือว่าดีกว่าการทำธุรกิจอย่างถูกต้อง” (Keeling 1612: 529) แต่อนที่จริงแล้วความไม่แน่นอนส่วนใหญ่เกิดจากความเต็มใจของพวกรั่งเงอที่จะใช้ประโยชน์จากอำนาจในการต่อรองที่ได้จากเรือที่ใหญ่กว่า

แม่ภาซีท่าเรือตามปกติจะให้รายได้เป็นเงินสดที่ใช้ในการบริหารท่าเรือและเมืองหลวง ผู้ครองรัฐที่ทະเบอทะยานที่สุดต่างมีรายได้เพิ่มขึ้นมากจากการมีส่วนโดยตรงในการค้า “กษัตริย์เหล่านี้เป็นพ่อค้าหมด และร่ำรวยกเพรำมาทำการค้า” (Le Blanc 1692 II: 154) กษัตริย์ที่อาณาจักรผลิตสินค้าส่งออกที่สำคัญจะถือเสมอว่าผลผลิตอย่างน้อยร้อยละ 10 เป็นบรรณาการเข่นที่สุดต่าแห่งเตร์นาเต ดำเนินการกับการพัฒนาของมาลูก (van Neck 1604: 199) หรือสุดต่าอาเจห์ กับผลผลิตของป่า (ดูข้างต้น) แต่บ่อยครั้งที่ผู้ครองรัฐพยายามที่จะเป็นผู้ส่งออกผลผลิตบางอย่างแต่ผู้เดียว จริงๆก็คือผู้กขาดการจัดหาสินค้าให้ผู้ซื้อต่างชาติ จะมีการพิจารณาแนวโน้มที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นในทิศทางนี้ระหว่างศตวรรษที่ 17 ที่นำความมั่งคั่งอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนแก่ผู้ครองรัฐเข่นพระเจ้าปราสาททอง และพระนราภิญ์ของสยาม และสุดต่าอาเจห์ มุดาแห่งอาเจห์ในภายหลัง

การปฏิวัติด้านการทหาร

เมื่อถึงมະละกา เรือ [ใบตุเกส] ก็เริ่มยิงปืนใหญ่ทันที และชาวเมืองมະละกาต่างสับสนและตื่นตกใจกับเสียงปืนใหญ่ และพูดว่า “นี่เสียงอะไรเหมือนเสียงฟ้าผ่า” และในไม่ช้าเมื่อถูกปืนใหญ่ เริ่มมาถึงและถูกชาวเมืองมีผลให้บางคนหัวกระเด็น บางคนก็แขนขาด ขาขาด ชาวเมืองมະละกา ประหลาดใจยิ่งขึ้นเรื่อยๆที่ได้เห็นผลของปืนใหญ่ พวกรเข้ามาท่านกันว่า “อาชุนนี้เรียกว่าอะไร มันกลมแต่ก็คมมากจนปลิดชีวิตได้”

Sejarah Melayu 1612: 182

ตั้งแต่การเผชิญหน้ากับครั้งแรกๆ ชาวอาเซียนตะวันออกเฉียงใต้โดยชาวญี่ปุ่นรุกบุกภัยการด้านการทหารที่ก้าวหน้า ไม่เพียงแต่ผู้มาใหม่สามารถทำลายเมืองหรือเรือศัตรูด้วยปืนใหญ่บนเรือ แต่ยังนำการใช้ปืนแบบยิงด้วยมือข้างเดียวที่มีประสิทธิภาพ และป้องกันตัวเองด้วยเสื้อเกราะจากลูกศร หลัว และกริชของอาเซียนตะวันออกเฉียงใต้

ความได้เปรียบทางวิทยาการยังคงมีอยู่ตั้งแต่ ค.ศ. 1511 เป็นต้นมา จนกระทั่งมีการนำปืนกลและเรือกลไฟเข้ามาในศตวรรษที่ 19 แต่ก็ไม่เคยได้เปรียบอยู่มากนัก ดินแดนเบิดและปืนเป็นสิ่งที่ประดิษฐ์ในจีนและได้แพร่ไปยังยุโรปแล้วเมื่อ ค.ศ. 1500 การพัฒนาหั้งสองสิ่งนี้จนถึงจุดที่เปลี่ยนลักษณะของการสงครามโดยสิ้นเชิงนั้นเกิดในยุโรป แต่ก็เพิ่งเกิดขึ้นก่อนชาวญี่ปุ่นมาถูกภารกิจของเชี่ยวมีการใช้ปืนใหญ่สนับสนุนอย่างได้ผลเป็นครั้งแรกกิจกรรมทางการค้ารั่วสเปนใน ค.ศ. 1494 – 95 ที่ทำให้เกิดกลยุทธ์การตั้งรับแบบใหม่ขึ้น และใน ค.ศ. 1490 เวนิสก็เป็นรัฐแรกของญี่ปุ่นที่ใช้กองทัพรักษาความมั่นคงทางแม่น้ำ (Parker 1988: 9 – 17) หลังที่เกิดความประหลาดใจในตอนแรกแล้ว รัฐเมืองท่าที่สำคัญที่สุดอย่างจัง ยึด หรือ เลียนแบบวิธีการ และการใช้อาชญากรรมใหม่อย่างรวดเร็ว ทำให้อำนาจชาวญี่ปุ่นจำกัดอยู่ในระยะของปืน และป้อมปราการ ผลกระทบที่ล้ำลึกที่สุดของวิทยาการใหม่ ในเชิงด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ได้แก่ การเสริมอำนาจของรัฐที่มีสิ่งนี้ให้แข็งแกร่งเหนือบริเวณหลังเมืองท่าที่ไม่มีสิ่งเหล่านี้

แม้ว่าพงศาวดารมลายูที่ยกมาข้างบนนี้จะมีน้ำเสียงแสดงความแปลกใจ แต่ชาวเชี่ยวตะวันออกเฉียงใต้ก็คุ้นเคยกับอาชญากรรมนานก่อนพากไปรัฐเกสจะมาถึง จีนเป็นผู้บุกเบิกปืนใหญ่ที่มีลำกล้องเป็นเหล็กและนำไปใช้บนเรือในศตวรรษที่ 13 ปืนใหญ่จีนมาถึงที่ชวาเมื่อพากมองโกลรุกรานใน ค.ศ. 1293 และอีกครั้งหนึ่งก็มาถูกคุณสำราจของเจ็งเหอ กระบอกหนึ่งทั้งอูฐที่ชวาและยังคงอยู่มาจนปัจจุบันนี้มีอายุตั้งแต่ ค.ศ. 1421 (Lombard 1990 II: 178) เวียดนามได้พยายามพิสูจน์ให้เห็นว่ามิได้ล้าหลังเพื่อนบ้านที่มีอำนาจในเรื่องนี้ ปืนใหญ่ที่ยิงจากเรือเวียดนามได้สังหารเจบงง (Che Bong Nga) กษัตริย์และวีรบุรุษของจามใน ค.ศ. 1389 และพงศาวดราราชวงศ์หมิงก็ยอมรับว่าจีนได้เรียนกลวิธีบางอย่างเรื่องปืนใหญ่จากเวียดนามในช่วงที่เข้าไปยึดครองประเทศไทยใน ค.ศ. 1407 – 24 (Le 1971: 194; Li 1992: 37) ประมาณ ค.ศ. 1500 เวียดนามเขียนขึ้นว่า “มีทัพรที่ใช้ปืนควบคุมศิลปะและปืนใหญ่ขนาดเล็กนับไม่ถ้วน” (Pires 1515: 115) ตามพงศาวดราไทยและพม่าในเวลาต่อมา มีการใช้อาชญาณในศตวรรษที่ 14 ในสงครามระหว่างสยามและเขมร และใช้ในรัฐต่างๆ ของพม่า — อาจจะโดยทั่วไปที่มาช่วยรบในกรณีแรก และพากอินเดียในกรณีที่สอง (Wood 1924: 77; Lieberman 1980: 211)

แม้ว่าผู้เขียนพงศาวดารมลายูประสังค์จะให้เราเชื่อเป็นอย่างอื่น แต่เมื่อเวลาใน ค.ศ. 1511 คงจะมีอาชญากรรมมากเท่ากับพากไปรัฐเกสที่มาใหม่ตี ผู้บุนทึกเหตุการณ์ชาวไปรัฐเกสได้กล่าวอ้างว่า “มีปืนในเมืองที่แห่งหนึ่งระหว่าง 2000 ถึง 8000 กระบอก (Castanheda 1552 – 54 III: 152 – 53; Albuquerque 1557: 127 – 28) อัลบูเอมอร์เกอกล่าวว่าจากปืนที่ยึดได้ หนึ่งพันกระบอกทำด้วยเหล็ก สองพันกระบอกทำด้วยสำริด ปืนสำริดกระบอกใหญ่ที่สุดเป็นของขวัญที่พากชาโมรินจากเมืองกาลิกตในอินเดียใต้ถ่ายสูตรต่ำนแห่งมะละกา ปีเรส (1515: 13, 269) เล่าถึงการค้าอาชญาณเป็นประจำตลอดทางตั้งแต่เมดิเตอร์เรเนียนจนถึงมะละกา แต่ อีเรเดีย (Eredia 1613: 32) ชี้ให้เห็น

ว่า อาวุธที่ยืดได้ในมะละกาส่วนใหญ่ไม่ใช่ปืนขนาดใหญ่ที่นิยมกันในตะวันออกกลางแต่เป็นปืนสั้น นกสำริดขนาดเล็ก (culverins) และ ปืนใหญ่ขนาดเล็ก (falconets) ที่อาจนำเข้ามาจากประเทศจีน หรือจากโรงหล่อในสยามหรือพม่าที่ได้อิทธิพลจากจีน ก่อนหน้าที่ชาวโปรตุเกสจะให้เป็นใหญ่ของตนซึ่ง หาได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น ปืนสั้นกทำด้วยสำริดตกแต่งแบบของจีนคงมีบทบาทสำคัญในเรื่องของ บริวาร แม้จะไม่ใช่ในเรื่องของขนาด

ไม่มีเหตุผลใดๆ ที่จะสงสัยเรื่องที่ว่ามีช่างปืนทำงานอยู่แล้วในกลุ่มหมู่เกาะ—อาจจะเป็นคน จีนในระยะแรก แต่ไม่นานต่อมา ก็มีคนมุสลิมท้องถิ่นทำด้วย ชาวโปรตุเกสรายงานว่าในมะละกา “ช่างหล่อปืนฝรั่งเศสเด่าๆ กับช่างในเยอรมนี” (Albuquerque 1557: 128) และกองทัพเวอจ้าปารา ที่ โใจตีมะละกาใน ค.ศ. 1513 มีปืนใหญ่ที่หล่อในชวา (Lombard 1990 II: 178) พากสเปนถูกรบด้วย ยิงเมื่อเข้าไปปีดมะนิลาใน ค.ศ. 1570 และต่อมาได้พบว่ามีการหล่อปืนในบ้านที่อยู่ติดกับวังของ พระราชา “มีแบบดินเหนียวและขี้ผึ้ง แบบที่ใหญ่สุดสำหรับหล่อปืนใหญ่ยาว 17 ฟุต มีลักษณะ คล้ายปืนสั้นก” (“Relation” 1570: 103) หลักฐานที่ได้ภายหลังชี้ชัดว่าปืนใหญ่ของพากสเปน แต่ก็ แตกต่าง มะนิลาส่วนมากนำเข้ามาโดยชาวจีนและญี่ปุ่นจากประเทศของตน—“ปืนสั้นกสำริดที่ ยอดเยี่ยมและหล่ออย่างดีถึงขนาดที่ผู้ไม่เคยเห็นที่ได้พูดจะเทียบได้เลย” (“Relation” 1572: 143 – 44, 148: Artieda 1573: 201, 205; de Sande 1576: 76) ความเชี่ยวชาญสำหรับการหล่อปืนใน ห้องถินคงจะมาจากแหล่งเดียวกัน²

ความสำคัญที่ชัดเจนของแบบปืนดีนั้นสำหรับปืนส่วนใหญ่ของอาเซียนตะวันออกเฉียงใต้นั้นไม่ได้ สะท้อนให้เห็นในชนบทของห้องถิน ณ ที่นี่ความสัมพันธ์ของมหาสมุทรอาเซียนเดียวกับศาสตร์อิสลามสำคัญ ที่สุด เช่นที่ ลอมบาร์ด (1990 II: 179) ได้ชี้ว่าในบรรดาคำหลักๆ ในภาษาอามลายูสำหรับปืนใหญ่ คำ หนึ่ง คือ บีดิล (bedil) มาจากภาษาทมิฬ ส่วนอีกสองคำ วีเรียม (miriam) และ เลลา (lela) ปรากฏ ว่าเป็นชื่อผู้หญิงในศาสนาอิสลาม ปืนที่ใหญ่ที่สุดสร้างขึ้นในบริบทของอิสลาม ขนาดและ ความสำคัญเชิงสัญลักษณ์จึงนิ่มแน่นกมากกว่าจำนวนและรูปลักษณะอันสวยงามของจีน แต่ที่ น่าสนใจยิ่งกว่า อาเจห์ผู้ได้ประยุกต์มากที่สุดจากปืนใหญ่ของตุรกีสามารถบอกอนาคตตุรกีชา ฝรั่งเศสได้ว่าอาวุธปืนนั้นเป็นประดิษฐกรรมที่เกิดขึ้นในประเทศจีน (Martin 1640: 54)

ปืน “ยักษ์” ที่เก่าแก่ที่สุดของอาเซียนตะวันออกเฉียงใต้ที่ยังคงเหลืออยู่คือ กี จีมัต (Ki Jimat) ชื่อ หนัก 6 ตัน มีค่าจารีกเป็นภาษาอาหรับและระบุ ค.ศ. 1526/7 ตามเรื่องที่เล่ากันมา ปืนระบบอนี หล่อที่ เดมาเกร์ รัฐมุสลิมที่สำคัญของชวา และนำไปจากที่นั่นเพื่อช่วยก่อตั้งศูนย์อิสลามใหม่ที่บันเต้น และยังคงอยู่ที่เมืองนั้นจนปัจจุบันนี้ ในทำนองเดียวกันการขึ้นเรื่องอำนาจของปัตตานีกับสัมพันธ์กับ

² แต่อย่างไรก็ตามเราต้องบันทึกว่ามีชาวพิลิปปินส์สามสี่คนเล่าให้ชาวสเปนคนหนึ่งที่ไม่ยอมเชื่อว่าพากเส้าได้ เรียนรู้วิธีทำปืนจากคนเพลเมนติงและคนสเปนที่มากับคณะสำราญของสเปนรุ่นแรกๆ คณะหนึ่ง (“Relation” 1572:

การหล่อปืนที่มีชื่อสามกระบวนการ โดยชาวตุรกีในด้านนี้ แล่โดยชาวจีนในอีกด้านนี้ กระบวนการนี้ชาวสยามผู้พิชิตปัตตานีใน ค.ศ. 1785 ได้เอาไปและยังคงอยู่ที่กรุงเทพในปัจจุบัน มีชื่อว่าพญา潭านี (Teeuw and Wyatt 1970: 152 – 54, 164, 224 – 27; Lombard 1990 II: 179)

การหล่อปืนใหญ่ขนาดใหญ่ในอาเจห์เป็นผลมาจากการที่สุลต่านอาเลาด์-ดิน รือยาด อะห์อัลกาหาร์ ขอความช่วยเหลือทางทหารจากตุรกีในการต่อสู้กับโปรตุเกสในทศวรรษ 1560 (ดูบทที่ 3) ตามที่รานีร์ ผู้เขียนพงศาวดารอาเจห์ (1644: 31) ได้กล่าวไว้ “สุลต่านแห่งรุม (ตุรกี) สงช่างหลากหลายและผู้เชี่ยวชาญที่รู้เชิงสร้างปืน เป็นใหญ่ขนาดใหญ่ที่สุดหลอในช่วงนี้” ปืนที่ดังที่สุดรู้จักกันในชื่อว่า “พริกไทยหนึ่งห่วง . . .” (ลดา เชจูปาก/Lada secupak) เพราะมีต้นน้ำว่าทุตอาเจห์ถูกปล่อยให้รอดอยู่ที่เมืองอิสตันบูลเป็นเวลานานจนเขาเหลือแต่พริกไทยที่จะถวายสุลต่านเป็นที่ระลึกเมื่อได้เข้าฝ่าเพื่อขออาวุธ ปืนระบบอนนี้แยกออกจากกันเมื่อใช้ยิงในสังคมกลางเมืองในช่วงทศวรรษ 1720 (Hikayat Pocut Muhamat: 223) แม้จะยาว 4.6 เมตร ส่วนที่เหลือนั้นไม่ใหญ่เท่าปืนใหญ่แบบตุรกีอีกน้ำหนึ่งกระบวนการของอาเจห์ อย่างไรก็ตามปืนใหญ่ระบบอนนี้ยังคงเป็นที่เคารพยำเกรง เมื่อพากยอลันดาติเมืองหลวงของอาเจห์ได้ใน ค.ศ. 1873 ก็นำปืนระบบอนนี้ไปเนเธอร์แลนด์เป็นที่ระลึกในชัยชนะ (Reid 1969; Crucq 1941) ในทศวรรษ 1570 ปืนใหญ่ยักษ์ของอาเจห์ถูกกระบวนการนี้ “ซึ่งในด้านความใหญ่ ความยาว (และฝีมือในการสร้าง) หาไม่ค่อยได้ในคริสตจักร” ลงไปให้ยะโยร์เพื่อกระบวนการเป็นพันธมิตรร่วมกันต่อต้านโปรตุเกส (Linschoten 1598: 109) เดวิส (1600: 150) กล่าวว่าปืนใหญ่ของอาเจห์ “ใหญ่ที่สุดที่ข้าพเจ้าได้เคยเห็นมา” แม้ว่าเวลาจะไม่สู้จะสะทวนนักเพราะต้องวางแผนอยู่กับพื้นดิน

พากสเปนยึดปืนใหญ่ขนาดใหญ่และเล็กได้ 170 กระบวนการจากบูรุในใน ค.ศ. 1579 (de Sande 1579: 126) อาเจห์ในช่วงรุ่งโรจน์ที่สุดด้านการทหารในทศวรรษ 1620 ข้างว่ามีปืนใหญ่ 5000 กระบวนการ โบลิเยอ (1666: 105) กล่าวว่าเข้าสามารถยืนยันว่ามีปืนใหญ่ทำด้วยสำริด 1200 กระบวนการ ในจำนวนนี้เป็นขนาดใหญ่ 800 กระบวนการ ยะโยร์ประมาณ ค.ศ. 1700 มีปืนใหญ่ 1000 กว่ากระบวนการแต่เมื่อไม่กี่กระบวนการที่ใหญ่ขนาดยิ่งกระสุน 12 ถึง 24 ปอนด์ได้ (Guerreiro 1718: 121) เมื่อพากยอลันดา ยึดป้อมใหญ่ของมะกัสชาร์ ใน ค.ศ. 1669 ได้ครอบครองปืนใหญ่สำริดขนาดใหญ่มากหนักกว่า 5 ตันเรียกันว่า “อันนก์ มะกัสชาร์/anak Makassar” และ ปืนใหญ่ทำด้วยเหล็ก 11 กระบวนการน้ำหนักโดยเฉลี่ยกระบวนการกว่า 1 ตัน รวมทั้งปืนใหญ่สำริดขนาดย่อม 34 กระบวนการที่น้ำหนักโดยเฉลี่ยต่ำกว่า 100 กก. (Maetsuyker 1669: 680; Crucq 1941A: 78)

บนแผ่นดินใหญ่มีปืนใหญ่ขนาดใหญ่และย่อมคละกันไปในท่านองเดียวกัน ตามปานในทศวรรษ 1590 มีปืนใหญ่ขนาดใหญ่ 10 กระบวนการที่น้ำหนักถึงหนึ่งตัน ตั้งอยู่กับพื้นดิน แต่คลังอาวุธหลักที่ใช้ประโยชน์จริงๆ ประกอบด้วยปืนสับกขนาดเล็ก 500 กระบวนการ ที่จะติดตั้งบนเรือแกลลิ耶ในยามสังคม (Gonçalez 1595: 259) กษัตริย์ (ราชวงศ์) ตรินห์ แห่ง ตั้งเกี้ยมปืนใหญ่ทำด้วยเหล็ก

ประมาณ 60 กระบวนการในคลังอาวุธ ซึ่ง แดมปีเยอร์ (1699: 52) สามารถเข้าไปตรวจได้ และมีปืนขนาดใหญ่ๆเพียง 2 หรือ 3 กระบวนการเท่านั้น ที่ใหญ่ที่สุดทำด้วยสำริดและหนัก 3.5 ตัน “เป็นปืนที่รูปทรงไม่ดีแต่พวกเขาก็ชื่นชมมาก อาจเป็นเพราะว่าหล่อที่นี่ และใหญ่ที่สุดเท่าที่สร้างมา” ดูปีเยอร์คิดว่า “มีเข้าไว้อวดมากกว่าจะใช้” ในโคลินจีนกษัตริย์ราชวงศ์เหงียนใช้ประโยชน์คลังอาวุธที่ค่อนข้างใหญ่ของเข้าได้ถูก้า คลังนี้มีปืนใหญ่ 200 กระบวนการในทศวรรษ 1640 และ 1200 กระบวนการในอีกหนึ่งศตวรรษต่อมา ส่วนใหญ่คงหล่อในห้องที่พระเมื่อถึง ค.ศ. 1631 ก็มีโรงงานผลิตปืนตั้งอยู่แล้วหนึ่งโรง และบริเวณรอบนอกเมืองหลวงก็เป็นที่รู้จักกันในชื่อว่า เพืองดีค (Phuong Duc /เขตการหล่อปืน) พากปืนที่พิสูจน์ว่าใช้ได้ดีในสงครามหลายครั้งๆ ของโคลินจีนนั้นสร้างในทศวรรษ 1660 ควบคุมโดย Joao da Cruz ลูกคริ่งยุโรปและเชี่ยวญี่ปุ่นที่กษัตริย์ราชวงศ์เหงียนจ้างในราคากลางหรือไม่ก็ซื้อจากชาวโปรตุเกสในมาเก๊า (Navarrete 1676: 381; Poivre 1750: 90; Li 1992: 39 – 40)

ในความนึกคิดของชาวพื้นเมือง โชคจะตากของราชวงศ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกี่ยวโยงกับปืนใหญ่ขนาดใหญ่ที่เริ่มหล่อในศตวรรษที่ 16 แม้ว่าพงศาวดารแบบจะไม่กล่าวถึงบทบาทของปืนแบบถือยิงด้วยมือข้างเดียว แต่ก็พูดเรื่องการยิงปืนขนาดใหญ่อยู่บ่อยๆ แต่ละกระบวนการจะมีชื่อและมีลักษณะเฉพาะเหมือนกับคน (*Hikayat Patani*: 89 – 90; *Hikayat Pocut Muhamat*: 222: 228; Amin 1670: 140 – 43, 148 – 51) เช่นเดียวกับข้างปืนใหญ่ได้กล่าวเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจเหนืออธรรมชาติของกษัตริย์ สามารถที่จะขุ่วสับหรือกำราบศัตรูก่ายในที่ไม่มีปืนใหญ่อยู่ในครอบครองหลังจากที่บบทาทในการบดีดับลงไปแล้ว ปืนใหญ่ขนาดนี้มาเหล่านี้ก็ยังเป็นที่เคารพนับถืออยู่นานในสานะแหล่งที่มาของอำนาจลึกซึ้งและของที่ระลึกอันศักดิ์สิทธิ์จากยุคที่รุ่งเรือง

ปืนขนาดใหญ่คือเหมือนว่าจะไม่ได้สังหารคนมากแต่ไม่คล่องตัวพอที่จะเปลี่ยนแปลง การทำสังหารมีชื่อในยุโรป ผู้ครองรัฐใช้ปืนใหญ่ได้ผลในการข่มขู่ราชภูมิ อย่างน้อยที่สุดก็ที่อาเจห์และมาตรา้ม “จักรพรรดินปืน” ที่มีอำนาจมากที่สุดสองแห่ง ได้ใช้ปืนใหญ่ขนาดใหญ่ยิงเป็นการประกาศเปิดงานสาธารณสัมภ័รด์และกอลองที่เคยใช้กันมา ที่อาเจห์เดือนถือศีลอดเริ่มต้นและจบลงด้วยเสียงที่กีกักของเสบแก้วหูของปืนใหญ่ (Ito 1984: 220 – 21) ที่มาตรา้ม ปืนใหญ่ขนาดใหญ่ที่สุดและมีชื่อว่าตักกีลิธ์ที่สุดชื่อ ชาปู จาด (Sapu Jagad) มิได้ใช้ยิงเรียงกันเท่านั้น แต่ยังใช้ “เพื่อแสดงความกราดของชูชูชูนัน เมื่อประสังจะกำจัดขุนนางในอาณาจักรของพระองค์” และ แสดงการให้อาลัยของราชสำนัก (อ้าง Lombard 1990 II: 348) การหล่อปืนชาปู จาด ใน ค.ศ. 1625 เป็นชัยชนะสำหรับสุลต่านอากุน ซึ่งมีอำนาจถึงระดับสูงสุดในตอนนั้น อาเมกูรัต สุลต่านองค์ต่อมาหนึ่นโชคร้าย ได้พยายามแสดงฝีมือเช่นสุลต่านองค์ก่อนใน ค.ศ. 1652 เมื่อให้ช่างปืนบรรจุนวนในประดิษฐ์กรุณอันยอดเยี่ยมของพระองค์มากเป็นพิเศษ ปืนก็จะเปิดเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย ชิ้นหนึ่งเฉียดองค์สุลต่านอย่างหดหู่ “ความตกใจกลัวและความล้มเหลวทำให้สุลต่านเลิกไป และจับกุมตัวช่างหล่อปืนไปชั่ง แข่งด่าลานจตุรัสอันกว้างใหญ่และสวยงาม และ ก่ออิฐปิดทางเข้าจตุรัสเป็นการถาวร

... ก่อให้เกิดความวุ่นวายทั้งราชสำนัก คืนนั้นสูลต่า�ฝันร้ายและภายในสองสามวันก็บวมทั้งตัว"

(van Goens 1652: 123; cf. Babad ing Sangkala 1738: 59)

ในด้านการปฏิบัติ ผู้ครองรัฐที่สามารถนำเป็นประเภทที่ยิ่งได้ด้วยมือข้างเดียวมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นผู้ที่สามารถเปลี่ยนภูมิทัศน์ทางการเมืองเพื่อประโยชน์ของตนได้ดีที่สุด ยุโรป พัฒนาเป็นคabadชุดแบบหนึ่งในศตวรรษที่ 15 และ เป็นศตวรรษที่ 16 ปีนี้ สามารถเจ้าทั่วโลกได้เมื่อการ ศตวรรษที่ 16 ปีนี้ สองชนิด มาถึงทางตะวันออกและมีชื่อยื่นในรายการสินค้า มาพร้อมกับทหาร มุสลิมและโปรตุเกส ซึ่งก่อนศตวรรษที่ 17 เป็นพวณียังซากว่าดั้น และลูกดอกของชาวอาเซี่ยน ตะวันออกเฉียงใต้มากที่เดียว เพราะถือเวลาหลายนาทีในการบรรจุกระสุนใหม่ แต่ผู้ครองรัฐที่สามารถฝึกคนจำนวนมากให้เป็นจนทหารแต่ละแควสามารถผลักดันยิงจนเป็นการยิงติดตอกันไป แต่ละคนจะมีผู้ช่วยที่ถือเทียนและไม้กระหุ้นปืน (รูปที่ 28) ขณะที่อาชูร์แบบเก่าใช้โดยประชาชน ธรรมชาติที่มีประสบการณ์กับการใช้มีดช้าง กริช หรือธนูตั้งแต่ร้อยเด็ก อาชูร์ปืนจะเก็บในคลังอาชูร์ที่ เป็นศูนย์รวมอยู่เสมอและนำมาเจกจ่ายแก่ทหารเมื่อเวลาฝึกหรือทำสงครามท่านั้น วิทยาการ สมัยใหม่นี้ จึงเป็นตัวอย่างมีการรวมศูนย์อำนาจทางทหารอย่างเข้มงวด

วิธีที่รวดเร็วที่สุดสำหรับประมุขผู้ที่เคยอยู่ในอาชูร์ใหม่มาใช้ก็คือจ้างนักเสียง โชคชาวนโปรตุเกสหรืออิสลามที่คุ้นเคยกับการใช้อาชูร์เหล่านี้ การประทักษิณเป็นประจำทางเรือใน ศตวรรษที่ 16 ระหว่างฝ่ายโปรตุเกสกับฝ่ายมุสลิมชาติตรุกี อาหรับ คุชราต และอาเจห์ ทำให้เกิด ประชากวชาเวือล่องลอยไปตามทะเลผู้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นอย่างดี ประมุขของพม่า ยะไข่ สยาม ชวา และมะกัสชาร์ต่างก็ใช้ทั้งโปรตุเกส และมุสลิมต่างชาติให้เป็นประโยชน์ในสานะทหารปืน ใหญ่ ช่างหล่อปืน และครุภัณฑ์ ชาวนโปรตุเกสโดยเฉพาะเป็นที่นิยมในหงสาวดีและยะไข่ และทั้งสองรัฐ นี้ได้ประโยชน์สูงสุดจากคนพวนนี้

ขั้ยชั้นของตะเบงชาติ (1531 – 51) และ บุเรงนอง (1551 – 81) ซึ่งขยายอาณาเขตไปยัง เขตแดนของพม่าและหลายพื้นที่ของชนชาติที่ในปัจจุบัน เป็นประมุขของครรภาก็ใช้ปืนใหญ่และปืน ประเภทยิงได้ด้วยมือเดียวชนิดที่ทหารรับจ้างช้าวโปรตุเกสนำติดตัวข้ามมา (และทหารมุสลิมในจำนวน ที่น้อยกว่า) ปีนทั้งสองแบบนี้มีบทบาทที่เด็ดขาดในการรบ ตะเบงชาติที่นั้นในที่สุดพึงพากรองกำลัง โปรตุเกสที่นำโดย ดิエโก ชาเรช ดัลเบร์กาเรย์ (Diego Suarez d'Albergaria) มากจนเกินไป และ เป็นที่จดจำในพงศาวดารว่าปลดปล่อยองค์เสวยน้ำจันท์กับพากโปรตุเกสไม่นานก่อนถูกครอบคลุมพระ ชนม์ (Pinto 1578: 314 – 36, 411 – 30; Lieberman 1980: 208 – 14) บุเรงนองประสบ ความสำเร็จมากกว่าในการรวมวิทยาการสมัยใหม่เข้ากับกองทัพอันมีมาของพระองค์ นักเดินทาง ชาวน อิตาลี ชื่อเฟรเดอร์ซี รายงานว่าแม่เสื้อเกราะ ทวน และ ดาบจะเป็นชั้นรอง แต่ "ทหารที่ใช้ปืน คabadชุด ยอดเยี่ยมมาก และในเวลาทำการจะมีถึง 80,000 คน และจำนวนจะเพิ่มขึ้นทุกวัน เนื่องจากชาติริบีให้ฝึกยิงเป้าแผ่นกระดานทุกวัน และด้วยการฝึกฝนต่อเนื่องกันเช่นนี้พวกทหาร

เหล่านี้ยังได้แม่นที่สุด และพระองค์ยังมีคลังความรู้ให้ญี่ทำด้วยโลหะที่ดีที่สุด (Frederici 1581: 248) ในกองทัพนี้ ทหารรับจ้างชาวโปรตุเกสมีบทบาทน้อยลง เป็นเพียงผู้เชี่ยวชาญพิเศษ บุเรงนองพิชิตรัฐ ฉานในตอนหนึ่งของพม่า เชียงใหม่ และในที่สุดอยุธยาคู่แข่งสำคัญ และสร้างอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ อย่างไม่เคยมีมาก่อน แม้ว่าจะอยู่ได้ไม่นาน

ในศตวรรษที่ 17 ความรู้ความสามารถเหล่านี้ขยายวงกว้างขึ้นและเป็นควบคิดหลากหลายเป็น รายการสินค้าที่สำคัญ โคลินเจนใช้ประโยชน์จากปืนเหล่านี้ได้มากที่สุด จัตระบุนให้ประชากรชาย ฉกรรจ์เป็นแบบทหารทั้งหมด ด้วยสำนักที่ว่าคู่แข่งเวียดนามเห็นอนันมีประชากรมากกว่ามากเป็น แรงจูงใจให้ค้นคิดสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆทางการทหาร และการติดต่อทางการค้ากับโปรตุเกสและญี่ปุ่นก็ ได้เปิดโอกาสให้สำหรับการนี้

ชาวโคลินเจนในตอนนี้ได้กลายเป็นผู้เชี่ยวชาญในการใช้ปืนใหญ่จนปฏิบัติงานได้ก่อว่าชาวญี่ปุ่นโดยฝีกิงไปที่เป้า อยู่ตลอดเวลา ด้วยความสำเร็จอย่างสูง พากนั่งภูมิใจในฝีมือของตนมาก ทันทีที่เรือญี่ปุ่นเข้ามาถึงท่า นักแม่นปืน ของกษัตริย์จะทัคณของเร้าผู้ . . . หลักเดี่ยงการประลองฝีมือนี้ด้วยความเชื่อจากประสบการณ์ว่าพกนี่สามารถ ยิงปืนใหญ่ถูกอะไรก็ได้เหมือนอีกพกหนึ่งที่แม่นในการยิงปืนควบคิด ซึ่งพกนี่ก็มีความเชี่ยวชาญอย่างยิ่งอีก เหมือนกันโดยเอกสารไปฝึกที่ทุ่นนาอยู่ปอยๆ (Borri 1633:H 3; cf. Fransisco 1642: 122)

รูปที่ 28 อาชญาของนักรบชาวแห่งบันเต็น ประมาณ ค.ศ. 1600 ตามที่วาดโดยช่างแกะแม่พิมพ์ชาวชวาอัลลดา ชาว มือ คือผู้แบกปืนควบคุม กระสุนเสียบอยู่ที่เข็มขัดและถือเทียนสำหรับจุดนีน ผู้ช่วยที่อยู่ข้างหลังกำลังบราจ กระสุน

แม้วย่าโคงจีนจะได้ความช่วยเหลือจากเอกชนชาวโปรตุเกส กำลังของรัฐอยู่ที่กองทัพถาวรซึ่งประกอบด้วยชาวพื้นเมืองที่ได้รับการฝึกมาอย่างดี นาร์โรต คิดว่ามีทหารถึง 40,000 คน ส่วนฟรานซิสโก (1642: 121) นับได้เพียง 4000 คน แต่ก็ได้กล่าวถึงกองกำลังเช่น 15,000 คน จากกองทัพเรือ แหล่งข้อมูลทุกแหล่งกล่าวต่างกันว่ากองทัพของรัฐนี้ได้ค่าจ้างสูงและมีวินัยดีมาก (Missions Etrangères 1680A: 73 – 75; Li 1992)

คู่ปรปักษ์ของโคงจีนทางเหนือมีทหารอาชีพพร้อมเป็นติดตัวจำนวนกว่า 70,000 คน (Dampier 1688: 52 – 53) นอกจากนี้ยังเป็น “นักแม่นปืน และในเรื่องนี้ . . . เป็นรองไม่เกินประเทศ และเห็นอกว่าหลายชาติในด้านความคล่องแคล่วในการใช้และความรวดเร็วในการยิงปืนควบศิลป์” (Baron 1685: 24; รูปที่ 29) แต่ก็สู้พวกรโคงจีนไม่ได้ เพราะค่าจ้างที่ต่ำและขาดขวัญและกำลังใจ ทางใต้มีรายงานว่าจามปามีปืนควบศิลป์ หนึ่งพันกระบอกในทศวรรษ 1590 “แต่ผู้ที่ใช้ปืนนี้คือพวกราส เพราพวจามเองไม่สู้จะขอบปืนนัก และใช้ปืนเพื่อชูให้กลัวมากกว่าที่จะให้ได้ผลจริงๆ” (Gonçalez 1595: 258) รูปแบบอย่างนี้ก็เห็นทั่วไปในที่อื่นๆ เมื่อกัน สยามและรัฐต่างๆ ของชาวไม่ได้พัฒนาของทหารพื้นเมืองที่เป็นนักยิงปืนควบศิลป์ หรือปืนควบศิลป์ที่มีระเบียบวินัย อาศัยแต่การเกณฑ์คนจำนวนมากตามแบบเก่าเสริมให้แข็งแกร่งด้วยทหารต่างชาติที่มาช่วยรบซึ่งมีอาวุธปืนมาด้วย

เดมะก์ก้าวขึ้นเป็นรัฐอิสลามที่มีอำนาจในช่วงศตวรรษที่ 16 ก็ได้ความช่วยเหลือจากมุสลิมต่างชาติ พวกราชบุคคลใช้อาวุธปืน ปืนโต (1578: 384 – 94) ถือว่าทหารที่ดีที่สุดของเดมะก์ คือ “ทหารรับจ้างสามพันคนจากประเทศต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นชาวอาเจาะ ตุรกี และมาลาบาร์” รวมทั้งพวจาม “ชาวลูซอนจากบูรุไน” และมีแม้กระทั่งหน่วยทหารโปรตุเกสหนึ่งหน่วยด้วย พงศาวดารชาวได้บรรยายถึงผู้ครองป่าจัง ที่ใหญ่ขึ้นมาแทนเดมะก์ ประมาณ ค.ศ. 1600 ออกคำสั่งให้ “ท้าสของพระองค์ ชาวบานลี ชาวบูกิส ชาวมะกัสชาร์” บรรจุปืนของพระองค์ด้วยกระสุนทอง และเงิน เมื่อกันว่าลำดับชั้นนายทหารตามธรรมเนียมของชาวจะไม่ลดต่ำลงมาใช้อาวุธใหม่ (Babad Tanah Jawi: 96 – 97) อาวุธปืนไม่เคยมีความสำคัญมากใน การทรงครุฑ์ของชาวจันชาราชลั้นด้วย ค.ศ. 1596 คิด (ผิดไป) ว่า บันเต็นไม่มีปืน (Lodewycksz 1598: 117) ปืนควบศิลป์คุณภาพดีกว่าที่ชาวอังกฤษ และขอลั้นด้านนำมาเริ่มทำให้สภาพการณ์เปลี่ยนไป หลังจากที่ชาวอังกฤษได้สาธิตในงานเทศบาล ค.ศ. 1605 ว่าสามารถบดบังรัฐสุนไหเม่และยิงอย่างรวดเร็วได้อย่างไร ก็ปรากฏว่าพวกราชภูมิกวนใจ ไม่หยุดหย่อนโดยคนมีชื่อเสียงของบันเต็น มักจะส่งคนมาพยายามขโมยปืนควบศิลป์ ของอังกฤษ (Scott 1606: 100 – 163)

เมืองท่าที่เจริญรุ่งเรืองดึงดูดทั้งทหารรับจ้างชาวต่างชาติและมีเงินที่ใช้จ้างทหารเหล่านี้ และด้วยเหตุนี้ ก็เพิ่มอำนาจของผู้ครองรัฐในการต่อต้านพวกรุนแรง และพวกรที่อยู่ลึกเข้าไปภายใน กษัตริย์สยามในศตวรรษที่ 17 ต้องอาศัยกลุ่มทหารรับจ้างชาวต่างชาติเป็นแกน ในครึ่งแรกของ

ศตวรรษก่อนที่สำคัญที่สุดคือหน่วยที่มีปฏิบัติปัจจุบันนี้ร้อยคน แต่ยังมีกองกำลังถาวรของพวกมอญ โปรตุเกส และมลายู ชาวนิร์เบี้ยและมุสลิมอินเดียได้มาแทนพวกญี่ปุ่นที่มีอำนาจลั่นเหลือในศตวรรษ 1630 และในที่สุดคองแตนน์ ฟอลคอน ได้นำนายทหารและคนผู้ร่วมศรัทธาเข้ามาเป็นแกนของกองทัพอาชีพในศตวรรษ 1680 (รูปที่ 30)

แม้ว่ารัฐในกลุ่มหมู่เกาะจะเคลื่อนไปในทิศทางนี้ข้าก้าว แต่กษัตริย์ของจัมบี มีได้เป็นผู้เดียวที่ไว้ใจทหารบุก 500 คนในศตวรรษ 1660 (Speelman 1690: 93) อิสกันดาร์ มุดา แห่งอาจะห์มีทหารรักษาพระองค์ที่สำคัญยิ่ง—"ท้าสปะร์มาณ 1500 คน ส่วนใหญ่เป็นต่างชาติ ทหารพวณีไม่ออกไปนักป้อมปราการเช่นเดียวกับพวกฝ่ายใน และไม่ติดต่อกับใครเลย สุดท้ายใช้คนพวณีทำการประหารหรือฆาตกรรมให้... เอกานพวณีเข้ามาตั้งแต่อายุยังน้อยและให้ฝึกใช้อาวุธและยิงปืนควบคู่" (Beaulieu 1666 103)

รูปที่ 29 กลุ่มทหารทำการฝึกในตั้งเกี้ย ศตวรรษที่ 17 แสดงการบรรจุกระสุนปืนควบคิดลาย่างราชเริ่ว

สามารถทำปืนควบคิดลาที่สวยที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Marsden 1783: 347; Crawfurd 1820 I: 191 – 92)

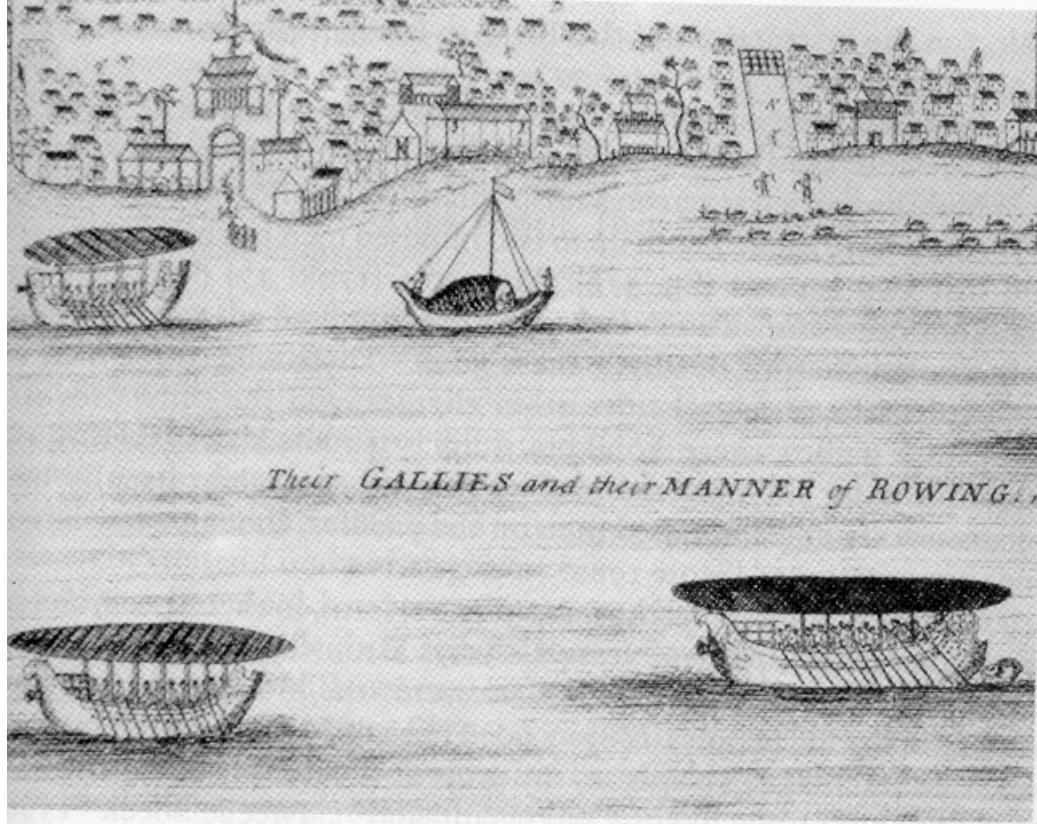

รูปที่ 30 ภาพวาดไทยศตวรรษที่ 17 แสดงให้เห็นทหารปืนใหญ่ชาวญี่ปุ่นขาย给จมตีเมืองของไทยเมืองหนึ่ง

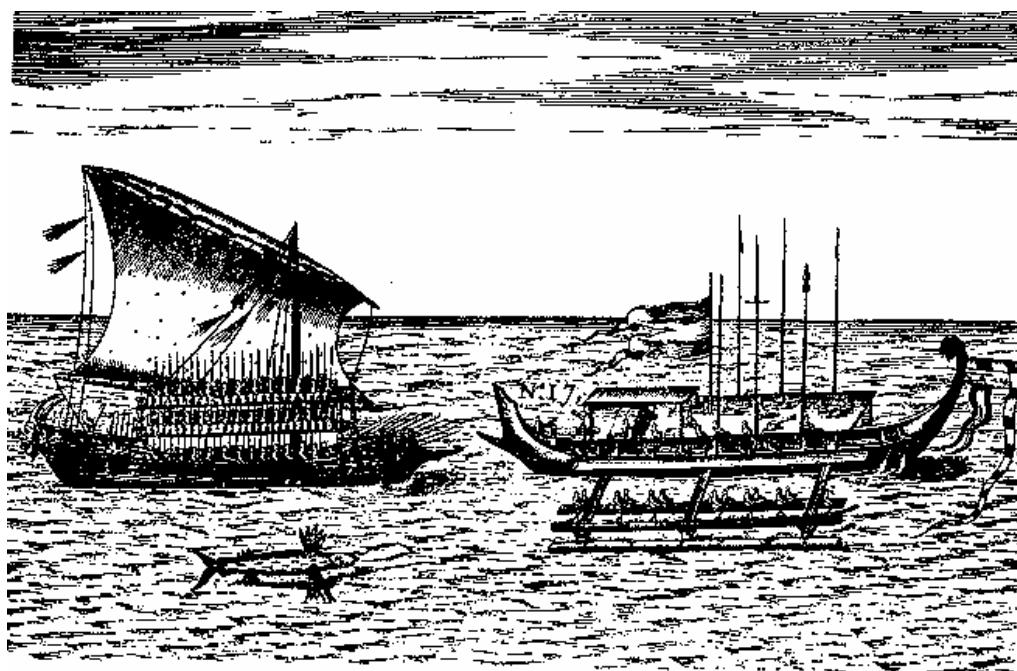
พวกเขารีบให้จ่าข่ายแก่คนที่สามารถซื้อได้ ยุคของ “จักรพรรดินปีน” ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้จบไปแล้ว

เรือใบใช้กรรเชียง (แกลลีย์) ติดปืนเป็นอาวุธที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของผู้ครองรัฐในยุคนี้ ข้อได้เปรียบสำคัญที่ชาวญี่ปุ่นได้นำมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือความสามารถในการใช้ปืนใหญ่ทางเรืออย่างได้ผล ตามที่ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ในบทที่ 1 เรื่องนี้เป็นปัจจัยสำคัญในการลดจำนวนของสำเภาลำใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งได้พิสูจน์ว่าไม่สามารถป้องกันตัวเองได้ ปฏิกิริยาตอบโต้ของผู้ครองรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่ใช่การลอกเลี่ยนความก้าวหน้าในการออกแบบเรือของมหาอำนาจจากมหาสมุทรแอตแลนติก แต่เป็นการสร้างเรือแกลลีย์ติดอาวุธที่ใหญ่กว่าและจำนวนมากกว่า น่าน้ำของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เมื่อเทียบกันแล้วมีที่กำบังที่ดีกว่า เนื่องกับน่าน้ำของทะเลเมดิเตอร์เรเนียนทำให้กรรเชียงดูเหมือนจะเป็นวิธีที่เร็วที่สุดที่จะขันส่งทหารจำนวนมากและ

ปรับเรือให้อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมกับการใช้ความสามารถในการระดมยิง ในระยะสั้นกลยุทธ์นี้ได้เพิ่มพลังคำน้าจของปะรุข เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นมากทั้งทางภายนอก แม้ว่าใน

รูปที่ 31ก เรือแกลลีย์ของเวียดนามในแม่น้ำแดง วาดโดยแซมวัล บารอน

รูปที่ 31ข เรือแกลลีย์ติดปืน สองแบบ งานของช่างแกะแม่พิมพ์ชาวอยลันดา ประมาณ ค.ศ.1600 ด้านซ้าย เรือรบของมาดูราเมทหาร ลือหอกบนดาดฟ้าสองชั้นเหนือฝีพาย ด้านขวา เรือกราิกุราของกษัตริย์แห่ง

เตอร์นาเต ผู้พายนั่งอยู่บนเรือเล็กที่พ่วงติดกับ เรือใหญ่ มีกลอง ชั่ง และปืนใหญ่ขนาดเล็กเจ็ดกรอบอก

ศตวรรษที่ 17 เมื่อต่อสู้ กับเรือของขอลแลนด์และอังกฤษที่เปา คล่องตัว แต่ติดอาวุธอย่างหนัก พาก ประมุขจะแพ้เกือบทุกครั้ง

เป็นที่แน่นอนว่าชาวเวียดนามใช้เรือแกลลีเย์ติดอาวุธก่อนชาวญี่ปุ่นจะเข้ามา โดยที่ไม่ขับ การใช้เรือสำเภาใหญ่มากก่อน พากเวียดนามได้ดัดแปลงเรือแกลลีเย่ที่จีนและเวียดนามใช้ขันสั่งใน แม่น้ำให้เหมาะสมสำหรับการรบกับพากตามมาตรฐานฝั่งตอนใต้ มีรายงานว่า เล ทัง ตง (Le Thanh Tong) ส่งกองทัพไปรบกับพากใน ค.ศ.1465 โดยเรือแกลลีเย่ห้าพันลำ แต่ละลำติดปืนใหญ่ โบราณลักษณะกล่องทำด้วยไม้หรือไม้ไผ่ (Li 1992: 42) การรบในศตวรรษที่ 17 ระหว่างรัฐเวียดนามทั้งสอง รวมทั้งบทเรียนจากการประทัศน์เรือญี่ปุ่นทำให้เรือเรือแกลลีเย่ ติดอาวุธ มีประสิทธิภาพอยู่ใน ระดับสูง

ในบรรดารายงานของต่างชาติที่ยกย่องกองทัพเรือของโคลินจีน รายงานของชาวญี่ปุ่นที่ ประจำอยู่ที่นั่นอาจเที่ยงตรงที่สุด เขานับเรือแกลลีเย่ได้ 230 – 40 ลำ แต่ละลำมีคน 64 คน ซึ่งเป็น ทั้งคนเรือเชียงและทหาร ตรวจหัวเรือมีปืนใหญ่หนึ่งกระบอกใช้กระสุนขนาด 4 – 5 ปอนด์ และปืนสับ นก ขนาดเล็กกว่า สองกระบอก (Fransisco 1643: 121; cf. Rhodes 1651: 22; Borri 1633: H3) ทัพเรือซึ่งประกอบด้วยเรือเหล่านี้ประมาณ 50 ลำ ได้ทำลายกองเรือของขอลันดาที่มีเรือรบ 3 ลำ โดย ระเบิดเรือลงทำให้ทุกคนบนเรือเสียชีวิต ยังความพ่ายแพ้อันน่าอับอายที่สุดแก่ทัพเรือขอลันดาด้วย น้ำมือของคนเอเชียก่อนทศวรรษ 1940 (Buch 1929: 96) ส่วนผู้ครองตั้งเกี่ยนนั้นคาดกันว่ามีเรือ แกลลีเย่มากกว่าสองหรือสามเท่า (รูปที่ 31ก) อาลีกชองด์ร เดอ รอดส์ ติดตามกองเรือปฏิบัติการไป ทางใต้มีคนประจำการ 200,000 เรือรบแกลลีเย่ 200 ลำ “มีห้องส่องแสงเป็นประกายและตกแต่งด้วย ภาพเขียนที่หรูหรา” เรือทุกลำเคลื่อนอย่างพร้อมเพรียงหาที่ติไม่ได้ ตามด้วยเรืออีก 500 ลำบรรทุก เสบียง (Rhodes 1651: 134 – 36; cf. Tavernier 1692A: 185) นี่เป็นภาพยอดเยี่ยมมาก ที่ พอจะเทียบกันได้ก็มีแต่ขบวนพยุหยาตราทางชลมารถของสยามและพม่า แต่เรือแกลลีเย่ได้พิสูจน์ แล้วว่าในการต่อสู้กันด้วยปืนใหญ่ใช้ได้ผลน้อยกว่าคู่แข่งทางใต้ที่เรียนรู้ได้ก่อนจากบทเรียนใน สมรภูมิกับชาวญี่ปุ่น

รูปแบบเรือของจีนมีความสำคัญในเรียดนาม แต่รูปแบบเรือทางเมดิเตอร์เรเนียนทั้งสองครั้ง แล้ว โปรตุเกสสูญเสียกันว่าจะมีความสำคัญในที่อื่นๆ จริงอยู่เรือที่ขับเคลื่อนไปด้วยกรรเชียงหรือพาย หลาวยเล่นมีอยู่ทุกหนแห่งมานานแล้ว โดยผู้พายในอนุโคนีเชียตะวันออกมักจะนั่งตรงเรือเล็กที่พ่วงกับ โครงที่ยื่นออกมายจากแคมเรือใหญ่ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของเรือที่นั่น แต่เรือแกลลีเย่ที่บรรทุกปืนและ อาวุธแบบด้วยวัตถุประสงค์ที่จะลำเลียงทหารอย่างรวดเร็วเป็นหลักดูเหมือนจะเป็นผลงานใหม่ พงศาวดารของสยามและมะกันชาร์ย์นั้นยังว่าเรือรบแกลลีเย่รุ่นแรกของแต่ละประเทศสร้างตอนต้นของ

ศตวรรษที่ 17 (*Sejarah Kerajaan Tallo*: 17; van Vliet 1640: 89) คำในภาษามะกัสชาร์สำหรับเรือใหม่คือ กัลเล (gallé) ซึ่งยืนยันอิทธิพลของพวากโปรตุเกสที่มาเมืองนี้อยู่เป็นประจำในตอนนั้น คำที่ใช้เรียกเรือที่ใช้ในการรบของมาลูกู และฟิลิปปินส์ ไกรากอร่า (korakora) ดูเหมือนว่าในที่สุดแล้วมาจากคำอาหรับ คุรุกุร (kurkur) สรวนคำ คุรับ (gurab) ของอาเจห์มาจากภาษาอาหรับโดยตรงพวากขอลั่นดราอย่างงานว่าเรือรบ แกลลีย์ ของบันเต็น ต่อที่ลาเซ็ม เมืองท่าซึ่งอยู่ใกล้ดงไม้สักที่ตั้งที่สุดของซ华 “ตามคำแนะนำของชาวตุรกีในบันเต็น” (Lodewycksz 1598: 132)

เรือ แกลลีย์ เหล่านี้ทั้งหมดมีปืนใหญ่ขนาดเล็ก ตามคำของพวากขอลั่นดราเรือของ บันเต็นมีปืนสี่ระบบยกบนดาดฟ้าชั้นล่าง เรือไกรากอร่า ที่มีเรือเล็กพ่วง ของมาลูกูมีปืน 7 ระบบยกพื้นขณะที่แกลลีย์ ขนาดใหญ่ของมาลูกูบรรทุกคนถึง 200 คน แต่มีกรรเชียงน้อยกว่าและปืนเพียงสองระบบยก (รูปที่ 31x) อาาร์เกนโซลา (1708: 17) บรรยายลักษณะเรือไกรากอร่า ในน่านน้ำตะวันออกว่า “มีคนกรรเชียงเรือ 100 คน ทหารถือปืนคาบศีลา 6 คน และ “ปืนทองเหลืองขนาดเล็ก 4 หรือ 5 ระบบยก” ปืนแต่ละระบบมีคนประจำอยู่ 3 คน “คนหนึ่งปรับระดับ อีกคนหนึ่งบรรจุกระสุน คนที่สามเป็นผู้ยิง” หลังการระดมยิงพร้อมกันแต่ละครั้ง เรือไกรากอร่า เหล่านี้จะพยายามออกไปอย่างรวดเร็ว และกลับมาเมื่อพร้อมที่จะยิงรอบต่อไป เรือแบบเดียวกันของฟิลิปปินส์มักจะมีคนพาย 60 ถึง 100 คน และมีการกล่าวถึงเรือขนาดใหญ่กว่าสองสามลำ (Scott 1982: 74 – 79)

ในด้านของรูปลักษณะที่จำลองจากนาค ความเร็วในระดับสูง และฝีมือในการสร้าง เรือเหล่านี้ยังความประหลาดใจแก่ชาวยุโรปอยู่เสมอ เรือรบที่ตกลงแต่งอย่างประณีตบรรจงของสยามเป็น “เรือที่สวยที่สุดที่มีอยู่ในโลก” (Choisy 1687: 243) เรือของมาลูกูสร้าง “ในลักษณะและรูปร่างของนาค ส่วนหัวเรือด้านหน้าเหมือนกับหัวนาคและท้ายเหมือนหางนาค” (“Tweede Boeck” 1599: 58) ชาวขอลั่นดราคนหนึ่งผู้ไปเยือนมะกัสชาร์กล่าวว่า เรือแกลลีย์ “ใหญ่มากและสร้างอย่างชาญฉลาดจนช่างไม่ข้องเร้าที่อยู่ที่นั่นทุกคนยืนยันเหมือนกันหมดว่าไม่มีซ่างผู้เชี่ยวชาญในประเทศเราที่จะต่อได้” (van der Hagen 1607: 82) เรือของโซลาเวชีตัวใหญ่ลำดับจะต่อโดยช่างไม่ผู้เชี่ยวชาญจากเซลาร์ และคาบสมุทรบีรา อยู่ตระหง่านมุ่งตะวันออกเฉียงใต้ของโซลาเวชีตัว เพราะในทศวรรษ 1660 “ชาวเกาะเหล่านี้เกือบจะไม่ได้ทำอะไรอื่นเลย นอกจากต่อเรือแล้วเอาไปขาย” (Speelman 1669 II: 24; cf. Stavorinus 1798 II: 260) ผลผลิตที่ดีที่สุดของพวากเขาลำหนึ่งคงจะเป็นเรือหลวงของ ทัลโล ที่แกะสลักอย่างวิจิตรบรรจงปิดทองคำเปลว ใช้ฝีพาย 260 คน เรือลำนี้ดูเหมือน “สัตว์ประหลาด” เป็นสิ่งประกายแวงวาวอยู่ในทะเล (Amin 1670: 116 – 17) บุตันที่อยู่ใกล้เคียงกับรูป “สวยงามเท่ากับเรืออื่นๆ ในหมู่เกาะอินเดียตะวันออก” และยาวถึง 40 เมตร (Coen I: 76; van den Broecke 1634 I: 62)

อาเจห์ยังทำให้ชาวเมดิเตอร์เรเนียนสนใจการต่อเรือแกลลีย์ ที่มีการขยายให้ใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ ไปลิเยอ (1666: 106) อธิบายว่าสูลต่าน อิสกันดาร์ มูดา

แข็งแกร่งกว่าเพื่อนบ้านด้านทະເລ ມີເຮືອຂາດໃໝ່ປະມານໜຶ່ງຮ້ອຍລໍາ . . . ຖຸກລໍາເຕີຍມພ້ອມ ຈຳນານໜຶ່ງໃນສາມ ໃຫຍ່ງວ່າເຮືອໄດ້ທີ່ຕ່ອນໃນຄຣິສຕຈັກ ຂ້າພເຈົ້າໄດ້ເຫັນກະດຸກູ່ຂອງລຳໜຶ່ງຍາວ 120 ພົດເປັນຫັນເດີຍກັນໜົດ ນີ້ເປັນແຕ່ເຮືອຂາດປານກລາງ ພວກເຂົາສ້າງເຮືອພວກນີ້ດ້ວຍຄວາມສາມາຮັດຍຶ່ງ ເປັນເຮືອທີ່ສ່ວຍງາມແຕ່ຫັກເກີນໄປເພວະກໍວ່າງ ເກີນໄປແລະສູງເກີນໄປ . . . ກຣາເຊີຍແຕ່ລະເລີ່ມມີຄົນປະຈຳສອງຄົນ ແລະຢືນກວຣເຊີຍ ຕັ້ງເຮືອຫົວແຜ່ນໄມ້ກະດານຂອງເຮືອ ເລີ່ມໜາ້ນໜາ 6 ນີ້ວ່າ ດັ່ງນັ້ນຈຶ່ງຫັກເກີນໄປ ຂ້າພເຈົ້າຮູ້ສື່ກວ່າເຮືອແກລລື່ບໍ່ຂອງພວກຄຣິສເຕີຍນໜຶ່ງລໍາຈະໜະເວືອພວກນີ້ 10 ລໍາ ຕາມຮຽມດາເຮືອທີ່ນີ້ຈະມີປັນໃຫຍ່ຂາດໃໝ່ 3 ກຣະບອກ . . . ພ້ອມດ້ວຍປັນໃຫຍ່ຂາດເບາ (falconet) ອີກຫລາຍ ກຣະບອກທີ່ຕ່ອງໄໝລ່າແລະເຂົວ [ຂອງເຮືອ] ພວກເຂົາມັກບຽກຖຸຄົນ 600 ພ້ອມ 800 ດັນບນເຮືອມທີ່ມາເຫັນນີ້

ເຮືອ ແກລລື່ບໍ່ຍັກໜີ້ໜ້າວາເຈະໜີ້ສ້າງເພື່ອ ໂມດີມະລະກາໃນ ດ.ສ. 1629 ນັບເປັນ “ສິ່ງທີ່ນໍາເກຣງຂາມແທ່ງ ຈັກຮາລ” ຈາກເປັນເຮືອໄມ້ທີ່ໃໝ່ທີ່ສຸດທີ່ເຄຍສ້າງກັນມາ³ ຜ້າວໂປຣຖຸເກສທີ່ຍື້ດເຮືອລຳນີ້ໄດ້ໃນທີ່ສຸດຢືນຢັນວ່າ ຍາວ 100 ເມືດຣແລະມີປັນ 100 ກຣະບອກທີ່ຈົ່ງຮຽມກຣະບອກໜຶ່ງທີ່ຈຳເລີຍເລີຍທຳດ້ວຍ ເຕີມບາກາ (ທອງແລ້ວອົງ) —“ຕາຂອງເຮາ ແມ່ວ່າຈະຄຸ້ນເຄຍກັບກາຣຕິ່ນຕາຕິ່ນໃຈໃນຂອງທີ່ສ່ວຍງາມ ກົງຍັງຕິ່ນຕະລົງກັບເຮືອລຳນີ້” (ອ້າງ Lombard 1967: 87)

ມອງກູແອງ (1993) ໄດ້ຊື້ໃຫ້ເຫັນເມື່ອໄມ່ນານມານີ້ວ່າມີກາຣເປີ່ຍນແປລົງອ່າງກະທັນໜັ້ນໄປທາງ ສ້າງກອງເຮືອບັນຫາດໃໝ່ໃນເອເຂີຍຕະວັນອອກເຈີ່ຍງໃຫ້ຮາວາງກລາງຄວດວຽດທີ່ 16 ທີ່ຈົ່ງເປັນກາຣດອບໂດັກລ ຍຸທ້ອນແລະກາຮູກຮານຂອງທັພເຮືອໂປຣຖຸເກສ ພອດື່ງ ດ.ສ. 1600 ໄນເພີ່ຍອເຈະໜີ້ ແຕ່ບັນເຕັ້ນ ຍະໂຂຣ ປະໜັງ ແລະ ບຽວຸໄນ ກົງສາມາຮັດສົ່ງເຮືອຕິດອາຫຸດ 100 ລໍາ ພ້ອກວ່ານັ້ນ ເຂົ້າບປໍໄດ້ ແນວໃນມັນນີ້ ຕາມທີ່ມອງກູແອງສຽງ ມີສ່ວນໃນກາຣລົດຈຳນວນຂອງເຮືອສໍາເກົາຄ້າຂາຍຂາດໃໝ່ທີ່ຄຣອງທະເລມາກ່ອນ ແຕ່ກີ່ໄດ້ຍັບຍັງກາຣທໍາ ທາຍທາງເຮືອຂອງໂປຣຖຸເກສ ແລະ ໄທ້ຄວາມສໍາຄັນແກ່ອໍານາຈຂອງຜູ້ຄຣອງຮູ້ທີ່ເຂັ້ມແຂງວ່າເຫັນເພວກເມື່ອ ບຣິວາ ແຕ່ເຮືອເຫັນນີ້ກີ່ໄດ້ພື້ນຈົນແລ້ວວ່າເທື່ອບໍ່ໄມ້ໄດ້ກັບເຮືອບັນຫາສອລັນດາແລະອັງກຸອະຊີ້ງໄດ້ທຳໄໝ ວິທາຍາກາຣດໍານາເຮືອວັບຈິນຕື່ນົງຍົດໃໝ່ໃນຄວດວຽດທີ່ 17

ກາຣຖຸດ

ມහາຮາຊາ ດີຈຳຊາ (ແໜ່ງ ອາຮຸ) ສົ່ງຄອນທຸດໄປ ປາໃຊ ໂດຍມີຮາຊາ ປາໜ້າລາວນເປັນທຸດ ເມື່ອດື່ງປາໃຊ ກີ່ແທ່ຂບວນນຳສາສົນເຂົ້າໄປຢັງພຣະວາງ ຜູ້ອ່ານສາສົນເປັນຜູ້ ໄທ້ກາຣຕ້ອນຮັບອ່າງເໝາະສົມ ແລ້ວກີ່ ອ່ານ ສາສົນ ສິ່ງທີ່ເຂີຍນອຍ້ໃນສາສົນຕົ້ນ “ນ້ອງໝາຍຂອສົງຄໍາທັກທາຍ [ຫາລົມ]” ແຕ່ເຫຼົາອ່ານວ່າ “ນ້ອງໝາຍຂອນ້ອມຄຳນັບ [ເຫັນບາກ໌] ພື້ໝາຍ” ເພຣະເຫັນວ່າຮາຊາປາກົດລາວນ ສັງເກດວ່າ “ຈຸດໝາຍ

³ Parker (1988: 87) ເສນອຕຳແໜ່ງອັນທຽງເກີຍຣຕິນີ້ແກ່ເຮືອກວຣເຊີຍສໍາຍໂປຣານທີ່ມີໄຟພາຍຫ້າແກວຂອງເກົນສຍາວ 74 ເມືດຣສ້າງດາມ ແນວຊອງກຣິກໃນ ດ.ສ. 1529

กล่าวอย่างหนึ่งแต่ก่อนเป็นอีกอย่างหนึ่ง” . . เมื่อผู้อ่านยังคงอ่านออกมาก็นั่นเดิม ราชากาหนด ลาวัน บันดาลให้ช่วยอย่างลีมตัววิ่งช่วยป้าไชไปหลาຍคนอย่างบ้าคลั่ง ดังนั้นท่านราป้าไชจึงสังหารก้าหนัดลาวัน และชาواอาชญาที่มาทั้งหมด เพราเวเหตุนี้ป้าไชก็ทำสังคมกับอาชญา

— Sejarah Melayu 1612: 145 – 46

ผู้ครองรัฐในເອເຊີຍຕະວັນອອກເຈີ່ງໄດ້ທຸກຄົນຕ່າງໆວ້າເປັນໜຶ່ງໃນບຽດປະປະມຸຂ່າຈຳນວນນັກ
ກັບຕົວອາຈາຍມີຄໍາທີ່ປະທັບໃຈຂອງຜູ້ຮ່ວມມືຕະຫຼາດການທາງພົມເອີ້ນເຕີຍແລະໃໝ່ຍຸດແລະພິທີການທີ່
ຢືນໃໝ່ຢູ່ທີ່ເຫັນເຄີຍກັບພະເຈົ້າມາກວ່າກັບຕົວອາຈາຍດ້ວຍກັນ ແຕ່ກະນັນກັບຕົວອາຈາຍທຸກອອກຄົງມີສັນພັນນົກທັງ
ການຄ້າ ສົງຄຣາມ ອ້ອກກາງຫຼຸດກັບເພື່ອນບ້ານ ພົງຄວາດາຂອງເມືອງເໜຸລ້ານີ້ອມຮັບວ່າສິ່ງໜຶ່ງທີ່ໃໝ່ວັດຄວາມ
ຢືນໃໝ່ຂອງຜູ້ຮ່ວມມືເມືອງກົດ້ອ່າງທີ່ເຮືອທີ່ເຕີມໄປດ້ວຍເຮືອຕ່າງໆຫາຕີແລະຮາຊ່າສຳນັກທີ່ເຕີມໄປດ້ວຍຫຼຸດ
ຕ່າງປະເທດ

ในเรื่องระหว่างประเทศเช่นเดียวกับเรื่องภาษาใน ความสัมพันธ์ที่ง่ายที่สุดคือความสัมพันธ์ของความไม่เท่าเทียมกัน ภาษาของทำให้ยากที่จะแสดงถึงความสัมพันธ์ที่เสมอภาคอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างกษัตริย์ที่ต้องพูดด้วยการถ่อมตัวตามขนบธรรมเนียม

ภายใต้การปกครองแบบ “เครื่องบรรณาการ” ประเทศไทย ซึ่งบุคคลที่เดียวเพียงคนเดียวได้โอกาสไปค้าขายยังเมืองท่าที่ใหญ่กว่า อันเป็นการตอบแทนการยอมรับเชิงสัญลักษณ์ในความสำคัญของเมืองนั้นๆ รัฐต่างๆ ในบรรดา สมាតราได้ และหมู่เกาะชุนดา น้อย มักจะส่งบรรณาการเช่นนี้ไปยังชาว ส่วนรัฐในควบสมุทรลายสั่ง “ดอกไม้ทอง” (บุหงา เอมส์) แห่งความจงรักภักดีไปยังราชสำนักสยาม ในศุกร์วันที่ 1680 เม้มแต่ จมบี (สมាតรา) ที่อยู่ห่างไกลออกไปก็ส่งดอกไม้ทองไปยังสยามพร้อมด้วยพริกไทย “ของขวัญตอบแทน” สำหรับการค้ากับจีน

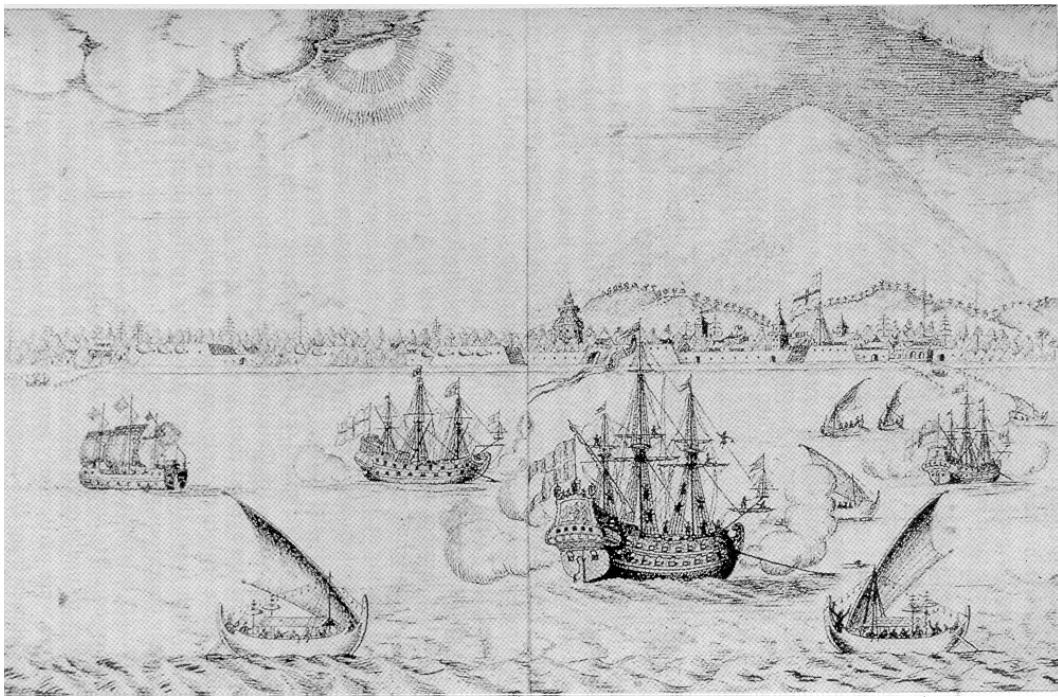
เพื่อเป็นการสนองตอบ “ของขวัญของกษัตริย์” สยามซึ่งได้แก่ ดินประสิวและกำมะถัน (Pombejra 1990: 137) แต่เมื่อรัฐเพื่อนบ้านถูกปราบด้วยกำลังอาวุธ เครื่องบรรณาการก็ได้กลายเป็นการไฟล ทางเดียวของสินค้าและกำลังคนไปยังราชธานี

ในเชิงตะวันออกเฉียงใต้และบริเวณมหาสมุทรอินเดีย ความสัมพันธ์ขยายกว้างขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งจะสามารถดำเนินไปได้กับพื้นฐานของความเสมอภาคซึ่งมักจะมีปัญหา แม้คณฑ์ที่มีเอกสาร หลักฐานอย่างดีเป็นคณฑ์ที่มีแนวไปทางการเมืองอย่างมาก ก็ต้องพิจารณาในบริบทของคณฑ์ การค้าที่ได้รับความสนใจจากราชสำนักและผู้แทนพระองค์ เช่นทักษิริย์ของสยามอธิบายแก่ กษัตริย์วิภาวดีใน ค.ศ. 1480 ว่า “เป็นเรื่องน่ายกย่องที่ประทศของเราทั้งสอง ตั้งแต่โบราณกาลมา จนถึงปัจจุบัน ได้ดำเนินการค้า มาด้วยกันและแยกกันไป และแลกเปลี่ยนสิ่งที่เรามีกับของที่เรามี เราส่งทุตออกไปอยู่เสมอและก็มีมาไม่เคยหยุด” (Kobata and Matsuda 1969: 86) ชาวญี่ปุ่นคน หนึ่งที่พำนักในโค钦จีนบันทึกว่าความต้องการของประทศในเรื่องสิ่งจำเป็นด้านการทหาร ดินประสิว และตะกั่ว ได้มาจากสยามที่ “มีคณฑ์มาจากการที่นั่นทุกปี” (Fransisco 1642: 351) หากจักรพรรดิ จีนยอมให้ดำเนินการค้าระหว่างประทศเพียงเพราว่าเป็นแห่งของการทุต แต่กับประมุขของรัฐ ใน เอเชียแล้วดูเหมือนจะคิดในทางตรงข้าม สยามแลกเปลี่ยนทุตกับกองคอดา และเบงกอลใน อินเดียอย่างสมำเสมอ “พร้อมกับสาสน์ที่เต็มไปด้วยคำสรรเสริญและความปraisana ดีรวมทั้ง ของขวัญเล็กๆน้อยๆ” ซึ่งเป็นเพียงการส่งเสริมการค้า (van Vliet 1636: 93)

ลักษณะเด่นในพิธีการทุตที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งแตกต่างกับบริเวณมหาสมุทรอินเดีย และโลกของจีนที่มีการติดต่อระหว่างกันและกัน ขึ้นกับลักษณะของราชสำนัก ไม่ว่าจะเป็น ใจกลาง (เจ้าของเรือ) จะเป็นครัว เรือที่มาเยือนจะได้การต้อนรับอย่างดีถ้าหากราชสำนักมา เพราะถือว่าสาสน์ นั้นเป็นราชานุภาพอยู่ด้วย

ทุตทั่วตะวันออกเป็นเพียงผู้ถือสาสน์ของกษัตริย์เท่านั้น ไม่ได้เป็นตัวแทนของเจ้านา พวกเขานี้เกี่ยวติดกันอย มากเมื่อเทียบกับความเคราพที่ให้แก่จดหมายและน้ำดื่วที่ทุตเป็นผู้นำมา... ครกีตามที่ถือสาสน์จากกษัตริย์จะได้ ซึ่งเป็นทุตทั่วทั้งตะวันออก ด้วยเหตุนี้หลังจากที่ทุตของเปอร์เซีย ผู้ที่ ดร. ดิม ชิมอร์ท ทึ้งไว้ที่สยามเสียชีวิตที่ ตะนาวศรี บริหารของเขาก็ได้เลือก คนหนึ่งในพวกตนไปถวายสาสน์ของกษัตริย์เปอร์เซียแก่กษัตริย์ของสยาม คนที่ เลือกให้มาทำหน้าที่ได้รับการต้อนรับโดยไม่ต้องมีคุณสมบัติอื่นใดเลย เช่นเดียวกับที่ทุตจริงๆจะได้รับ (La Loubère 1691: 108)

เมื่อเรือต่างประทศมาถึง คำรามแกรกที่ถามก็คือนำสาสน์ของกษัตริย์มาหรือเปล่า ถ้ามี ก็จะ นำสาสน์วางไว้ในที่ที่ได้เกียรติสูงสุดในช่วงแห่ไปยังพระราชวัง ในโลกมลายุ สาสน์ของกษัตริย์จะ นำไปเป็นหลังข้างที่ตกแต่งอย่างหรูหรา และที่แผ่นดินใหญ่ก็จะนำไปโดยเรือแกลลีย์ที่สวยงามที่สุด ที่ ลากเรือจะนำสาสน์ไปยังที่ต้อนรับ ไม่ใช่ที่พระราชวังแต่เป็นที่รัชพระราชนูญที่นำประทับใจยิ่ง

รูปที่ 32 การต้อนรับเรือและทูตเดนมาร์กบริเวณริมฝั่งของบันเต็นใน ค.ศ. 1673 เรือสองลำที่ขนำบข้างเรือเดนมาร์กบรรทุกเจ้าหน้าที่สำคัญของบันเต็น ซึ่งบอกให้ต้ากรม อาคารที่สูงที่สุดที่ชายฝั่งคือสูหร่า

(Wusthoff 1669: 36 – 37) ทูตหรือเจ้าของเรือตามหลังไป และได้รับเกียรติในฐานะผู้นำสาส์นมากกว่าในฐานะผู้แทนของกษัตริย์

พงศาวดารมหาลักษยาธิบัยข้อยกเว้นของกฎหมายที่เผยแพร่ให้เห็นความจริง เมื่อราชสำนักมະละกาคิดหาวิธีที่จะส่งสาส์นไปยังป่าไซ คู่แข่งที่อาชูโสกาวาแต่่อนแลกกว่าโดยไม่ให้ราชสำนักป่าไซจงใจอ่านคำทักษะเป็นการแสดงความชอบน้อม ได้ตัดสินใจไม่ส่งสาส์นแต่ส่งข้าราชสำนักผู้ชำนาญความจากกษัตริย์ได้ขึ้นใจไปแทน เมื่อเข้าไปถึงป่าไซ “คนที่ส่งไปรับจดหมายตามว่า ‘สาส์นอยู่ที่ไหนขอให้เรานำไปในขบวน’ โกรังกายาตุน โมยัมมัด กล่าวตอบ ‘ข้าพเจ้าคือสาส์น พาข้าพเจ้าเข้าขบวน’”

(*Sejarah Melaya* 1612: 179) ต่อจากนั้นข้าราชสำนักคนนี้ก็ได้ท่องข้อความที่เข้าได้ขึ้นใจอย่างระมัดระวัง กล่าวคำทักษะในรูปแบบของพิชัยกล่าวแก่น้องชาย และได้รับราชสาส์นตอบตามธรรมเนียม

เนื่องด้วยราชสาส์นเป็นหนึ่งในส่วนสำคัญของราชานุภาพเจิงต้องเลือกถ้อยคำและเสริมแต่งให้เพราะด้วยความระมัดระวัง ในรัฐอิสลามการยืมจากขบวนบรรณกรรมของเชียงตะวันตก พระราชนัฐเจ้าหรือคำเริ่มต้น จะแสดงความสัมพันธ์กับกษัตริย์องค์ก่อนฯที่มีเชือเดียง บางครั้งก็รวมไปถึงอาลีกชานเดอร์มหาราช อาวัมภูทึ่มมักจะยารถึงเครื่องหนึ่งของจดหมาย ได้สร้างความยิ่งใหญ่ของผู้ส่ง—อาณาจักรอันกว้างใหญ่ไฟศาล ราชธานีอันสวยงาม ซึ่งจำนวนมากมาย เครื่องราชกุญแจทั้งสอง และเครื่องประดับอื่นๆ (e.g., van Vliet 1636: 16 – 17; Shellabear 1898: 126 – 29)

ราชสาส์นสองสามฉบับที่คงเหลืออยู่จากสมัยการค้า หนึ่งฉบับเป็นของสุลต่าน อิสกันดาร์ มูดา แห่งอาเจาะห์ ถึง พระเจ้าเจมส์ที่ 1 แห่งอังกฤษ ยาวประมาณ 1 เมตร และมีภาพดอกไม้ประดับอย่างสวยงาม

ทูลย์โรมได้เขียนไว้มากมายเรื่องการต้อนรับอย่างมิให้ฟาร์ที่ราชสำนักสำคัญฯ โดยเริ่มที่ถนน (รูปที่ 32) ขบวนแห่ที่น่าตื่นตาตื่นใจไปยังพระราชวังเพื่อเข้าเฝ้าและอ่านสาส์น ต่อตัวยการพระราชทานเลือกผ้าเครื่องยศ งานเลี้ยง และมหรสพได้แก่รับ ฯ และ การต่อสู้ การบรรยายการต้อนรับที่น่าสนใจที่สุดอาจจะได้แก่บพนหนาภาชนะลายรูประวัติ ดาวอุต ผู้ถلامและอิบราฮิม ชาวพื้นเมืองผู้ให้ข้อมูล ที่เฟรเดอริก เดอ ชูตมัน บันทึกไว้เป็นตัวอย่างของภาษาที่จำเป็นสำหรับพ่อค้าที่มาอาเจาะห์

- ด คนที่นั่งมาบนข้างตัวใหญ่นี้เป็นครัว ที่มีผู้คนตามหลังมากมาย
- อ นั่นคือห้องบันดาร์ กับ เป็นสุลู เกร์กุน [เลขานุการ]
- ด ผู้คนที่นั่งอยู่ข้างบนนั่นด้วย พากษาเป็นครัว
- อ นั่นเป็นน้ำมนต์ ชาควบรวม ผู้พึงมาถึงกับเรือ และพากษาจะพาไปเฝ้าพระราช
- ด นั่นหมายความอะไร ข้างที่ตกแต่งด้วยผ้าสีแดงมีคนพากันนั่นหน้าเล่นกลองฉิ่ง เป่าแตร และเปาปี
- อ ข้างที่คุณเห็นและผู้ชายที่นั่นในกฎหมายความว่ากำลังนำสาส์นจากพระราชาของเขามายังเจ้านายของเรา . . .
- ด คนที่นั่งอยู่บนนั่นคือครัว
- อ นั่นคือ ชนนางของสุลต่านที่พระองค์เลือกมาเพื่อการนี้
- ด แล้วทั้งหมดนี้เพื่อประโยชน์อะไร
- อ เพื่อเป็นเกียรติแก่พระราชที่ส่งสาส์นมา
- ด ที่ผู้คนนั่นเข้าทำอะไร มีผู้ชายและท้าสมากมาย แต่ละคนถือผ้าแต้มสี
- อ พากันนั่นคือของขวัญที่น้ำมนต์ ชา จะภายพระราช
- ด นั่นคือภาษาที่เข้าต้องเสียสำหรับสินค้าของเขาวรือ เข้าต้องเสียภาษีอีกหรือเปล่า
- อ ไม่ใช่ ภาษาต้องเสียต่างหาก ร้อยละ 7
- ด เกียรติยศขั้นไหนที่พระราชจะประทานให้เป็นการตอบแทน
- อ เมื่อพากษามาถึงที่รังของพระราช จะได้รับเกียรติอย่างสูง
- ด จะเกิดอะไรขึ้นที่นั่น

อ ที่นี่พากษาจะกินและดื่ม อาหารและผลไม้ที่นำมา มีทุกอย่าง พากษาจะเล่น เต้นรำ ทำการบันเทิงทุกชนิด มีการเป่าแตร ปี แคลริเนต และ เรบับ และแล้วสุดต่านกจะสั่งให้นำเสื้อผ้าแบบพื้นเมืองมา ซึ่งพระองค์จะมอบให้แก่นะกีโอดา (de Houtman 1603: 17 - 20)

นະกีโอดา ก็จะแต่งตัวในชุด “เสื้อนอกใหมลีแดง ผ้าโพกศีรษะสี มีลวดลายปักทอง ผ้าสไร์สีเหลืองปักด้ายทอง คาดเข็มขัดปักอักษรอาหรับเป็นทอง เน็บกริชปลอกทองฝังอัญมณี ด้ามทำด้วยปะการัง ดำ” และชุดการต่อสู้ของซ้างและเสือกอนจะส่งกลับไปยังเรือบันหลังซ้าง (เพิงอ้าง: 30 – 31) ทูตยุโรป เช่น เจมส์ แลงคาสเตอร์ (1603: 90–96) และทอมัส เบสต์ (1614: 52–54) ก็ได้การต้อนรับดังกล่าว เนื่องจากศตวรรษที่ 17 เพิ่มระดับการค้า แต่ลดจำนวนผู้แสดงทางการทูตลงเหลือเพียงร้อยที่ แข็งแกร่งจริงๆไม่กี่ร้อย ร้อยเหล่านี้ต่างก็สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันเอง พอถึงกลางศตวรรษร้อยหลักๆที่ทำการค้า—อยุธยา อาเจห์ บันเต็น มะกัสชาร์—ต่างก็มีการติดต่อทางการทูตระหว่างกัน รวมทั้งกอโลกอนดายในอินเดีย พากสเปนในมะนิลา และ พากโปรตุเกส อังกฤษ และ ออสเตรีย บนแผ่นดินใหญ่ร้อยเวียดนามทั้งสองและสยาม มีการติดต่ออย่างสม่ำเสมอ กับเขมรและลาว ในความพยายามที่จะใช้ร้อยเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ในการต่อสู้กับคู่แข่งที่น่ากลัวมากกว่า

ความสัมพันธ์ทางการทูตเหล่านี้ไม่มั่นคง ร้อยที่สถาปนาความสัมพันธ์เหล่านี้เองก็พยายามฝ่าฟันหาที่ของตนในโลกที่มีอันตรายอย่างยิ่ง มีความสัมพันธ์ในสีงานร้อยบูรณาการระหว่างประเทศและค่อนข้างมั่นคง เช่นความสัมพันธ์กับจีน แต่ความสัมพันธ์ที่เสนอภาคกันจะถูกผลักดันให้เกิดวิกฤติ ด้วยความต้องการของปะรุแต่ละคนที่จะใช้ความสัมพันธ์กับต่างประเทศภราด้วยสถานภาพของตน การอภิเชกสมรสของกษัตริย์เป็นเรื่องที่อ่อนไหวมาก กษัตริย์ทุกองค์ sewage หมายเหตุ หรือชายจากยุคของเจ้าประเทศราช วิธีนี้เป็นทั้งการแสดงพลานุภาพของกษัตริย์และย้ำความจงรักภักดีของประเทศที่ส่งบรรณาการไว้ด้วย แต่การยอมให้ยุคของตนอภิเชกกับกษัตริย์อีกองค์หนึ่ง (อย่างไร่เดียว) เป็นการเดียงเสนอว่าจะถูกทำร้ายหรือไม่ได้ด้วยการเมือง เหตุการณ์ในว่าจะเป็นการหล่อเกียรติของกษัตริย์ผู้เป็นพระบิดา

การเจรจาระหว่างกษัตริย์มักจะเริ่มต้นด้วยความต้องการประยุชน์ในทางการค้าหรือร่วมมือกันทางทหาร แต่จะจบลงด้วยการสู้ขอประยุค เล่ากันว่าพระเจ้าสุริวงศากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ของลาวได้ริดาองค์หนึ่งของ “กษัตริย์” (คงจะเป็นเจ้าราชวงศ์ตูนห์) แห่งตั้งเกี้ย ราชอาคติ ค.ศ. 1640 เพื่อแลกกับข้อตกลงให้ความร่วมมือ (Wusthoff 1669: 90) เมื่อพากอสตันดายอยู่ที่เมืองหลวงของเวียดนามในค.ศ. 1659 ทูตจากลาวกำลังมองหาพระยุคใหม่ ตูนห์ เตี๊ก (Trinh Tac) (Maetsuyker 1660: 308) กาวสู้ขอเช่นนี้อาจสนองโดยยกประยุคของชายาองค์รวมๆให้ เมื่อราชสำนักกัว (มะกัสชาร์) และมาตรา้มเริ่มแลกเปลี่ยนคุณะทูตในความพยายามที่จะประสานกันทางยุทธศาสตร์เพื่อต่อสู้พากอสตันดายไม่นาน มาตรา้มก

ข้ออภิ夷கกับพระธิดาของสุลต่าน ยาชานุดดิน “หนึ่งหรือสององค์” (Andaya 1981: 48; cf. Ricklef 1981: 69) ประมุขประเทศไม่ได้รับพระธิดาของอัคราชยาให้ นอกจจากจะมีข้อตกลงที่ทำให้พระสาวมีเท่ากับเป็นตัวประกันที่ราชสำนักของพระชายา—เข่นเจ้าชายแห่งประหงที่ตกเป็นเมืองขึ้นอยู่ที่ราชสำนักอาเจาะห์และอภิ夷கกับพระธิดาของสุลต่าน อิสกันдар์ มูดา (cf. Van Vliet 1636: 32 เรื่องพม่า)

ความสัมพันธ์ระหว่างสยามและอาเจาะห์มั่นคงที่สุดในบรรดาประเทศที่เสมอ กัน เพราะเป้าหมายของทั้งสองในควบสมุทรมาลายไม่ค่อยจะขัดแย้งกัน “ทั้งสองไม่เคยเป็นเมืองขึ้นของกันและกัน เพื่อรักษาภูมิตรภาพทั้งคู่จะส่งทูตถึงกันบ่อยๆ พร้อมด้วยสาส์นที่เต็มไปด้วยยศตำแหน่งและคำสั่งเสริฐที่เลือเลิศรวมทั้งของขวัญ” (van Vliet 1636:43; cf. Best 1614: 53) ตามคำของพ่อค้าชาวออลันดาในสยาม สัมพันธภาพอันดีนี้ถูกบ่อนทำลายเมื่อทูตของสยามคนหนึ่งได้สนับสนุนอย่างขาดความรับผิดชอบให้สุลต่าน อิสกันдар์ มูดา มีความหวังในพระธิดาองค์หนึ่งของพระเจ้าทรงธรรม กษัตริย์สยาม แต่พระเจ้าปราสาททอง (1629 – 56) ก็ได้ฟันฟุสัมพันธ์ไมตรีใหม่ และการแลกเปลี่ยนของขวัญขันงานเดิศและสาส์น “จารึกบนแผ่นทอง” ก็เริ่มต้นอีครั้งหนึ่ง แต่เมื่อสุลต่านแห่งอาเจาะห์ให้ทูตตัวอื่นเรื่องการอภิ夷கกับเจ้าหนูปิงไทยใน ค.ศ. 1636 สัมพันธ์ไมตรีก็มีปัญหาขึ้นมาอีก ทูตของอาเจาะห์ถูกคุมขังตามแหล่งข้อมูลนี้ แต่ตามที่ผู้รั่งเศสเล่าพากนี้ถูกสังหารหลังจากการทะเลวิวาทเรื่องผู้หนูปิงที่มากับคน (van Vliet 1636: 43 – 46; Choisy 1687: 222) แต่พระนารายณ์ กษัตริย์สยามองค์ต่อมา ขึ้นครองราชย์ไม่นาน ทางอาเจาะห์ก็ส่งคณะทูตมาฟันฟุสัมพันธ์อีก (Maetsuyker 1662: 421)

สุลต่านอิสกันдар์ มูดาประสบความล้มเหลวอีกหน้ายครั้งในความพยายามที่จะหาชายาต่างประเทศ ทอมัส เบสต์ (Thomas Best) ได้รับการต้อนรับอย่างดีที่อาเจาะห์ใน ค.ศ. 1613 และเมื่อเขายังจากไปสุลต่านได้ขอให้เข้าทูลกษัตริย์องค์กุชช์ให้ส่งหนูปิงองค์กุชมาให้พระองค์สองคน “ถ้าเราได้ลูกกับคนใดคนหนึ่ง และเป็นลูกชาย เราจะตั้งให้เป็นกษัตริย์แห่งบริยามัน ปัสดานัน และผู้ที่คุณไปชนพริกไทยได้ดังนั้นคุณไม่จำเป็นต้องมาที่เรารอ แต่ไปที่กษัตริย์องค์กุชของคุณเองสำหรับสินค้าเหล่านี้” (Copland 1614: 213) เมื่อเรื่องนี้เป็นที่รู้กันในลอนดอน “สุภาพบุรุษที่น่าบังเอิญ” ผู้หนึ่งมาปรากฏตัวต่อหน้าคณะกรรมการของบริษัทอีสต์อินเดีย เพื่อเสนอบุตรสาวของเขามาเพื่อนำหน้าที่นี้ บริษัทปฏิเสธที่จะดำเนินการให้

มีผู้หนูปิงชาวญี่ปุ่นอยู่มากในเดือนกันยายน แต่ล้ม และมีคนเดียวที่รู้กันว่าเข้าไปในชาเริ่มอยู่ที่ มะกัลลาร์⁴ หนึ่ง

⁴ เป็นไปได้ว่าสาวโปรดุเกส Doña Francisca Sardinha “หนึ่งในบรรดาหนูปิงที่สวยที่สุดในสมัยนั้น” ถูกส่งไปยังประมุขแห่ง มีนังกาเปา หลังจากถูกลักพาตัวระหว่างการโจมตีพากเพื่อนร่วมชาติของเชอชาเรอที่อับปางอยู่ที่ชายฝั่งสุมาตราตะวันตกใน ค.ศ. 1561 (Dias 1565: 101 – 02; Couto 1645 VII, ix: 424 – 25)

ในบรรดาสัม 40 คนของสุลต่าน อาเลาด์-ดิน เป็นลูกครึ่งโปรตุเกส ลูกชายของเชอการ์ดสุลต่าน คือฟรานซิส โกล เม็นเดส ผู้เป็น “เลขาธุการโปรตุเกส” และผู้แทนวัฒนธรรมที่รู้ส่องภาษาและมีค่ายิ่งสำหรับราชสำนัก มะกัลลาร์ในทศวรรษ 1640 และ 1650 (Boxer 1967: 17)

ในช่วงศตวรรษที่ 17 รูปแบบการทูตของยุโรปก็เป็นที่รู้จักกันในหมู่รัฐการต้าที่สำคัญในดินแดนใต้ ลม แม้จะไม่ได้เป็นที่ยอมรับ ทาเรอร์นีเยอร์ (1692 //: 505 – 06) เล่าเรื่องทูตต้าจะห้ามปีตต้าเวียของขอลันดา

รูปที่ 33 ทูตสองคนจากบันดีนไปอังกฤษใน ค.ศ. 1682 ทั้งสองมีสถานภาพเดียวกันแม้จะเสนอในแบบนี้
 รูปบน กีโอ งาเบชี วิปราญา และล่าง กีโอ วีจายา เชดانا ผู้ได้ไปจาริกแสวงบุญที่เมือง

ผู้ประหลาดใจเมื่อได้เชิญให้รับประทานอาหารและดื่มกับผู้หลงเชื่ออัลลันดา เช่นเดียวกับผู้ชายอัลลันดา และภรรยาผู้ว่าราชการยังทักทายด้วยการสวมกอด ราชสำนักอาเจห์สันองตอบโดยให้ผู้หลงเชื่ออาเจห์กอดทูตของอัลลันดาคนต่อไป เกียรติยศที่ชาวญี่ปุ่นเรียกว่าองสำหรับทูตของตนในฐานะตัวแทนของกษัตริย์คืออย่างสถานภาพของทูต เมื่อเจมส์ แลงคาสเตอร์ (1603: 91) ยืนยันที่จะถวายสาส์นของพระราชนิลิชะเบทแก่สุลต่านอาเจห์ท้าวตนของแทนที่จะให้แก่เข้าราชสำนักผู้จะทำหน้าที่อ่านเข้าก็ได้รับอนุญาต ทฤษฎีการเมืองของอิสลามคงจะทำให้แนวโน้มนี้ถูกต้องตามกฎหมายได้ หนังสือภาษาญี่ปุ่น คู่มือที่สำคัญในศิลปการปกครองแผ่นดิน ตัว อุส-ชาลาติน (*Taj us-Salatin*) ถือว่าทูตเกิดจากอานุภาพของกษัตริย์ (Bakhari 1603: 141 – 45)

ชาวโปรตุเกสและสเปนพากอเชียไปญี่ปุ่นได้ด้วยเป็นครั้งคราวในฐานะเครื่องบรรณาการที่แปลจากต่างชาติและผู้เปลี่ยนมาเป็นคริสตีียนใหม่ๆ ไม่ใช่ตัวแทนของกษัตริย์ที่เสมอ กัน พากอัลลันดาพยายามอย่างมากที่จะทำลายการอิทธิพลของพากอีบีเรียนมีอำนาจทั่วโลก เริ่มด้วยความกระตือรือร้นที่จะนำผู้แทนชาวอาเชียตัวนักเรียนให้ไปเห็นสิ่งมหัศจรรย์ของเนเธอร์แลนด์ เรือซีแลนด์ สองลำที่มาเยือนอาเจห์ใน ค.ศ. 1601 พบว่าสุลต่านต้อนรับอย่างดีเป็นพิเศษเพราะมีการกราบทบกระทั้งกับโปรตุเกสก่อนหน้านั้นไม่นาน สุลต่านไว้ใจให้พากเข้าพำทูตสองคนของอาเจห์ไปออลแลนด์ด้วย ทูตคนที่แก่กว่าซึ่อ้อบดุล ชาแมต (Abdul Samat) อายุ 71 เสียชีวิตหลังจากถึงมิดเดลเบอร์กไม่นาน และประกอบพิธีฝังอย่างหรูหราที่ Sint-Pieterskerk และหินที่หลุมศพเจ้ารีกเป็นภาษาละติน ต่อมามาเจ้าชายเมาริตส์ ก็มีรับสั่งให้นำทูตที่เหลือ ศรี มูหัมมัด (Sri Muhammad) เข้าฝ่า “ด้วยเกียรติยศไม่น้อยกว่าที่เขาก่อเรียกว่อง” เมื่อวันที่ 4 กันยายน ค.ศ. 1603 ทูตได้นำสาส์นสองฉบับเขียนเป็นภาษาโปรตุเกส บริษัทมีลวดลายสวยงามหนึ่งเล่ม และจานทองใส่กรอบบูนสูมาตราหนึ่งใบถ่ายเจ้าชายด้วยพิธีที่เคร่งชื่ม (Wap 1862: 16 – 29; Veth 1873: 71) เจ้าชายส่ง ศรี มูหัมมัด กลับอาเจห์ พร้อมด้วยของขวัญเป็นการแลกเปลี่ยน แม้ว่าต่อมามาเจ้าจะมีความสำคัญที่ราชสำนักพอกที่สุลต่านจะให้ดูแลทอมัส เบสต์ (1614: 54) การเดินทางไปยังดินแดนอันห่างไกลนี้สุลต่านอาเจห์คงมิได้ถือว่าเป็นการส่งคนทูตที่มีอำนาจเต็ม และทูตทั้งสองคงมิได้มีตำแหน่งสูงนัก แต่ยังมีภาระกิจภารกิจที่สำคัญ เช่น ภารกิจที่บันเต็นที่ไปขอลแลนด์ซึ่งปรากฏว่าเป็นทักษิณที่เกิดในจีน (*True Report* 1599: 36 – 37)

สยามไวมากในการรู้ข่าวเรื่องทูตอาเจห์รวมทั้งทูตอีกคนหนึ่งจัดโดยชาวอัลลันดาจากยะโยร์ ใน ค.ศ. 1605 กษัตริย์องค์ใหม่ของสยามเริ่มวางแผนที่จะส่งทูตคนหนึ่งไปที่เมืองกัวของโปรตุเกส และออลแลนด์ เพื่อพยายามที่จะค้นหาความจริงในเรื่องที่ประเทศทั้งสองกล่าวหากันและกัน หัวหน้าคนทูตที่ชาวอังกฤษสัมภาษณ์ในบันเต็นกราดเมื่อ มีการพูดในทำนองว่ากษัตริย์สยามต้องการเจรจาเรื่องการค้า เขากล่าวว่า “กษัตริย์ของพากเข้าเป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่และไม่ได้ต้องการสิ่งที่ชาวออลแลนด์มี . . . พากเข้าไปขอลแลนด์เพื่อดูประเทศ เมือง และถ้าจะมีสิ่งที่พากเขา

ต้องการ ก็คงจะเป็นช่างต่อเรือ ช่างไม้ และช่างฝีมืออื่นๆ (LRE/C I: 7 – 8) ตอนนั้นอยุธยาซึ่งมีได้เป็นท่าเรือสำคัญเช่นในเวลาต่อมา การต้อนรับทูตทั้งสองคนจะจึงมีได้เป็นไปอย่างกระตือรือร้นนัก พากยอลั้นดาปภิเศกที่จะพากคนทูต 15 คนที่มายังบ้านพักของพากเขาที่บ้านเต็นไบยูโรทั้งหมด ในที่สุดก็ส่งเพียง 5 คนลงเรือจากบ้านเต็นไบ เมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 1608 และเจ้าชาย เมาริตส์ ได้ให้การต้อนรับตามสมควรในเดือนกันยายนต่อมา (Smith 1974: 68 – 70)

เมื่อคุณ รับงานของบริษัท VOC ในตะวันออกใน ค.ศ. 1619 เขาไม่สนับสนุนให้ประมุขใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้คิดว่ามีตำแหน่งเท่าเทียมกันกับ Stadhouder ประมุขของออลแลนด์ ผู้ปกครองในญี่ปุ่นที่ปัตตาเวีย ได้ดำเนินการด้านความสัมพันธ์สำหรับอนาคตของออลแลนด์กับรัฐใน เอเชียทั้งหมด ซึ่งสร้างความไม่พอใจแก่ผู้ปกครองรัฐที่หงิ่นคัคกีศรีหลัยองค์ ตัวอย่างเช่น ประมุขของ มะกัสชาร์ประภาศว่า “พระองค์ยินดีที่จะคืนดีกับเจ้าชายเมาริตส์ ในฐานะเชษฐาของพระองค์ แต่จะ ไม่ติดต่อกับผู้ปกครองในญี่ปุ่นที่ปัตตาเวียผู้เป็นเพียงผู้ดูแลพากพ่อค้า” (Dagh-Register 1624 – 29: 80) มีการส่งคนทูตที่ยิ่งใหญ่ที่สุดจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สองคน จากบ้านเต็น และอยุธยาใน ทศวรรษ 1680 ไปอังกฤษและฝรั่งเศส ตามลำดับ เพื่อขอความสนับสนุนในการต่อสู้กับพากยอลั้นดา สรุลต่า�นหนุ่มหัจญี แห่งบ้านเต็นถูกบังคับอย่างมากจากบริษัท VOC เมื่อพระองค์ตัดสินใจส่ง คนทูตไปปั้งกลอนดอนเพื่อขออยุธยาภันฑ์และความช่วยเหลือทางการทหาร โดยไม่ฟังคำแนะนำของ พอค้าชาวดองกฤษผู้กล่าวเรื่องค่าใช้จ่ายและความมุ่งยกระดับการทูตที่อาจจะเกิดขึ้น แต่ทูตทั้งสองคน และคนรับใช้ 29 คนได้รับการต้อนรับแบบบุคคลสำคัญโดยบริษัทอีสต์อินเดีย ซึ่งตื่นตระหนกับ ความรุดหน้าของพากยอลั้นดาและโดยสาธารณชนในลอนดอนที่ชอบแสวงหาความตื่นเต้น คนทูต อยู่ที่ลอนดอนมากกว่าสามเดือนใน ค.ศ. 1682 โดยบริษัทเสียค่าใช้จ่าย ได้ไปชมสถานที่สำคัญๆ ทุก แห่ง ดูลัคครและการแสดงดนตรีต่างๆ และได้เห็นความก้าวหน้าด้านวิทยาการพิมพ์และการ สงเคราะห์ ทุกๆ ใจ งาเบี้ย นายา วีปรายา (Kiai Ngabehi Naya Wipraya) และ กีโว งาเบี้ย จายา เช ดานา (Kiai Ngabehi Jaya Sedana) (ผู้ไปเมืองมาแล้วและพูดภาษาอังกฤษพอใช้ได้) ได้รับเชิญ ไปงานเลี้ยงโดยบุคคลสำคัญๆ ของนครแห่งนี้รวมทั้งดยุกแห่ง约克 ผู้ประเจ้าชารลส์ที่สองนั้นไม่ เพียงแต่เลี้ยงรับรองอย่างเต็มที่ที่พระราชวังวินเชอร์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม ยังพระราชทานยศชุน นางให้เป็นเชอร์ อับดูล และเชอร์ อาร์มัด ก่อนที่ทั้งสองจะเดินทางกลับในเดือนกรกฎาคม (รูปที่ 33) เป็นเรื่องน่าศร้าวที่รัฐบันเต็นถูกพิชิตโดยทหารอยอลั้นดาด้วยความร่วมมือของสุลต่านหนุ่มที่ประชาน ไม่นิยมในขณะที่ คุณทั้งสองประสบความสำเร็จทางการทูตในลอนดอน และสาส์นรวมทั้งดินระเบิด จากพระเจ้าชารลส์ที่ 2 ไม่ได้เป็นจุดหมายเลย (Foster 1926: 99 – 112; Johns 1982)

พระนารายณ์ของสยามได้ดำเนินการทูตอย่างกว้างขวางไปปั้งกลอนดาน และเปอร์เชียรวม ทั้งรัฐที่อยู่ใกล้กัน ความสนับสนุนในฝรั่งเศสของพระองค์ถูกกระตุ้นโดยคนผู้สอนศาสนาฝรั่งเศส ที่มาทำงานในอยุธยาตั้งแต่ ค.ศ. 1662 ขณะที่ชาติยูโรปอื่นๆ ปล่อยให้การติดต่อกับพากเอเชียใน

มือของตัวแทนท้องถิ่น ผู้สอนศาสนาฝรั่งเศสสามารถนำสาร์จากพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 องค์คุปภัมก์ ของพระเจ้ามาบ่อยา ครั้งแรกใน ค.ศ. 1673 พระนารายณ์ส่งคณะทูตไปแวร์ชายส์ใน ค.ศ. 1680 ซึ่งต้องยกเลิกไป เพราะเรืออับปาง ใน ค.ศ. 1684 พระองค์ส่งทูตอีกคณะหนึ่งไปกับเรืออังกฤษ มี นักสอนศาสนาฝรั่งเศสซึ่ง วาเซต์ ไปด้วยเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับฝรั่งเศส และขอให้ส่งทูตฝรั่งเศสมาตกลง

รูปที่ 34 พระนารายณ์ทรงรับสาร์ของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 จากทูต เดอ โอมงต์ ผู้เดินทางมากับ เดอ ชัวร์ และสังฆนายกฝรั่งเศสยังตะวันออก ค.ศ. 1686 การที่ให้ทูตเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินเป็นการเปลี่ยนแปลงพิธีการทูตที่สำคัญ

เรื่องสัมพันธ์ไม่ตรึงย่างเป็นทางการ ทูตเหล่านี้ได้ร่วมโดยเสย์กับพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ที่แวร์ชายส์ และกับพระอนุชาของพระองค์ที่ แซงต์ คลูด์ สร้างความประทับใจด้วยเสื้อผ้าที่สวยงามเปลกตา ขณะที่ ค่อนสแตนส์ ฟอลคอน คาดอลิกผู้มีความสามารถได้เลื่อนตำแหน่งเป็นที่ปรุดปران ของกษัตริย์สยาม พวกนักสอนศาสตร์ทำให้พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 เชื่อว่าพระนารายณ์ของอาจเปลี่ยน ศาสตร์ภาษาเข้าไปทางลูกทง ทูตฝรั่งเศสที่มาใน ค.ศ. 1685 เป็นคนแนะนำที่น่าประทับใจมาก และ นำไปสู่การทำสัญญาทางการค้าและการทหาร (รูปที่ 34) ทูตคนนี้สามของสยาม ใน ค.ศ. 1686 – 87 เดินทางไปกับทูตฝรั่งเศส เดอ ชูมองต์ (de Chaumont) ตอนขาลับประเทศ เนื่องด้วยเป็นที่ แนะนำและว่าจะได้รับการต้อนรับอย่างดีที่ฝรั่งเศส ผู้ที่ส่งไปจึงเป็นข้าราชการผู้ใหญ่สามคนและมี การรับรองอย่างหนูหรือที่แวร์ชายส์ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1686 (รูปที่ 35ก 35ข) หลังจากมีเรื่องทำ ไม่ว่าจะเป็นเวลา 7 เดือนในฝรั่งเศส รวมทั้งการไปเที่ยวฟลามเดอรอส์และดูลัคเรืองไมลิเยร์สอง เรื่อง และอุปกรุงของลูลลี (Lulley) สองเรื่อง ก็เดินทางกลับกับทูตฝรั่งเศสอีกคนหนึ่ง คนนี้นำ โดย ชูมอง เดอ ลาลูแบร์ ใน ค.ศ. 1687 – 88 มีbad หลวงเยซูอิสต์ผู้คงแก่เรียน 12 คนทำให้ได้เชื่อว่า การร่วมมือทางด้านวิทยาศาสตร์ของยุโรปกับເອເຍีตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นถึงระดับสูงสุด แม้ว่าจะมี แรงจูงใจจากด้านการเผยแพร่ศาสนา แต่ก็ได้นำทหารพร้อมอาวุธมาหลายร้อยคน เรื่องนี้มีส่วน อย่างมากที่ทำให้เกิดความกังขายิ่งขึ้นในเจตนาของฝรั่งเศส จนทำให้สัมพันธ์ไม่ตรึงบลงอย่าง กระทันหัน และเป็นสาเหตุให้ฟอลคอน และพระนารายณ์สูญเสียอำนาจ (Choisy 1687: Tachard 1688; de Bèze 1691; Turpin 1771: 41 – 52; Anderson 1891: 224 – 52; Smithies 1989)

การค้นมะนาว

นั่นคือ . . . เสรีภาพในการค้าที่ได้นำคนแปลงหน้าจำนวนมากมาจากประเทศต่างๆมาบังสยาม คนพวกนี้เข้ามาตั้งบ้านเรือน มีเสรีภาพในการดำรงชีวิตตามชนบธรรมเนียมของตน . . . แต่ ชาวต่างชาติที่ร่ำรวยที่สุด และโดยเฉพาะพวkmร์ จะออกໄไปที่อื่น เนื่องด้วยกชัตติย์สยาม ได้ส่วน การค้าต่างประเทศให้พระองค์เองเกือบหั่นمد . . . การค้าจะต้องมีเสรีภาพบ้าง

—La Loubère 1691: 112

คำร้องทุกช์จากพ่อค้าเรื่องข้อเรียกร้องของประมุขที่เกิดกันผู้คนไม่ได้เริ่มขึ้นในศตวรรษที่ 17 จนหมายจากวิภิวัฒน์สยามที่ยังคงเหลืออยู่ฉบับแรกที่เขียนตั้งแต่ ค.ศ. 1425 เป็นการฟ้องอย่าง สุภาพว่าเครื่องgradeเบื้องของเรือลำที่แล้วต้องขายตามเงื่อนไขของกษัตริย์ คณฑุตวิภิวัฒน์ไม่ได้รับ อนุญาตให้ซื้อไม่ฝางในตลาดเปิด และเรียกร้องของกำนัลมากเกินขอบเขต “การฝ่าลุมฝ่าลีนก์

ยกจำกัดมากพอยู่แล้ว” โดยไม่ต้องถูกเอกสารเดาเปรียบเช่นนี้ กษัตริย์แห่งรัชกาลที่ 3 และด้วยเหตุนี้ การเดินทางใน ค.ศ.1424 ก็ถูกยกเลิกไป (Kobata and Matsuda 1696: 55 – 56)

แม้ว่าบางครั้งบรรดาประมุขจะแสดงการเหยียดหมายการค้าโดยเฉพาะในเรื่องด้านน้ำ ที่ซึ่งแนวคิดนี้เป็นส่วนหนึ่งของธรรมเนียมของจีอ แต่ท่านเหล่านี้ต้องพึงพาการค้าและยังต้องมาเกี่ยวข้องด้วยโดยตรง พิธีการขันยิงใหญ่ที่ต้องรับคณะทูตจากกษัตริย์เดนไกลตากแต่งปฎิบัตินิยมทางการค้าด้วยความหรูหราอื่อๆ อันเป็นส่วนหนึ่งของทางให้ได้ส่วนแบ่งจากชิ้นขั้นนี้เด็กการค้าและต่อรองเรื่องขนาดของชิ้นขั้นนี้ ด้วยรู้ดีว่ากระบวนการนี้เป็นหัวใจสำคัญในการรับความผ้าสูกและอำนาจของตน ความตึงเครียดมีอยู่เสมอระหว่างความต้องการของประมุขที่จะดึงดูดการค้าที่ให้ความมีชีวิตมายังท่าเรือ โดยการให้ความยุติธรรมและเสรีภาพพอสมควร และความจำเป็นที่จะต้องเค้นเอากำไรมาเพื่อการบริหารประเทศ (มองในแง่ที่ดีที่สุด) การสงเคราะห์ ขบวนแห่ การให้ความอุปถัมภ์ และการตามใจตัวเอง

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเกิดอย่างรวดเร็วมากในยุคการค้าจันไม่สามารถที่จะสร้างขับประเพณีที่แข็งแกร่งพอที่จะลบล้างความคิดแผลงๆ ของกษัตริย์ หรือ พลังของชาวต่างชาติที่มีอิทธิพลมากที่สุด พอค้าถูกกันมายกมิภานนี้ไม่เป็นเวลาจนเกิดความสับสน—ชาวจีนมาในต้นศตวรรษที่ 15 มาอีกในปลายศตวรรษที่ 16 ชาวโปรตุเกสมาในต้นศตวรรษที่ 16 และชาวญี่ปุ่นทางเหนือ และชาวญี่ปุ่นมาในต้นศตวรรษที่ 17 การเข้ามาแต่ละครั้งเปลี่ยนหลักการพื้นฐานเมื่อเมืองท่าใหม่ๆ ทำการตอกลงต่างๆ ที่เอื้อประโยชน์ให้แก่พ่อค้าใหม่ๆ การค้าขยายของเมืองท่าบางแห่งเติบโตอย่างรวดเร็วในช่วงที่ปล่อยให้การค้ามีความเป็นอิสระพอสมควร อาจจะโดยเจตนาให้เป็นแผนสำหรับกันคู่แข่ง (มະละกาในต้นศตวรรษที่ 15 และ มະกัสชาร์ในต้นศตวรรษที่ 17) หรือเป็นเพรากษัตริย์อ่อนแอกินกว่าที่จะกำหนดข้อเรียกร้องของพระองค์ให้มีผลหนึ่งผลประโยชน์ของชนชั้นการค้า (ปัตตานีและ บันเต็นในต้นศตวรรษที่ 17) กษัตริย์ที่เข้มแข็งมากจะปีบคันพวงพ่อค้าอยู่เสมอ และขับไล่พวกเขากลับออกไป

จริงอยู่บางครั้ง ความตึงเครียดนี้ก็ได้ทำให้มีการตอกลงกันในเรื่องกฎหมายที่สำหรับดำเนินการค้าไปในทิศทางเพื่อความปลอดภัยของทรัพย์สิน และความสามารถที่จะคาดคำวินิจฉัยได้ล่วงหน้าตามกฎหมายในเรื่องการค้า สภาพที่เอื้ออย่างมากที่สุดแก่ความก้าวหน้า เช่นนี้ดูเหมือนจะเป็นช่วงหลังการครองราชย์ของกษัตริย์ที่เข้มแข็ง เมื่อกษัตริย์ที่รู้สึกมั่นคงน้อยกว่าและชนชั้นพ่อค้าที่แข็งขันเห็นชอบที่จะเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรลงที่เข้าใจว่าเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของรัชกาลที่เพิ่งผ่านไปนี้คือบรรยายศิริในการร่างประมวลกฎหมายของมະละกาในรัชสมัยของสุลต่าน มห์มุด (1488 – 1511)⁵ และเมื่อมีการประมวลกฎหมาย คาดต อาเจห์ ในสมัยราชินีองค์แรกของอาเจห์ (สร้าง

⁵ Stamford Raffles (1837 I: 101) ได้สรุปอย่างถูกต้องว่าความพยายามอย่างสมำเสมอของประมุขมลายูที่จะผูกขาดการค้าไม่มีมูลฐานจากกฎหมายเหล่านี้ แต่ เขาก็เข้าใจผิดที่กล่าวว่า “การปฏิบัติที่ร้ายกาจนี้เป็นการลอกเลียนแบบจาก กฎข้อบังคับเรื่องการผูกขาดของยอลันดามาห์มด”